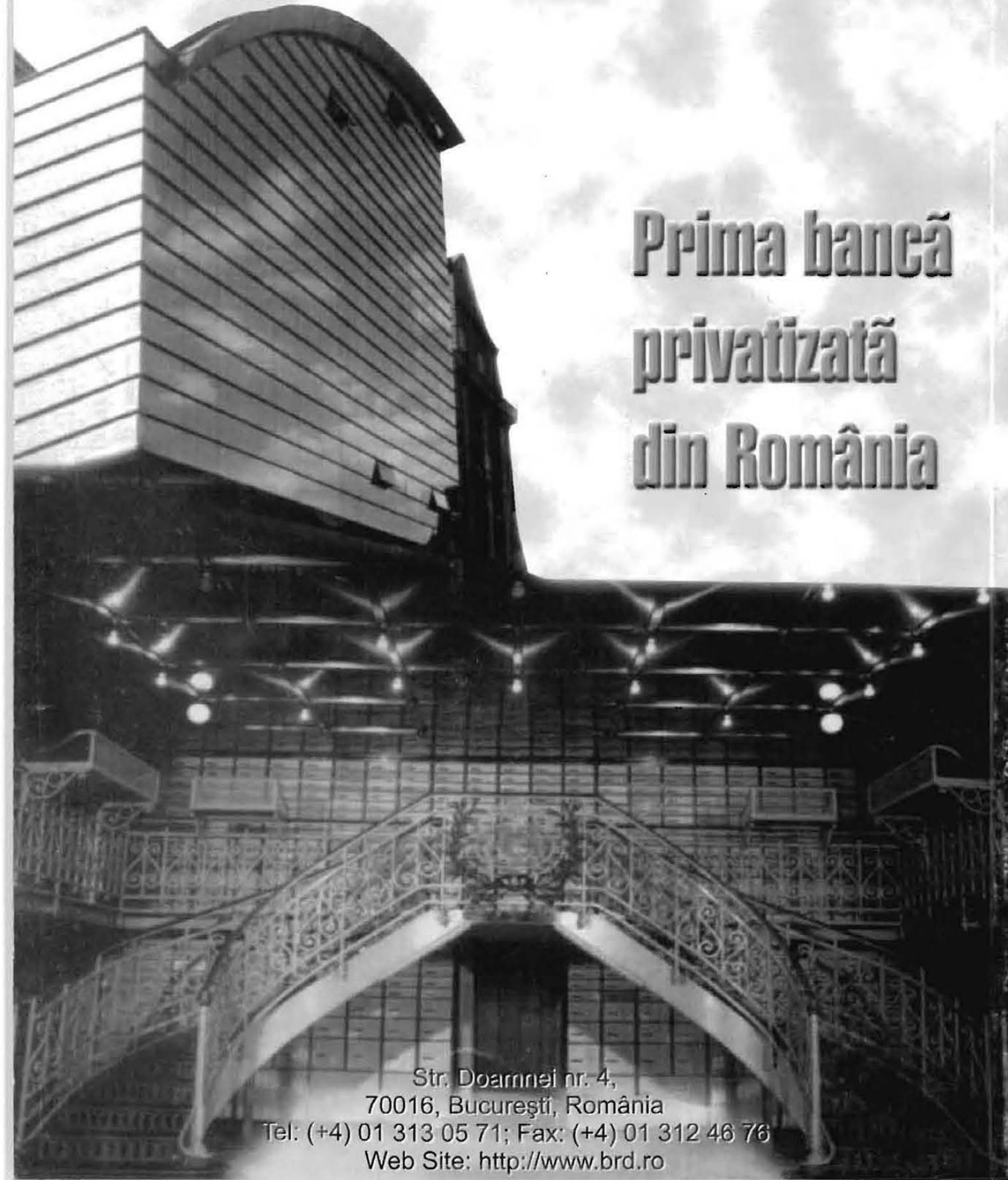

BANCA ROMÂNĂ PENTRU DEZVOLTARE
GROUPE SOCIÉTÉ GÉNÉRALE

SOCIETE
GÉNÉRALE

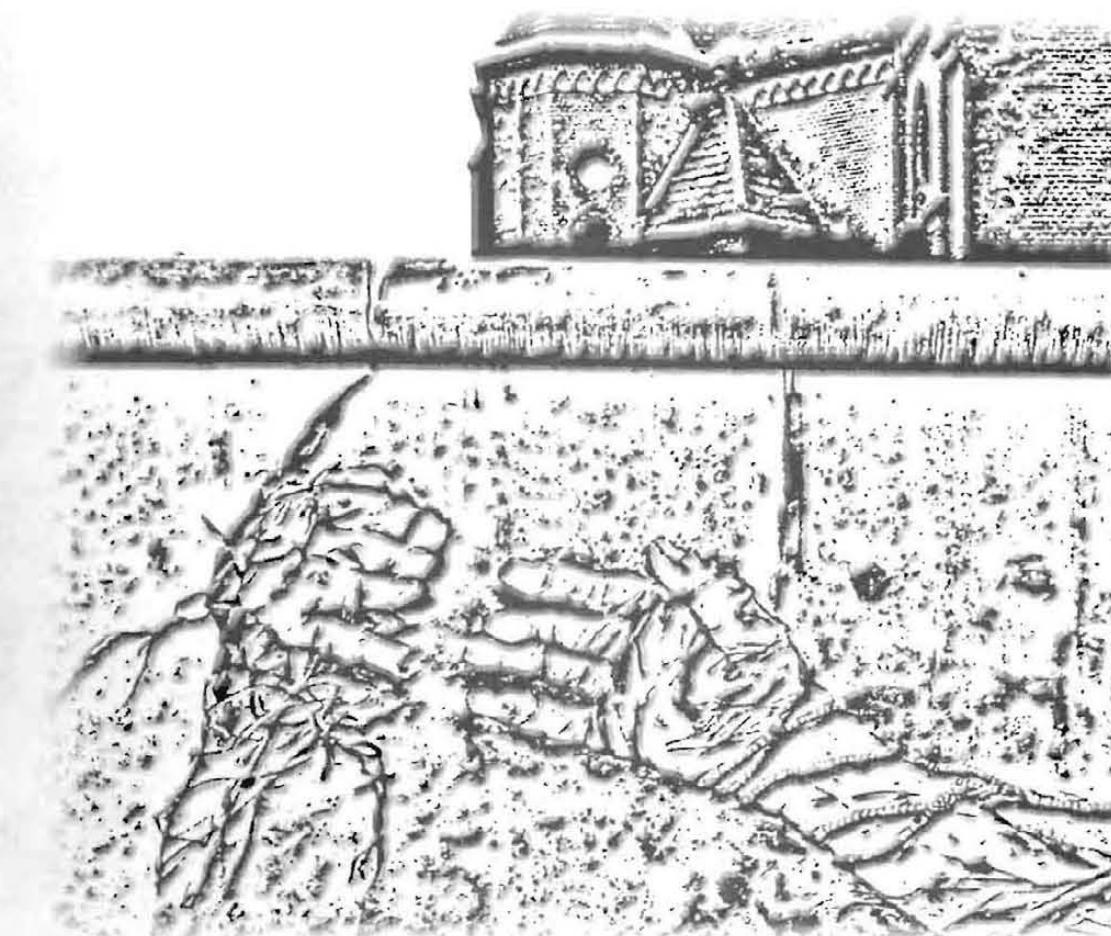
Str. Doamnei nr. 4,
70016, Bucureşti, România
Tel: (+4) 01 313 05 71; Fax: (+4) 01 312 46 76
Web Site: <http://www.brd.ro>

Prima bancă
privatizată
din România

Sfera Politicii 76

REVISTĂ LUNARĂ DE ȘTIINȚE POLITICE EDITATĂ DE INSTITUTUL DE
CERCETĂRI POLITICE ȘI ECONOMICE ȘI FUNDATA "SOCIETATEA CIVILĂ"

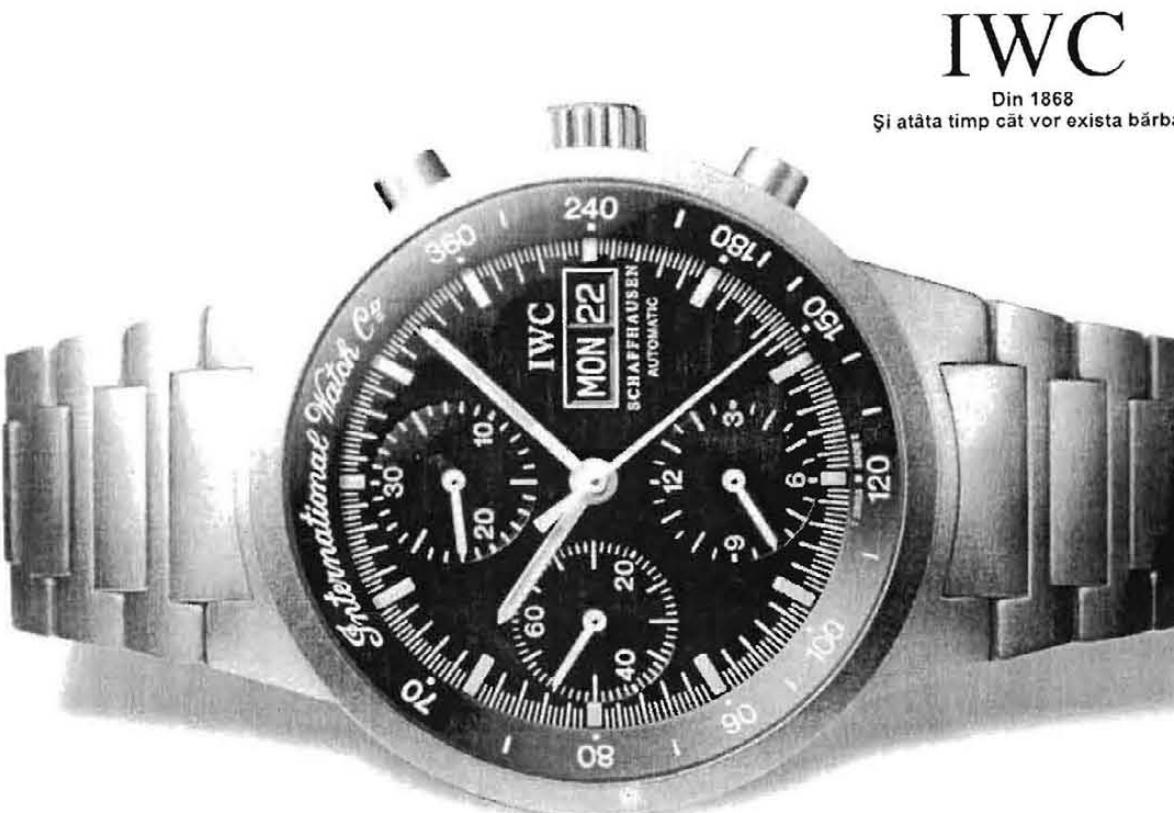
Anul VII, 1999

ZECE ANI DE LA CĂDEREA
ZIDULUI BERLINULUI

Bărbații sunt cu mult mai fideli decât se crede! Ei niciodată nu vor renunța la un ceas IWC.

Primul Cronograf - Titan din lume
vine de la IWC.
Acum un

HELVETANSA

Ceasuri elvețiene

World Trade Center - Galeria Comercială, Bd. Expoziției, Nr. 2, Tel.: 092 307 162
Bd. Nicolae Bălcescu, Nr. 125, Tel.: 01 311 17 08

Cuprins

2. Editorial	Stelian Tănase	Chestiunea germană
6. Zece ani de la	Anneli Ute Gabanyi	"Sindromul Yalta" în România
căderea Zidului		
Berlinului		
19. Oana-Valentina Suciu	Oana-Valentina Suciu	Recviem pentru Cortina de Fier
23. Cristian Pârvulescu	Cristian Pârvulescu	Refondarea democrației. România în căutarea identității pierdute
29. Ovidiu Maican	Ovidiu Maican	Căderea Zidului Berlinului și unitatea Germaniei
41. Politică Internă	Valentin Stan	Jocul de-a politica externă
46. Politică Externă	Cătălin Crețu	Kosovo: lecția de realpolitik
49. Arhiva	Laurențiu Constantiniu	Noi documente privind ultimii ani ai perioadei Staliniste
52. IdeoSfera	George Voicu	Paradigma conspiraționistă (V)
59. Recenzii	Adrian Marino	Dilemele ideii federaliste
62. Mihai Chioveanu	Mihai Chioveanu	Recuperarea trecutului incomod

Chestiunea germană

STELIAN TĂNASE

Cînd în noiembrie 1989, zidul de la Berlin era trecut de primii est-germani, se producea sfîrșitul unei epoci. Unii au spus că secolul al XX-lea se sfîrșea atunci, cum a început în 1914, odată cu izbucnirea primului război mondial. Au fost două în total, ambele provocate de Germania. Amîndouă pierdute. Am putea uni cele două războaie pentru a considera că a fost un singur război de 30 de ani, cu un răgaz de douăzeci de ani pentru reinarmare. Nu sunt singurul care susține o asemenea idee. Chestiunea germană a dominat secolul al XX-lea european. Ambițiile imperiale fizice ale Kaiserului Wilhelm al II-lea au alimentat tensiuni mai vechi, au rupt echilibrul continental, și au împins toate marile puteri într-un conflict devastator. Acesta anula înțelegerile Congresului de la Viena, și ale Congresului de la Berlin. Metternich și Bismarck, două minți germane, chiar dacă una de tip vienez și cealaltă de tip prusac, au fost deziși de alte minți germane. Secolul al XIX-lea în Europa a stat pe nevoie de unitate a Germaniilor. Cît timp statele germane au lucrat pentru un *agiorname*, pentru unificarea lor, factorul intern a prevalat. Europa a putut, într-un echilibru savant întreținut de Anglia, Franța și Rusia să trăiască vremuri liniștite. Odată realizată unitatea, prin "oțel și sâng", Wilhelm al II-lea a rupt acest echilibru. Forța militară (după victoriile din 1866 și 1871), progresul economic rapid, ponderea populației din noua Germanie, au imprimat alt curs istoriei europene. Acest curs a dus drept la războiul 1914-1918.

Agenda Europei a fost scrisă la Berlin. Asta s-a întîmplat în tot acest secol. Înfringerea grea și abdicarea Kaiserului în 1918 nu au schimbat lucrurile. La începutul anilor 30,

Repubica de la Weimar s-a prăbușit sub aceleași reflexe de la începutul secolului. Plus altele aduse de umilierea înfrîngerii. Dar tensiunea a fost aceeași: între conștiința destinului ei de mare națiune și realitatea politică dominată de alte puteri. Emergența nazismului a fost descifrata de mulți comentatori ca o reacție la "un destin nedrept", la "anii pierduți de o generație întreagă în tranșee", la "visele spulberate". Vinovații au fost găsiți repede: clasa politică, "trădătoare a marilor idealuri", și evrei. Militarizarea societății germane nu a fost numai produsul unei campanii, a fost mai ales resuscitarea anului de entuziasm și speranțe ale unui popor format din "supraoameni", care a fost 1914. Până la dispariția acestei generații pe cîmpii înalte ale Stalingradului, la Kursk, pe țărmul Atlanticului, la Berlin, Germania nu putea avea alt destin decît cel militar. Căderea Republicii de la Weimar, a însemnat amînarea pentru cîteva decenii a realizării unui regim democratic, liberal. Pe contractă determinată de capitularea din 1918, e greu de imaginat că o democrație avea șanse în Germania. Ea căuta înfrigurată un führer. Imperiul Austro-Ungar a avut altă soartă. Resturile lui s-au risipit. Un vacuum ce a apărut între Occident și Rusia. Europa Centrală și de Răsărit, cu multe state abia apărute, realizează recorduri la un Occident jubilant. Austria a încercat o timidă experiență democratică. Dar cînd Hitler alipește Austria este întîmpinat de populație cu flori. "Marea patrie Germană" după alipirea Ruhr-ului, a Sudeților era împlinită. Al treilea Reich se putea limita la aceste granițe. Dar visul secret a fost definirea unui spațiu vital, trasat încă din epoca imperială al lui Wilhelm al doilea și Bismarck. Pentru asta trebuia înghițită moștenirea Habsburgilor. Occidentul, complezent,

a acceptat acest scenariu. Prea obosit, în declin, încă îmbătat de victorie, nu a înțeles ce se pregătea. Democrațiile își produseseră propriile lor aberații: fascismul și bolșevismul. Vechile regimuri parlamentare sunt puse pentru decenii în defensivă. Ele sunt zdruncinate de o criză de sistem fără precedent. Anii 1929-33 păreau fără ieșire. Simultan Italia, Germania, URSS repurtau succese în refacerea economică. Rolul democrațiilor liberale părea definitiv încheiat. Regimuri milenariste - fascismul și bolșevismul - păreau capabile să "îngroape capitalismul". Dominația statului asupra individului era legea. Un colectivism gregar, asociat cu un cult absolut al șefului defineau soluțiile totalitare. "Arderea etapelor istorice" era obsesia lor. O obsesie a tuturor dictaturilor. Ca și obsesia imitației, a găsirii originilor într-un trecut fictiv. Conflictul dintre democrații și nazism s-a încheiat în 1945. Rezultatul a adus în Europa bolșevismul. Circumstanțele primului război transformase în Rusia "războiul imperialist în război civil" după formula lui Lenin. Fără acest război Rusia ar fi luat probabil un traseu capitalist, și Lenin&Co ar fi fost un scurt paragraf de subsol într-o carte despre emigrăția rusă în "la belle époque". Al doilea război a echivalat cu întinderea bolșevismului pe continent. și de data astă, Germania a rămas cheia politică europene. Documentul de la Casablanca din 1943 cerea capitularea necondiționată. Conferințele de la Teheran, Yalta și Potsdam nu reușesc să dea o soluție definitivă "chestiunii Germane". Tratatele de pace înțîrzie să fie semnate. Divizarea în zone de ocupație este o soluție provizorie în căutarea pentru mai tîrziu a uneia reale. 1949 consacră o altă soluție provizorie, apariția a două state germane. Prima criză a Berlinului este declanșată de hotărîrea lui Stalin de a bloca Berlinul. Este și prima confruntare directă Est/Vest. Cortina de fier, căzuse mai devreme cu un an, cînd Stalin a refuzat planul Marshall și a silit țările din zona de ocupație a URSS să îl respingă. Din acest punct, două Europe, cu regimuri radical diferite își dispută întîietatea. Provocarea Occidentului este cumva simplificată. El nu mai are doi adversari determinați. Unul a

dispărut iar cel rămas nu face nici un secret din dorința de a îngropa capitalismul. Pînă la Gorbaciov toți liderii de la Kremlin au afirmat astă în mod deschis. Era un fel de declarație rituală, de credință în "viitorul luminos al comunismului". Ea cuprindea intrinsec și amenințarea mutului Lavrenti Beria aflat în cursa pentru putere la Moscova, care face o vizită la Berlin, pentru a relua planul lui Stalin din 1952. Întors acasă este arestat și împușcat. Acuzația care i s-a adus a fost că a vrut să vîndă Germania de Est occidentalilor. Germania era încadăvar călcău lui Achile pentru Imperiul Sovietic. Totul se juca aici. Nu e de mirare că revolte muncitorilor din Berlin, iunie 1953, î se răspunde cu tancurile. Pretenția că orice regim comunist este un regim proletar se năruie. Singura justificare servită de propagandă a fost că revolta a fost instrumentată de elemente fasciste venite din Berlinul de vest. Momentul este hotărîtor în istoria celor două Germanii.

În următorii ani, peste 3 milioane de est-germani se refugiază în vest. Tensiunile intergermane, exprimă tensiunile dintre supraputeri. În tot, chestiunea germană este simbolul cel mai acut al războiului rece. Căutarea unei soluții nu încetează. Fără succes. În 1958 începe altă criză a Berlinului. Nu se va termina decât în august 1961, cînd Nikita Hrușciov ia o decizie bizară. În mijlocul orașului se ridică un zid care trebuia să separe zonele Berlinului, cea controlată de sovietici și cea controlată de occidentali. Împărtea în două zone, est/vest, și Europa. Era o majoră recunoaștere a eşecului regimului comunist. Vitrina "lagărului socialist" - cum era pentu Kremlin, Germania de Est, era spartă, goală și murdară de sângue. Germania occidentală după reușita planului Marshall, după mari eforturi de refacere cunoaștea un boom economic. Mai era apoi democrația, libertatea garantată de regimul politic vest-german. În Est nici prosperitate, nici libertate. Exodul spre Vest era consecința firească a acestor diferențe. În plus Bonn-ul nu recunoștea existența celor două Germanii, pentru Bonn toți germanii erau cetățenii unei singure țări. De aceea cetățenii est-germani,

odată ajunși în Vest primeau toate drepturile, de muncă, de studii, politice, etc. Zidul de la Berlin, ridicat în august 1961, avea drept scop să opreasă refugierea altor milioane de oameni, fiind aspectul cel mai clar al eșecului regimului est-german și al comunismului pe ansamblu. Milioanele de refugiați au produs o instabilitate politică nu numai pentru Germania de Est, ci pentru întreg blocul sovietic. O înfrângere ideologică, de prestigiu și de imagine, deci una politică. "Superioritatea comunismului" asupra capitalismului se juca în spațiul german și se dovedea nedemonstrabil în plan practic. Era o himeră a propagandei sovietice. De unde și reacția exasperată a lui Hrușciov, care în lipsă de alte soluții, a impus-o pe aceasta. Cea mai bizară dintre decizii. Cu aceasta, promisiunea amenințare a liderului sovietic că în 10-15 ani URSS și țările blocului sovietic vor devansa țările capitaliste dezvoltate a căzut definitiv în ridicol.

Odată cu anii 60, relațiile inter-germane capătă un alt conținut. Ostpolitik inițiată de Bonn odată cu schimbarea din 1969, deschidea calea unei normalizări cu țările comuniste. Willy Brandt primarul Berlinului de Vest în 1961, cînd JFK declară "Sunt un berlinez" arăta sprijinul SUA. Brandt urmărește să micșoreze prăpastia dintre cele două Germanii. Comunismul după invadarea Cehoslovaciei părea bine instalat în Europa. Și administrația Nixon căuta o îmbunătățire a relațiilor cu URSS. Nevoia unui acord asupra arsenalelor nucleare a dus la SALT 1. SUA reducea masiv cheltuielile militare în contextul Vietnam. Germania constata înfrângerea protectorului american în Asia. Occidentul încerca să se acomodeze cu o situație care se permanetiza. Asta a dus la politica de destindere din anii '70. Germania lui Brandt căuta o apropiere de Germania lui Ulbricht și din 1971 a lui Honecker. Căderera lui Walter Ulbricht s-a datorat chiar încăpăținării lui de a rămîne pe vechile poziții de ostilitate față de vecinul de la Vest. Brejnev căuta destinderea după episodul din august 1968, Cehoslovacia. Avea nevoie de ea pentru a ajunge la acorduri militare cu SUA. Din nou chestiunea germană era cheia și miza jocului dintre

supraputeri. Lenin spusese, în visurile lui de revoluție mondială, cine stăpînește Germania, controlează Europa. Cine controlează Europa, stăpînește lumea. Sovieticii s-au concentrat asupra acestei chestiuni. După 1971, relațiile dintre Germania occidentală și țările comuniste se normalizează. Excepția României, care recunoscuse RFG încă din 1967, era o...excepție. Cele două Germanii devin concomitent membre ONU. Conferința de la Helsinki, august 1975, completează acest proces. Occidentul în defensivă, recunoaște status quo-ul politic și teritorial european, aşa cum a rezultat după 1945. Regimurile comuniste se văd recunoscute, legitimate. Brejnev repartă cel mai mare succes din cariera lui.

Destinderea nu a durat mult. În consecință nici relațiile intergermane. În 1978, URSS începe să instaleze rachete SS 20, iar în 1979, trimite Armata Roșie să ocupe Afganistanul. Mai ales prima chestiune pune mari probleme celor două Germanii. În Est - mai timid - dar mai ales în Vest, rezistența la instalarea rachetelor este serioasă. Liderii de la Berlin, Honecker&Co iau pentru prima dată distanță față de Moscova. În Germania federală o mișcare pacifistă de proporții este foarte aproape de a împiedica pe americani să instaleze rachete Pershing. Din nou duelul pentru Europa dintre supraputeri se dă în Germania. URSS arată însă primele semne de slăbiciune. Criza din Polonia indică limitele puterii de la Moscova: Kremlinul nu poate relua scenariul Budapesta 1956 / Praga 1968. Contextul internațional s-a schimbat. Occidentul, după invadarea Afganistanului, nu mai este favorabil unui compromis cu URSS. Prezența masivă a URSS în țările Lumii a Treia (Etiopia, Angola, Somalia, Mozambic, Nicaragua, Salvador etc.), de asemenea alarmează Occidentul. La Washington o nouă administrație este hotărâtă să ducă o politică fermă față de comunism. Ronald Reagan încheie perioada destinderii declarând URSS "Imperiu al răului". Margaret Thatcher în Marea Britanie îl secondează. În Germania coalitia condusă de social democrați se prăbușește, și o

alta îi ia locul, condusă de creștin-democrații lui Helmut Kohl. Afganistanul se transformă într-un Vietnam pentru Armata Roșie. Economia URSS este în declin. Contextul internațional s-a schimbat radical în cîțiva ani. În 1985 cînd Mihail Gorbaciov preia puterea la Kremlin, problemele pe care trebuie să le înfrunte liderii sovietici sunt extrem de complicate. Una centrală este situația Germaniei. URSS nu își mai poate permite cheltuieli impuse de propaganda care pretindea demonstrarea superiorității sistemului sovietic. Și nici cele cerute de complexul militaro-industrial care întreținea o armată peste puterile unei economii epuizate. Ambițiile imperiale sunt departe de a mai putea fi realizate. URSS are nevoie de o reformă radicală. Reducerea cheltuielilor înseamnă debarasarea de "cuceririle" anilor 40. Europa

Centrală și de Est sunt poveri prea mari. Germania era, ca și în 1948, o chestiune nerezolvată.

(continuare în numărul viitor)

Stelian Tănase - a absolvit Facultatea de Filosofie, Universitatea București. Autor al mai multor cărți (romane, eseuri politice). Profesor de științe politice la Universitatea București. În 1997 a fost profesor asociat la UCLA și bursier Fullbright la "New School for Social Research". Din 1992 este redactor șef al revistei "Sfera Politicii".

ACEST NUMĂR ESTE FINANȚAT DE:

CHARLES STEWART
MOTT FOUNDATION

Revista este editată de Institutul de Cercetări Politice și Economice și Fundația Societatea Civilă

Editorial Board: • Călin Anastasiu • Daniel Chiroi • Dennis Deletant • Gail Kligman • Dan Oprescu • Vladimir Tismăneanu • G. M. Tamas • **Redacție:** • **Redactor șef:** Stelian Tănase • **Secretari de redacție:** Ovidiu Horia Maican, Laurențiu Ștefan Scalat • **Colectivul redațional:** • Adrian Cioroianu • Constantin Davidescu • Camil Pârvu • Valentin Stan • **Publicitate și distribuție:** Cristian Popescu • **Coperta și tehnoredactarea:** Nicolae Serban Meșină

"Sfera Politicii" este înregistrată în Catalogul Publicațiilor din România la numărul 4165. Reproducerea articolelor apărute în publicația noastră se face numai cu acordul scris al redacției. Acest număr apare cu sprijinul Grupului de Presă NORD-EST, Editorul cotidianului "Monitorul". Tiparul executat la S.C. Multiprint S.A. - Iași

Adresa Redacției: Str. Piața Amzei, nr.13, Et. 1, CP 212, OP 22, București, Tel./Fax: 01 312 84 96 (Attn: Oana Manolache); E-mail: sfara@dnt.ro; Web Site: <http://www.dntb.ro/sfara>.

“Sindromul Yalta” în România

ANNELI UTE GABANYI

Mit și sindrom: actualitatea cercetării și stereotipurilor¹

Studiul de față este o încercare ca punct de plecare al unei analize politico-științifice cu referire la prezent. Într-o perioadă în care statele lumii și deopotrivă sistemul mondial statal privit ca un întreg sunt cuprinse într-un proces de transformări fundamentale, devine obligatoriu să ne punem întrebări noi, să aducem la lumină aspecte noi, să construim puții între domenii științifice și să îndrăznim a trage concluzii noi. Ni se pare că o nouă cale spre înțelegerea evoluțiilor prezente o deschide studierea relevanței politice a experiențelor oferite de istorie, așa cum au intrat ele în percepția colectivă și în conștiința transmisă din generație în generație a unor popoare întregi sau a unor grupuri etnice. Faptul că studiile și conferințele asupra acestui complex de chestiuni sunt tot mai numeroase, pare să confirme ideea de mai sus. Sigur nu greșim dacă privim interesul crescînd pentru cercetarea miturilor în contextul tensionat al conjuncturii, care a determinat, începînd cu mijlocul decenului VIII, cercetarea istorică și a stereotipurilor². În contrast cu forma specifică în care grupuri sociale și naționale se percep pe sine și pe ceilalți, miturile și sindromurile reflectă percepția propriilor experiențe istorice și a experiențelor altor popoare, de către aceste grupuri. Istorul român Andrei Pippidi vorbește despre “răspunsuri canonice la marile întrebări ale istoriei”, formulate care subliniază caracterul axiomatic, ocazional paralogic, al unor țări atari tipare³. Miturile și sindromurile oferă modele moștenite de interpretare a evenimentelor istorice, cu ajutorul căror națiunile se definesc, se legitimează sau își exprimă spaimele colective și sentimentul primejdiei⁴.

Mitul unui popor poate deveni foarte ușor sindromul altui popor, așa cum se poate descifra din asocierea sintagmelor “Tratatul de pace de la Versailles” și “Rapallo”⁵. Sindromurile de anxietate fundamentate istoric, dacă sunt confirmate de realitate, au mari șanse să se eternizeze în conștiința

Complex determinante istorice și anxietăți, ca forme ale unor tipare colective ale comunităților nu sunt noi și nici nu caracterizează exclusiv anumite popoare. Hans-Peter Schwarz vorbește pe bună dreptate, cu privire la Konrad Adenauer, despre “spaime permanente” și “axiome ale concepției universale despre politica externă”, ca de pildă “complexul Potsdam” sau “complexul izolării”. Adenauer, afirmă Schwarz, a respins reproșul făcut de Înalțul Comisar al Franței din acea vreme, că s-ar lupta cu fantome. Adenauer, mai spune biograful său, era sigur pe cunoștințele sale despre istoria recentă a Germaniei și a Europei, în care, după cum se știe, fantomele au jucat un rol fatal⁶. Cu adevărat fatal, și am putea adăuga, mai ales atunci când se ciocnesc spaimele permanente a două națiuni, când prejudecările se potențează reciproc, și când sindromurile naționale se lovesc de necunoaștere, neînțelegere, infatuare sau de lipsa empatiei politice. E adevărat că simptomelor li se pot opune rectificări laconice, dar acestea nu pot vindeca traumele⁷. Lipsa de sensibilitate a unor politicieni și jurnaliști față de anxietățile cronicizate, transmise de istorie, ale altor popoare, pune în mișcare “un mecanism de neînțelegere reciprocă a sindromurilor naționale, aflate în opozitie”. Dar “complexele de inferioritate și adorarea necritică a vechilor simboluri naționale” apar ca ridicole numai din perspectiva “părții adverse”. Ele devin mai de înțeles, raportate la propria istorie, chiar dacă nu sunt neapărat justificabile⁸.

publică și să se închiseze acolo. Dacă însă evenimentele istorice dintr-o perioadă mai îndelungată nu le confirmă, ci chiar le reduc la absurd, există șansa ca aceste sindromuri să treacă pe planul al doilea și să fie sterse din memoria colectivă.

“Yalta” ca simbol al politicii de mare putere și al diplomației secrete

Întrebarea “Ce înseamnă Yalta?” nu este doar o întrebare adresată istoriei, ci chiar o parte din ea. Andrei Vișinski, principalul acuzator în procesele de epurare din Uniunea Sovietică în anii ’30, a fost trimis la București după terminarea războiului, în calitate de vice-ministru de externe, în februarie 1945. El i-a azvîrlit în fața Regelui Mihai întrebarea de mai sus, cînd acesta i-a atras atenția asupra principiilor democratice prescrise la Yalta pentru teritoriile eliberate. Răspunsul la întrebarea retorică, i-l-a dat Regelui trimisul lui Stalin, bătînd cu pumnul în masă: “Yalta, aspus Vișinski, sunt chiar eu!”.

“Sindromul Yalta” al românilor este un amestec de fapte concrete și fantome, axiome și anxietăți, complexe și concepte, mituri și mentalități. În acest sens, Yalta este în conștiința colectivă și public cunoscută, simbolul divizării Europei și al abandonării egoiste sau cel puțin nechibzuite a statelor din Estul și Centrul Europei de către Anglia și SUA în mîinile Uniunii Sovietice. Yalta semnifică o politică a dictatului și a îngădirii suveranității naționale, o diplomație secretă și împărtirea lumii în sfere de influență de către marile puteri, totul în dezavantajul statelor europene mici și mijlocii. Desigur, conștiința publică a românilor asociază cu “Yalta” mai înainte de orice, o teamă străveche față de “pericolul rusesc”. Această teamă se intemeiază pe experiența de-a lungul istoriei a numeroase invazii și ocupări de teritoriu românesc de către trupe rusești, respectiv sovietice, precum și a anexării de teritori românești de către vecinul de la Răsărit. Jean-Francois Revel afirmă că, din 1941, Stalin le-a impus englezilor și americanilor să-i recunoască pretențiile teritoriale,

respectiv cuceririle de teritorii, pe care i le acordase Hitler în 1939: Statele Baltice, o parte a Finlandei, 47% din Polonia, cît și Bucovina și Basarabia⁹.

În Yalta, o stațiune balneară sovietică în Crimeea, la Marea Neagră, s-au întîlnit în timpul celui de-al doilea Război Mondial, între 4 și 11 februarie 1945, la o conferință comună, primul ministru britanic Sir Winston Churchill, președintele Americii Franklin Roosevelt și – ca gazdă – “generalissimul” Iosif Stalin. Contra opiniei răspîndite în țară, nu împărtirea lumii după război în sfere de influență s-a propus aici. Mai curînd e vorba despre adoptarea de către “Cei trei puternici”, a unei “Declarații pentru Europa eliberată”, în care se obligau ca, în statele eliberate de sub ocupația germană, ca și în fostele “sateli” ale Germaniei lui Hitler, să garanteze instalarea unor guverne provizorii pe baze largi democratice, cît și organizarea de alegeri libere. Cu referire la Carta Atlantică din 14 august 1941, li s-a promis expres tuturor statelor dreptul de a-și alege singure forma de guvernămînt¹⁰.

În realitate lumea n-a fost împărtită în februarie 1945 la Yalta. Deja pe 9 și 10 octombrie 1944 premierul britanic Winston Churchill și liderul sovietic Stalin trasaseră în Moscova sferele de influență ale Aliaților. În absența Președintelui SUA, Roosevelt, Churchill i-a împins peste masă lui Stalin un biletel, pe care mîzgălise niște procente, și pe care Stalin l-a contrasemnat. Acest așa-numit “contract procentual”, pe care însuși Churchill l-a numit ulterior “un document indecent” (naughty document), prevedea următoarea împărtire a regiunii în sfere de influență:

- România: Rusia 90%, alte influențe 10%
- Grecia: Anglia 90%, Rusia 10%
- Iugoslavia: 50% - 50%
- Ungaria: 50% - 50%
- Bulgaria: Rusia 75%, alte influențe 25%

Ulterior, această învoială a fost aprobată și de Roosevelt. Churchill îl asigurase că este vorba doar despre o înțelegere valabilă numai pînă la sfîrșitul războiului, și în nici un caz despre împărtirea

sferelor de dominație. În Yalta tîrguiala procentelor a fost doar tacit pecetluită¹¹. Astfel a rămas Yalta pînă în ziua de azi, în Europa de Est, dar și în Franță, ca simbol și prescurtare pentru "sistemul mondial stăpînit de două suprapuți"¹².

"Yalta" în publicistica românească înainte de 1989

Evoluția spre conturarea unei "idei fixe" numite Yalta, specific românească, este la rîndul său o parte a istoriei naționale de după război. Timp de un deceniu și jumătate, politicienii și istoricii români, siliți să adopte răstălmăcirea sovietică a istoriei războiului și a perioadei postbelice, au interpretat încheierea acordului dintre cele trei mari puteri ale Coaliției antihitleriste conform cu versiunea Moscovei – astfel ordinea postbelică a Europei ar fi rezultatul intervenției dezinteresate a Armatei Roșii și al presupusei alegeri libere a modelului de societate socialistă de către statele din regiune. Sușinătorii ai acestei teorii au acuzat SUA și Anglia de a fi încălcat înțelegerile încheiate cu Uniunea Sovietică și de a fi sprijinit rezistența aşa-ziselor "forțe politice reaționare" din România, adică a Regelui și a reprezentanților partidelor istorice.

Istорici vestici și istorici români din Exil au susținut teze complet diferite¹³.

Sovietizarea României, susțin autorii, este urmarea prezenței militare masive a Uniunii Sovietice și a intervenției brutale a organizațiilor de partid și a serviciilor secrete în politica internă a României, cu scopul de a impune preluarea puterii de către Partidul Comunist Român și sovietizarea țării. Alianții n-au fost în stare să identifice politica europeană a Uniunii Sovietice și să împidice extinderea sistemului comunist și a sferei sovietice de influență în întreg teritoriul ocupat de Armata Roșie¹⁴. Istoricii reproșează premierului britanic Churchill și Președintelui american Roosevelt, că au expus conștiintă Europa de Est intervenției lui Stalin. Înțelegerea încheiată de Marea Britanie și Uniunea Sovietică în octombrie 1944 asupra zonelor de influență în Sud-Estul Europei i-au

acordat *de facto* Moscovei dreptul de a decide în toate problemele privitoare la România. În plus, cele două mari puteri vestice n-au acordat nici o atenție numeroaselor încercări, începînd cu 1943, ale opoziției române și partiaș ale conducerii de stat, să pună capăt participării la război alături de Germania lui Hitler, nici protestelor politicienilor democrați împotriva brutalelor abuzuri ale sovietiștilor care se afișau în România ca ocupanți după lovitura de stat de la 23 august 1944.

La începutul anilor 60 s-a putut observa în lucrările istorice românești o schimbare a formulărilor. Paralel cu emanciparea față de Moscova a României în cadrul relațiilor sale externe, Bucureștiul s-a îndepărtat de unele teze istorice impuse de Moscova.

Astfel s-au publicat în lucrări academice și în cărți de popularizare a științei, precum în periodice, numeroase izvoare istorice, mărturii ale unor contemporani cu evenimentele, și comentarii, în care problematica complexă a negocierilor tripartite din timpul celui de-al doilea Război Mondial și efectele lor asupra României au fost reevaluate. Calculul procentelor, negociat în octombrie 1944 de Churchill și Stalin, care a însemnat începutul delimitării sferelor de influență est-vest după război, a fost abordat în România începînd cu mijlocul deceniului al șaselea de către literatura istorică, în care istoricii militari și-au dovedit deseori competență.

Acest nou discurs istoric românesc corespunde evident noii retorici a guvernului de la București privind politica externă. Încercarea României de după 1961, de a se emancipa de sub tutela economică, militară și ideologică a Uniunii Sovietice, și a organizațiilor suprastatale dominate de acestea, a foast însoțită și susținută de scrieri istorice, care au selectat din documente și fapte, mesaje politice actuale. Pornind de la efectele dezastruase ale politicii de dictat a suprapuții și ale împărțirii lumii în sfere de influență, s-a sugerat la București necesitatea unei politici în afara blocurilor și zonelor de influență. Față de acestea s-a postulat dreptul statelor mici și mijlocii la

egalitate în drepturi și independență, și renunțarea la forță sau la amenințarea cu forță în relațiile internaționale¹⁵.

Dupa 1964 s-au relaxat, la indicația conducerii de partid, și restricțiile politice existente pînă în acel moment, privind adevărul asupra regiunilor românești din Est. Problema a fost așadar abordată partiaș cifrat, partiaș direct, în lucrări de istorie, în vreme ce responsabilii politici au păstrat, ca și înainte, o atitudine publică rezervată asupra chestiunii. Însă după vizita făcută de Mihail Gorbaciov, în mai 1987 la București, s-a crezut aici că se pot identifica semne tot mai clare pentru o schimbare totală a politiciei de după război, planuită de Uniunea Sovietică împreună cu Vestul. Abia atunci, șeful statului și al Partidului Comunist Român, Nicolae Ceaușescu, a trecut, la rîndul său, în ofensivă. El declarase tema "Basarabia" ca prioritate absolută. Terenul pe care s-a prezentat poziția României a fost – putea fi oare altfel? – tot mai complexul de probleme numit pe scurt "Yalta". Într-un discurs programatic, la o conferință a Comitetului Central PCR în iunie 1989, Ceaușescu a subliniat că politica de cedare și capitulare a Germaniei hitleriste, inclusiv pactul Hitler-Stalin, nu numai că n-au împiedicat războiul de agresiune, dar chiar l-au încurajat¹⁶. La Congresul al XIV-lea al PCR, și ultimul înainte de înlăturarea sa violentă, Ceaușescu a cerut "recunoașterea injusteștei pactului Hitler-Stalin, inclusiv în privința urmărilor acestuia". El a atribuit Uniunii Sovietice aceeași responsabilitate ca și Germaniei hitleriste în izbucnirea celui de-al doilea Război Mondial, reușind ca prin acestă manevră să-și asume rolul de a îngreuna apropierea între Est și Vest. Si Estul și Vestul veghează atent din 1989, ca noua Românie să nu urmeze exemplu german, ci să tindă spre o unificare pașnică cu Republica Moldova, devenită între timp independentă.

După schimbarea din decembrie 1989, edituri și reviste românești au publicat o avalanșă de materiale ale martorilor direcți, analize, surse, produse de autori români și străini. Din

"Confesiunile" politicianului român Corneliu Coposu (mort în noiembrie 1995), președintele Partidului Național-Tărănesc, intrat din nou după 1989 în legalitate - în ajunul și în timpul războiului, Coposu, a fost secretarul personal și confidentul președintelui de atunci al partidului, Iuliu Maniu – reiese că acesta aflase despre acordul secret dintre puterile vestice și Uniunica Sovietică, de la trimisul turc la București. Dar, spune Coposu, lui Maniu nu i-a venit să credă. De fapt, circulau în cercurile partidelor democratice din București zvonuri tot mai amenințătoare, totuși nu s-a putut crede că Puterile Occidentului vor lăsa Uniunii Sovietice mină liberă în România¹⁷.

Una dintre cele mai interesante publicații pe această temă este cartea cercetătoarei americane Elizabeth Hazard, "Războiul rece a început în România". Pe baza extraselor publicate în revista "Magazin istoric", autoarea supune Marea Britanie și SUA unei necruțătoare critici în privința politicii față de România. Elizabeth Hazard demonstrează cu ajutorul unor surse verificate, cum aceste două puteri au abandonat România, în ciuda avertismențelor diplomaților lor acreditați la București, sferei de influență sovietice aflate în plină consolidare¹⁸.

A 40-a aniversare a înălțării de la Yalta – o răscruce politică

A 40-a aniversare a înălțării de la Yalta, în 1985, s-a bucurat în Est ca și în Vest, de o neobișnuită mare publicitate. Fostul consilier de probleme de securitate SUA, Zbigniew Brezinski, a stîrnit o deosebită vîlvă în Vest și o critică aspră în Est, publicând în decembrie 1984 în revista Foreign Affairs un articol în care propunea o reevaluare a înțelegerii încheiate la Yalta, măcar a moștenirii acestuia: divizarea Europei. Dezbaterea publică, sfîrșită cu acest prilej în Uniunea Sovietică și în statele comuniste din Centru și Estul Europei a scos la iveală diferențele ideologice asupra filosofiei istoriei, dintre România pe de o parte, și Uniunea Sovietică și statele Pactului de la Varșovia pe de altă parte. Comentatori din URSS, Bulgaria,

Polonia, Cehoslovacia și Ungaria au considerat Yalta ca un fenomen pozitiv și au subliniat importanța acordului în recunoașterea Uniunii Sovietice ca mare putere. Yalta a fost ridicată în slavă, ca model pentru rezolvarea conflictelor pe calea înțelegerii între mari puteri cu drepturi egale. În comentariile lor, istorici sovietici și est-europeni au folosit expresia "sistemul Yalta" pentru a caracteriza *Status quo*-ul consolidat după războiul al doilea. Reprezentanți acestor state au reproșat Vestului, că prin disputa "Yalta" vor să pună în discuție granițele trasate după război și implicit întreaga ordine postbelică¹⁹.

În luările de poziție ale Bucureștiului cu prilejul anului universitar 1985, s-a atras însă atenția, că la Yalta n-a fost încheiat un acord cu caracter obligatoriu în privința dreptului popoarelor, întrucât statele implicate n-au fost de față la conferință, iar semnatarii acordului nu fuseseră împuterniciți în acest sens.

Istoric român afirmă că "spiritul Yaltei" este rezultatul divizării Europei în sfere de influență, așa cum au fost ele convenite în august 1939 (de către Hitler și Stalin) și în octombrie 1944 (de către Stalin și Churchill), și care mai târziu au fost tacit acceptate de Roosevelt²⁰. Chiar mai înainte, în octombrie 1943 (sună un alt reproș) la Moscova, Marea Britanie și SUA au convenit să acorde Uniunii Sovietice rolul principal în decidera ofertelor de pace ale României. Cu aceasta, puterile vestice au abandonat partidele democratice, de opozиie, din România, în lupta lor împotriva sovietizării țării²¹.

Pentru prima dată de la sfîrșitul războiului istoricii români au luat în considerație, în publicațiile anului 1985, strădaniile întreprinse de politicienii burghezi pentru o schimbare de front a României. Partidele politice fuseseră interzise în 1947 și de atunci, caracterizate continuu în mod negativ în literatură. Totuși legitimitatea guvernului comunista premierului Petru Groza, instalat la 6 martie 1945, în urma presiunii massive a Moscovei, n-a fost pusă la îndoială, așa cum s-a întâmplat în publicațiile din Vest pe această temă.

Abaterile ideologice în publicistica

românească în privința temei "Yalta" corespundeau strategiei de politică externă a Bucureștiului, strategie de politică externă a Bucureștiului, strategie îndreptată împotriva integrării mai stricte a țării în structurile economice și militare ale blocului comunist.

În 1985, retrospectivele pline de interpretări ostentative ale "Yaltei" coincideau cu venirea la putere a lui Mihail Gorbaciov. Nu era deloc întâmplător că Gorbaciov legă literalmente doctrina sa despre alegerea liberă a formei de guvernămînt cu "Declarația pentru Europa liberă", semnată în februarie 1944 la Yalta. În acest mod Uniunea Sovietică semnală la rîndul său că e dispusă, ca, în relațiile cu celelalte puteri învingătoare în război, să revină la principiile de bază existente în aceste relații înainte Războiului Rece²².

Odată cu criza petrolului de la mijlocul deceniului al VII-lea, Washingtonul și deopotrivă Moscova, au început să reflecteze, în ce fel să ar putea elibera fiecare de povara provocată de sprijinul pe care-l acordau regimurilor din statele-satelit. Ambele mari puteri erau interesate să reducă eforturile de înarmare, ceea ce putea pune capăt confruntărilor dintre cele două blocuri. În Vest ca și în Est se contura, într-o formă sau alta, sfîrșitul statului protector²³.

Statele Unite nu erau interesate de o prăbușire necontrolată a sistemului comunista, date fiind urmările imprevizibile pe care o astfel de evoluție le presupunea. Încă din 1982 ministru american de externe de atunci, Caspar Weinberger, afirmase într-un interviu publicat de revista "Der Spiegel": "Trebuie să ne asigurăm, că, dacă imperiul sovietic se prăbușește din pricina propriilor contradicții, o va face cu un gearnăt, și nu cu o detunătură asurzitoare"²⁴.

Odată cu relaxarea sistemului centralizat și cu deschiderea piețelor în Est, i s-au oferit Vestului șanse imense de cîștig economic.

Din punctul de vedere al conducerii de la Moscova preluarea răspunderii de către Vest în reconstruirea sistemului de state dominate de

Uniunea Sovietică, a fost de o importanță hotărîtoare pentru șeful statului. Din perspectiva Uniunii Sovietice, pe primul loc în asigurările primele evidențe din partea SUA stătea păstrarea cîștigurilor teritoriale din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Așa-numitul "sistem, Yalta" și - din punct de vedere sovietic – ordinea teritorială a Europei, stabilită acolo, n-a constituit pentru nici un guvern sovietic de după 1944 obiect de negociere²⁵. În Moscova se pornea de la ideea că Vestul, dat fiind entuziasmul cu care a adoptat ideea lui Gorbaciov, se va mulțumi cu un proces limitat de democratizare în fostul bloc comunista, după modelul "perestroikă" și al "glasnost"-ului.

În Occident, noua atitudine a conducerii sovietice s-a interpretat ca o accepătare a unor oferte vestice mai vechi, care ar da Moscovei posibilitatea "să slăbescă controlul asupra țărilor Europei de Est, fără să se teamă pentru propria securitate"²⁶. După ce consilierul pe probleme de securitate al lui Henry Kissinger, Helmut Sonnenfeldt, încă de la sfîrșitul anilor '70 a propus statelor mai mici din Tratatul de la Varșovia stabilirea de relații "organice" cu Uniunea Sovietică, așa numita doctrină Sonnenfeldt²⁷, Henry Kissinger a recomandat la începutul anilor '80 Administrației Reagan, să dea de înțeles statelor-satelit că tutela sovietică a slăbit și totodată să asigure Kremlinul că Statele Unite și apriații săi nu au de gînd să exploateze noua constelație în dauna URSS²⁸.

Idee de a include adversarul de ieri dintr-un război cald sau rece, într-un sistem de securitate de mîine, nu e ceva nou sau neobișnuit în istoria Statelor Unite. Într-un interviu radiodifuzat, Henry Kissinger a comparat modelul echilibrării intersetelor americane și sovietice din anul 1989 cu Congresul de la Viena, unde s-a hotărît noua ordine a echilibrului european²⁹. SUA au practicat o astfel de politică după 1945 față de Germania învinșă. Atunci interesul Președintelui Roosevelt era, "să cuprindă Uniunea Sovietică, ca o supraputere cu drepturi și răspunderi egale, în sistemul de securitate dorit de el, compus din cei patru <polițiști ai lumii> : SUA, URSS, Marea

Britanie și China³⁰.

Nu e deci, de mirare, că semnalele pe care și le-au dat SUA și URSS în "anul Yalta 1985", indicînd că America renunță să anihileze planuita dizolvare a Alianței Estice, au fost interpretate la București, unde "sindromul Yalta" era intact, ca semn că marile puteri vor strînge rîndurile, pe seama statelor europene mici și mijlocii. România, cîndva un promotor al Conferinței pentru Securitate și Pace în Europa, se vedea, în procesul de echilibrare a intereselor Est-Vest, ca un ghimpă în coasta supraputerilor aflate pe calea apropierei.

Schimbarea din 1989: "Înapoi la Yalta?"

Propunerea avansată de consilierul american pe probleme de securitate Brezinski în decembrie 1984, ca ambele mari puteri să privească înapoi spre punctul de plecare Yalta, a pus în mișcare un proces, care nu numai că a dus la dizolvarea Pactului de la Varșovia, ci a făcut posibilă răsturnarea regimurilor din Est, tolerată de Uniunea Sovietică și parțial chiar promovată de aceasta. Teza lui Gorbaciov, exprimată pentru prima dată în 1987, conform căreia statele din Centrul și Estul Europei își pot alege în viitor forma de guvernămînt, este clar legată de principiile "Cartei Atlantice" convenite la Yalta.

Opinia publică din Vest era încă de la începutul lui 1989, prin contribuția unor oameni de presă competenți, pregătită pentru înțelegerile care conturau între SUA și Uniunea Sovietică. Idei de tipul celor apărute mai târziu la Malta s-au discutat amănunțit în presa occidentală. În articole scrise de jurnaliști de marcă, și evident temeinic documentați, se vorbea despre "o nouă Yalta", ca o promisiune de moratoriu din partea Statelor Unite și a aliaților săi occidentali față de schimbările care-și croau drum în lagărul comunist. Astfel de acorduri aveau "să înlesnească Moscovei un control mai slab asupra țărilor din Răsărit, fără teama pentru propria securitate"³¹. Michael Stürmer, directorul Fundației "Știință și politică" din Ebenhausen, a vorbit în acest context despre "o nouă Yaltă". În timpul exercitării funcției de

secretar general al PCUS de către Iuri Andropov, în SUA tot mai multe voci pledau pentru o reactualizare a doctrinei "Sonnenfeldt", cunoscută din anii '70³². Henry Kissinger a recomandat la începutul anilor '80 noii Administrații Bush, să dea de înțeles statelor-satelit că tutela sovietică a slăbit și totodată să asigure Kremlinul că Statele Unite și aliații săi nu au de gînd să exploateze noua constelație în dauna URSS³³. Aceasta nu era numai politica Statelor Unite, ci și a Germaniei și a Comunității Europene, care avea ca scop "să stabilească condițiile-cadru, în care să se poată desfășura evoluția Europei de Est"³⁴. În eseul programatic "Pe drumul spre Europa postcomunistă", publicat în iulie 1989, Hans-Peter Schwarz a explicat în amănunt premisele și finalitatele politicii occidentale și germane³⁵.

Oferta publică, chiar dacă neoficială, a Occidentului pentru Uniunea Sovietică, a făcut-o Președinte SUA George Bush, la 30 mai 1989, în discursul său istoric, ținut la Mainz (în Reingoldhalle). El a propus Uniunii Sovietice o ofertă de a se pune capăt Războiului Rece, divizării Europei și Germaniei. Ca monedă de schimb pentru acceptarea pluralismului politic sub forma partidelor și a alegerilor libere în zona dominată de URSS – obligații pe care Stalin și le au sumase prin semnatura de la Yalta, dar pe care le încălcaseră – Statele Unite se obligau oficial să respecte "interesele legitime de securitate" ale Uniunii Sovietice, să retragă restricțiile existente în comerțul cu URSS, inclusiv în exportul de tehnologie, să introducă limitări ale înarmării convenționale, și să coopereze mai intens cu Moscova în domeniul protecției mediului³⁶.

În cele din urmă, convergența pozițiilor SUA și URSS și-au găsit expresia într-o înțelegere neoficială între Președintele american George Bush și omologul său sovietic Mihail Gorbaciov. Cei doi oameni de stat s-au întâlnit pe 2 și 3 decembrie 1989 în Malta, mai precis pe un vas plutind pe o mare în furtună lîngă insula Malta. O bogată literatură consacrată acestei întâlniri limpezește cele mai importante aspecte ale deciziilor convenite. Ele

cuprind probleme ale dezarmării, ale dezvoltării relațiilor globale și europene, precum și ale relațiilor bilaterale³⁷. Între temele abordate se numără nu numai revoluțiile, mai mult sau mai puțin "de catifea", din statele Pactului de la Varșovia, care avuseseră deja loc, ci și chestiuni ale viitoarei arhitecturi de securitate din Europa. Mai înainte de orice, Uniunea Sovietică urmărea să-și asigure păstrarea teritoriilor cucerite în timpul celui de-al doilea Război Mondial.

"De la Yalta la Malta?"

Expresia des citată "sfîrșitul istoriei" a fost interpretată în România imediat după înlăturarea lui Ceaușescu în decembrie 1989 ca sfîrșit al "ordinei de la Yalta"³⁸. Cufind după răsturnările violente s-a născut îndoială, dacă revoluția a scos într-adevăr România din sfera de influență a Uniunii Sovietice sau aceasta a fost mai degrabă abandonată unei noi sfere de interes a Rusiei, în procesul noii împărătiri a continentului.

Chiar dictatorul român oferise material pentru crearea unor noi legende, după modelul "sindromul Yalta". Cu puține zile înaintea întâlnirii de la Malta a Președintelui Americii George Bush cu omologul său sovietic Gorbaciov, și anume cu prilejul celui de-al XIV-lea Congres al PCR, la sfîrșitul lui noiembrie 1989, Ceaușescu avertizase într-un discurs în fața participanților din America de Nord și de Sud asupra unei "noi Yalte". El a făcut o paralelă între Pactul Hitler-Stalin din 1939, și "un eventual nou acord între Statele Unite și Uniunea Sovietică, în dauna altor popoare"³⁹. Se pare că la întâlnirea la nivel înalt a statelor Pactului de la Varșovia de la 4 decembrie 1989, au avut loc dispute violente între Ceaușescu și Gorbaciov. În opoziție cu Gorbaciov, dictatorul român i-a fost de la început clar, că procesul de restructurare inițiat de Gorbaciov pentru a stabiliza reforma sistemului, va duce inevitabil la prăbușirea sistemului însuși.

Detaliile conjuncturale ale evenimentelor din decembrie 1989 aveau să confirme previziunile lui Ceaușescu în privința acordului încheiat la Malta

de cele două supraputeri. La Malta se pare că SUA a lăsat mînă liberă Uniunii Sovietice în cazul unei intervenții militare în România. Poziția aceasta a confirmat-o public ministrul american de externe de atunci, într-o emisiune televizată din 23 decembrie 1989.

Zvonurile și cronicile oficiale asupra acordului încheiat la Malta au stîrnit în România un interes deosebit. În presă s-a pus tot mai insistenț intrebarea, dacă România după '89 n-a căzut cumva din lac în puț⁴⁰. Fragmente dintr-un volum publicat de Michael R. Beschloss și Strobe Talbott, în care se dau informații complete despre etapele și detaliile procesului de formare a opiniei în cadrul Administrației americane și al Alianței Occidentale, precum și despre negocierile dintre politicienii sovietici și americani, au stîrnit în România reacții puternice. Lucrarea a apărut în traducere românească la un an după apariția ei în Statele Unite. Extrase din carte fuseseră publicate în 1994 în cotidianul de mare tiraj *Evenimentul zilei* și în revista lunară de popularitate *Magazin istoric*⁴¹. Între timp conexiunea "Yalta-Malta", irezistibilă și prin apropierea fonetică, a devenit în România un loc comun al discursului public. Chiar și un studiu apărut în volum, despre politica externă a României după 1944, poartă titlul "România între Yalta și Malta"⁴².

Și totuși nu toți politicienii și analiștii sunt de aceeași părere în privința așa-numitului "sindrom Malta". Pentru unii observatori, ca redactorul-șef al cotidianului *Adevărul*, pe locul doi ca tiraj în România, Dumitru Tinu, teza despre un complot urzit la Yalta de marile puteri este pur și simplu un nonsens, care circulă doar de dragul rimei⁴³. Dimpotrivă, pentru o parte a puterii de după revoluție, ca și pentru unii reprezentanți ai opozitiei, care au luat parte la mișcările populare revoluționare, recunoașterea faptului că răsturnările din Europa de Răsărit sunt efectul unei conpirații a marilor puteri, ar însemna o diminuare a proprietății legitimității revoluționare. La Malta, a spus președintele de atunci Ion Iliescu, n-a uit loc nici o împărțire a lumii în sfere de influență, și nici un

caz în dăuna României sau Bulgariei⁴⁴.

Totuși unii politicieni și observatori înclina să credă, că a existat un acord american-rus, el nu și-a atins scopul în România. Revolta populară spontană și anticomunistă, a spulberat toate planurile⁴⁵. Un alt grup de analiști condamnă oricum judecățile emise conform criteriilor politico-mitice. Ar fi primejdios să acordăm spațiu tezei despre o nouă conpirație a marilor puteri la sfârșitul Războiului Rece, pe baza paralelei cu conpirația de la finele celui de-al doilea Război Mondial. Astfel s-ar veni în întîmpinarea înclinației poporului român, de a bate în retragere în fața istoriei, înclinație postulată de poetul-filosof Lucian Blaga. Aceasta ar însemna să se abată atenția opiniei publice de la pericolele reale pentru democrație și libertate și ar aduce României daune în politica sa externă⁴⁶.

"Sortir de Yalta"

Încă din 1990 Ralf Dahrendorf scria: "Poate că transformările aduse de revoluțiile din Europa vor prilejui și un 'sortir de Yalta', cum a spus Președintele Mitterand, adică o distanțare de Yalta și Potsdam, unde s-au trasat granițele europene de după război; dar asta este o problemă deschisă"⁴⁷. Politica occidentală nu a oferit nici un răspuns întrebărilor ivite după dizolvarea Alianței de Est, dimpotrivă, a pus în circulație noi întrebări asupra sensului și scopurilor acestei politici.

În occident s-a subliniat că prin noua arhitectură de securitate a Europei, aflată în plin proces de construcție, se va putea corecta și definitiva ordinea europeană de după război, care a fost pervertită la Yalta și Potsdam. Reprezentanți ai SUA accentuează cu fiecare prilej, că această țară s-a obligat, în calitatea sa de "putere europeană", să steargă liniile de demarcare din Europa⁴⁸. Președintele grupului parlamentar al creștin-democraților (CDU) din Germania, Wolfgang Schäuble, a subliniat: "definitivarea unificării europene este o sarcină istorică - o moștenire de la Yalta"⁴⁹. Iar o lozincă a NATO spune: "În Est nu va exista o nouă Yaltă". Willi

Class, pe atunci secretar general al Alianței a avertizat într-un interviu acordat revistei *Der Spiegel* asupra pericolului de a se trasa noi linii despărțitoare în Europa, în procesul de extindere a NATO: "O nouă Yalta trebuie în orice caz evitată"⁵⁰.

Aceiași politicieni occidentali, reprezentanți ai instituțiilor europene și euro-atlantice nu ezită totuși, să susțină teze, care produc și consolidează tocmai astfel de linii de demarcare. Încă în februarie 1991, un corespondent al ziarului *Frankfurter Allgemeine Zeitung* a atras atenția asupra tendințelor, pe care le-a constatat la sediul Comisiei Europene, respectiv a Consiliului Europei: "În mod nefericit politicieni din Bruxelles și Strasbourg încurajează noile tendințe de divizare în spațiul european, prin aceea că opun statelor "vestice", ca Ungaria, Cehoslovacia și Polonia, statele "bizantine" România și Bulgaria; pentru acestea din urmă decretând un acces deosebit de dificil la instituțiile europene. În acest mod produc frustrări și împing statele respective spre legături, care nu pot corespunde intereselor europene"⁵¹.

Criteriile și "căpușeala ideologică" pentru uzul "Eurocraților" și al Consiliilor Europene oferă consilierii politici, oamenii de știință și jurnaliștii. Ei sunt interesați să redefină Europa după dispariția Războiului Rece și a sistemelor opozante. Omul de știință german Immanuel Geiss⁵² a localizat printre primii "Europa postcomunistă" și a împărțit-o în trei zone mari: Vestul "roman", din care fac parte Ungaria, Polonia și Cehoslovacia, Estul "ortodox", căruia i-ar apartine (pe lîngă Rusia) Bulgaria, România, Serbia-Munteanegru, Macedonia iugoslavă, Ucraina și Bielorusia, și Islamul sub forma Imperiului Otoman⁵³.

Chiar și aşa-numita "dezbatere asupra Europei Centrale", care spre mijlocul deceniului opt a fost iscată într-o formă nouă de către publiciști din Ungaria și Cehoslovacia, a avansat ideea unei linii de demarcare geopolitică între statele catolice și protestante pe de o parte și cele ortodoxe pe de alta. Scopul acestora era "să demonstreze dubla hegemonie rusă-americană, care împărțise Europa

în două zone"⁵⁴. Diferențele istorice, religioase și culturale, cu relevanță politică, postulate de această dezbatere, dintre statele europene dominate de Uniunea Sovietică au devenit între timp un dat general, care, ca de la sine înțeles, se invocă pentru motivarea cvasi-axiomatică a unei politici diferențiate a Occidentului față de aceste state. În acest sens specialistul în științe politice din Munchen, Werner Weidenfeld scria: "Totuși trebuie să observăm că în Europa Centrală și de Est, tipare istorice depășite încă mai influențează prezentul în alcătuirea zonelor culturale. Așa se întâmplă cu Centrul și Estul Europei, care s-au format sub creștinismul occidental și imperiul habsburgic; mai există și Europa de Sud-Est marcată de dominația otomană, imperiul rusesc de orientare bizantină și zona culturală islamică. Vechile granițe între Europa catolică și ortodoxă, între Imperiul Otoman și Imperiul Habsburgic sunt din nou actuale".

În Marea Britanie, omul de știință Tony Judt vorbește fără ocolișuri în legătură cu noua ordine europeană, în istoria de după război, despre: "Un posibil compromis, prin care țările din vestul Europei Centrale (Polonia, Ungaria, Cehia și Slovacia), vor evoluă spre statutul de vestibul al Uniunii Europene, în vreme ce "Europa bizantină" de la Letonia pînă în Bulgaria, va fierbe în sucul ei provincial".

Conceptul lui Samuel Huntington asupra unei lupte a culturilor, pe care l-a prezentat în 1993 în revista *Foreign Affairs* și pe care l-a dezvoltat în 1996 într-o lucrare de specialitate⁵⁵, a fost primit în România cu mare interes, din mai multe motive⁵⁶. În primul rînd s-a interpretat ca o anticipare teoretică a intenției Vestului de a încadra România în spațiul cultural estic și ortodox, cu consecințele geo-politice de rigoare. În plus, Huntington anexase lucrării sale harta pe care linia fatală de demarcare era trasa de-a lungul Carpaților și despărțea zona de vest a României (Ardealul și Banatul), de regiunile estice și sudice⁵⁷. Că nu e vorba de o întîmplare au dovedit-o declarații publice, ca a președintelui Ungariei Arpad Goncz care, la întrebarea unui ziarist - care ar fi granițele

Europei Centrale- a răspuns: "Slovenia, Croația, Ardealul, Polonia de Sud, Slovacia, Cehia, și firește Ungaria"⁵⁸. Pentru un comentator al revistei *The Economist*, problema esențială a delimitării granițelor Europei Centrale de Europa de Sud-Est, constă în faptul că "granițele actuale nu reflectă realitatea". Ca exemplu autorul alege acele regiuni din România (Ardealul) și din Ucraina (zonele din vestul țării), unde se vorbește și limba maghiară, regiuni care s-ar deosebi deci istoric și cultural de restul țării. Concluzia sa este drastică: "Poate că o bucată din România și altă bucată din Ucraina ar trebui să revină Europei Centrale, iar regiunile lor estice să fie lăsate Estului".

Oameni de știință și politicieni români și-au dat repede seama că este vorba despre teorii pseudo-științifice justificative servind scopurilor politice ale anumitor persoane⁵⁹. Lucrările fundamentate științific ale acestor autori, ca de exemplu studiul consilierului de atunci al ministrului de externe și actual ambasador al României în Irlanda, Elena Zamfirescu, cu scopul instrumentalizării conceptului "Europa Centrală" n-au cunoscut un ecou deosebit în străinătate⁶⁰.

Totuși acest tip de colportări nu rămîne nici în Occident necontestat. Un verdict deosebit de clar a exprimat renumitul politolog francez Pierre Hassner asupra erorilor științifice și intențiilor politice ascunse în conceptul de "luptă a culturilor" elaborat de Huntington; Hassner spune: "Erori de acest tip lasă imediat să se vadă de ce rețetele lui Huntington sunt moralmente îndoînlice și totodată periculoase din punct de vedere politic pentru ordinea mondială. Ele țintesc spre o consolidare a linilor existente de demarcare și propun o lume care să se bazeze pe o Yalta de tip religios sau cultural-politic".

Yalta și granițele noii Alianțe NATO

Problema extinderii NATO și a șanselor României de a fi inclusă în cercul primilor și poate singurilor candidați la calitatea de membru în Alianța Atlantică, a fost percepță de opinia publică din România ca o decizie hotărîtoare pentru destinul

țării. Astfel s-a observat că politicienii și mass-media din Occident fac deoseberea între "front-runners" (Polonia, Ungaria, Cehia) și "non-starters" (restul țărilor)⁶¹, între fostele state comuniste, care sunt "prosperous and stable" (Polonia, Ungaria, Cehia) a căror aderare la Uniunea Europeană și la NATO reprezintă doar o chestiune de timp, și țările sărace (Bulgaria, România, Albania), care este de presupus că vor ajunge la un statut caracterizat prin "depresses Euro-Suburb"⁶². Nu rareori se face deoseberea între "școlarii-model" (Ungaria, Polonia, Cehia, Slovenia) și "copiii-problemă" (România, Bulgaria)⁶³, între "statele de elită" (Polonia, Cehia, Ungaria) și "statele marginale" ale "Sub-Europei" (Bulgaria și România).

Pe parcursul dezbatării asupra extinderii NATO n-au fost numai diplomați și oameni de știință români, care, aşa cum a observat Konrad Schuller în *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, au strigat de fiecare dată cînd au simțit că Occidentul ar putea să-i lase pe întîrziatii la integrarea în structurile euro-atlantice în plasa Rusiei: "Yalta!", sau "Pactul Hitler-Stalin"⁶⁴. Chiar în Polonia și în țările baltice-adică în state ca și România, care, înainte și în timpul celui de-al doilea Război Mondial, au fost împărțite împotriva voinei națiunilor lor, prin tratate secrete și înglobate forțat în sfere de influență politică, sindromul Yalta este încă nevindecat. Astfel, în aprilie 1995 ministru polonez de externe Bartoszewski a spus în discursul său de succes în fața Bundestag-ului următoarele: "Din partea partenerilor noștri din Vest, deci și a Germaniei, dorim să identificăm, voîntă clară de a deschide și extinde instituțiile europene și euro-atlantice. Sperăm că în Occident nu va domina din nou un realism îngust, în sensul unor zone de influență, zone-tampon, sau în sensul recunoașterii "intereselor istorice" ale unor mari puteri vecine care și-au serbat la Yalta triumful"⁶⁵. Iar Mavrikis Wulfsons, șeful Comisiei de Politică Externală al Partidului pentru Armonie Națională din Letonia, a atras atenția că: "În Letonia amintirea Yaltei și Potsdamului sunt destul de vîî încît să se vadă în "dreptul" marilor puteri de a-și face ordine în curte,

Zece ani de la căderea zidului Berlinului

un pericol continuu pentru statele învecinate".⁷¹

Având în vedere conturarea unor noi linii demarcatoare în Europa, care însă au început să se facă observate mult înainte de summit-ul NATO de la Madrid, în România s-au înmulțit glasurile care vorbesc public despre "o nouă Yalta". Speranțele românilor se concentrează pe sprijinul Franței. Cu prilejul vizitei în România în februarie 1997, președintele francez Jacques Chirac a dat asigurări gazdelor sale, că "țelul Franței este să steargă definitiv linile de separare de la Yalta, și nu doar să le deplaseze".⁷²

În timp ce fostul ministru român al Apărării Gheorghe Tinca se alătura corului politicianilor din Polonia sau din țările baltice, care avertizau asupra unei noi Yalte pe parcursul extinderii NATO,⁷³ discursul politic al coaliției de guvernămînt, care a cîștigat alegerile din noiembrie 1996, coaliție formată din creștin-democrați, liberali, social-democrați și Uniunea Democrată a Maghiarilor s-a caracterizat prin pragmatism. Reporterilor americanii care l-au întrebat despre problema Yalta, Emil Constantinescu, noul președinte, le-a răspuns că nu mai e timp pentru romanticism, poezie sau istorie.⁷⁴

Deciziile luate în 1997 la summit-ul NATO de la Madrid și la Consiliul Europei din Luxemburg au atenuat întrucîntva temerile cronice ale românilor, mai ales teama străveche în fața pericolului rusesc, totuși nu s-au calmat cu totul. Evoluțiile viitoare vor dovedi dacă sindromul Yalta, înrădăcinat adînc în România, va găsi un antidot durabil.

Note

- Versiunea adăugită a conferinței susținută la colocviul germano-român "Chestiuni ale istoriei contemporane a României", München, 14.-15.2.1996
- Vezi și: Hans Henning Hahn (Editor): *Cercetarea istorică a stereotipurilor*, Biblioteca și centrul de informare al Universității Oldenburg, 1995. Indicații bibliografice suplimentare se găsesc la p.8 a acestei cărți.
- Andrei Pippidi, "Miturile trecutului-răspîntia prezentului", în "22" Nr.8, 28.2-5.3.1992, pp.6-7.
- Despre cercetarea românească a miturilor vezi: Lucian Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, București 1997. Exemple actuale ale formării miturilor, analize în

presă, sunt "Mitul Masada" al statului Israel sau miturile războinice sărbești. Vezi și: Jörg Bremer, "Ai noștri și ceilalți". Mituri ale Israelului în dispută: "Masada și Războiul de șase zile", în *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 5.7.1997, și "Mituri sărbești și vina războiului", în "Neue Zürcher Zeitung", 26.7.1997.

5. Hans-Peter Schwary, *Adenauer, Omul de stat: 1952-1967*, Stuttgart, 1991, p.13.

6. O scrisoare a unei cititoare din Cehia către *Süddeutsche Zeitung*, 31.1.1996, p.13.

7. Eva Profousova, "Asupra diferențelor în uzul limbajului. Addenda la Causa Albrecht: dificultăți de înțelegere între Este și Vest", în *Süddeutsche Zeitung*, 9.2.1996, p.11.

8. Lothar Rühl observă de exemplu diferențele de terminologie: "Mitul Rapallo", în *Internationale Politik* Nr.4/1997. Demn de remarcat este că prilejul vizitei de anul acesta în Germania, a evidențiat în mod special a 75-a aniversare a semnării acordului separat germano-sovietic de la Rapallo. Vezi și: "Cel mai bun german în 1997", în "Der Spiegel" Nr.17/1997.

9. Jean Francois-Revel: "Yalta demisizată", în "The Monthly Encounter", mai 1985.

10. Vezi și: Alexander Fischer, "Yalta și Potsdam. Deciziile puterilor învingătoare", în "Das Parlament", Nr.18-19, 28.4-5.1995, p.2.

11. Florin Constantiniu, Alexandru Duțu, Mihai Retegan: "România în război. 1941-1945. Un destin în istorie" București, 1995.

12. Jens Hacker: "Legenda despre împărtirea Europei", în *Die Welt*, 5.2.1985. Vezi și: Günther Gillessen: "Europa s-a pierdut odată cu Polonia. Conferința de la Yalta și locul ei în drama Coaliției Antihitleriste", în *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 4.2.1995.

13. Paul Quinlan: *Clash over Romania; British and American Policies Toward Romania: 1938-1947*, Los Angeles 1977; Daniel Yergin: *Shattered Peace. The Origin of the Cold War and National Security State*, Boston 1977; Albert Resis: "The Churchill-Stalin Secret <Percentages> Agreement on the Balkans", Moscow, October 1944, în: "The American Historical Review", vol.83 (1978), Nr.2; Ivor Porter: *Operation Autonomous*, London 1989. Juristul Nicoale Baciu, care trăiește în SUA, s-a ocupat în numeroase publicații exclusiv cu această temă: *Yalta și crucificarea României*, Roma, anul apariției necunoscut; *L'Europe de l'Est trahie et vendue*, Paris 1984; *Sell-out to Stalin. The Tragic Errors of Churchill and Roosevelt*, New York, 1994; *Trădări și vînduți*, München 1985; *Agonia României. 1944-1948. Dosarele secrete acuză*, München 1987 și Cluj 1990.

14. Izvoare recente asupra politicii externe sovietice dovedesc că Stalin îl înștiințase pe ministrul britanic de externe încă din noiembrie 1941 despre intențiile sale legate de război, care vizau o sferă de influență sovietică

Zece ani de la căderea zidului Berlinului

în statele vecine din Nordul, Centrul și Sudul Europei, precum și împărtirea statală a Germaniei după înfrângerea acesteia. Vezi: *URSS și problema germană, 1941-1949. Dokumente din Arhiva pentru politică externă a Federației Ruse, vol. I. Moscova 1996*.

15. Vezi: V. Anescu, *România în războiul antihitlerist 23.8.1944-9.5.1945*, București 1966. "Moscova, 19-30 octombrie 1943. Conferința ministrilor afacerilor externe ale URSS, SUA și Marii Britanii, în *Magazin istoric*, 6/1995.

16. Discursul fost publicat în ziarul *Scânteia* din 29.6.1989. În publicația militară *Lupta întregului popor*, Nr.2/1989, istoricul fidel regimului, Mircea Mușat, a mers mai departe cu detalii. În urma acordului încheiat de Germania lui Hitler cu Uniunea Sovietică și a anexării Basarabiei și Bucovinei de Nord, i s-a răpit României orice posibilitate de a nu se implica în război și de a-și păstra integritatea teritorială. Așteate de împărtirea Cehoslovaciei, și Ungaria și Bulgaria au adresat României pretenții teritoriale, pe care le-au și impus. Această teorie a susținut-o Mușat într-un material publicat chiar în decembrie 1989 într-o revistă istorică de audiență: Mircea Mușat: "Politica de forță și dictat în ajunul celui de-al doilea Război Mondial", în *Magazin istoric*, 12/1989.

17. Corneliu Coposu: *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, București 1996, p.40.

18. Elizabeth Hazard: "Războiul rece a început în România", în *Magazin istoric*, Nr.6 și 7/1996; C.V.R. Schuyler: *Misiune dificilă. Jurnal* (28 ianuarie 1945-20 septembrie 1946), București 1997.

19. Bogumil Rychlowski: "The Yalta Conference and Today", în: *Internationale Affairs*, iulie 1984.

20. Florin Constantiniu; Victor Duculescu: "The historical and Legal Aspects of the Allied Words Concluded at the End of the Second World War", în *Revue Roumaine d'Etudes Internationales*, 2/1984.

21. Eugen Preda, "Romania and the Peace Feelers", în *Revue Roumaine d'Etudes Internationales*, 4/1994.

22. Apar paralele interesante cu "Doctrina Monroe asupra lumii", proclamată de președintele Woodrow Wilson, conform căreia "nici un popor nu trebuie să dorească să extindă propria formă de guvernămînt asupra altui popor sau națiune"; vezi Erwin Hölzle: "Revoluțile mondiale americană și bolșevică", în Hellmuth Rössler (editor): *Schimbarea mondială din 1917. Monarhie. Revoluție mondială. Democrație. Göttingen, etc. 1965*, pp.169-188.

23. Edelbert Richter: "Timpul schimbării, Sfîrșitul erei conservatoare, Köln, Weimar, Wien 1994. Vezi recenzia lui Iring Fettscher: "Cea mai importantă schimbare a fost în 1980", în *Süddeutsche Zeitung*, 25.10.1994.

24. *Der Spiegel* Nr.40/1981. Citatul îl datorez cărții lui Werner Raith: *Noul Cartel al Mafiei. În ce fel Sindicalele cucerește Estul*, Berlinul 1994, p. 32.

25. Bogumil Rychlowski: "The Yalta Conference and Today", în *International Affairs*, iulie 1984.

26. "Propunere de moratoriu a schimbării în Europa de Est", în *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 30.3.1989.

27. Vezi: Josef Riedmüller: "Redescoperirea Europei de Est", în *Süddeutsche Zeitung*, 21.4.1989.

28. "Rețete nesigure pentru Europa Centrală și de Est", în: *Neue Zürcher Zeitung*, 9/10.4.1989.

29. *Bayerischer Rundfunk (Radiodifuziunea bavareză)*, 28.1.1996.

30. Klaus Schwab: "Cum vedea Roosvelt noua ordine mondială", în: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 27.11.1989.

31. "Propunere de acord asupra schimbării în Europa de Est", în *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 30.3.1989.

32. Michael Stürmer: "O nouă Yalta?", în *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 29.4.1989.

33. "Rețete nesigure pentru Europa Centrală și de Est", în: *Neue Zürcher Zeitung*, 9/10.4.1989.

34. Klaus Hartung: "Mitul politicii unitare", în *Die Zeit*, 12.11.1993.

35. Hans-Peter Schwarz, "Pedrul spre Europa postcomunistă", în: *Europa-Archiv*, Anul 44, nr.11, 10 iulie 1989.

36. "Discursul Președintelui Bush la Mainz" în: *Süddeutsche Zeitung*, 1.6.1989.

37. Partea sovietică subliniază ocazional, că există un tratat secret între SUA și Uniunea Sovietică, în care Washingtonul se obligă "să nu intervină în nici unul din teritoriile sferei de influență a fostei Uniuni Sovietice, inclusiv în Iugoslavia". Vezi: *Soviet Analyst*, vol.21, nr.6, august 1992.

38. Günther Gillessen: "Europa s-a pierdut odată cu Polonia. Conferința de la Yalta și locul ei în drama Coaliției Antihitleriste", în *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 4.2.1995.

39. Anneli Ute Gabanyi: "În ajunul revoluției: Ceaușescu sub presiune", în *Südosteuropa*, 2/1990, p.95.

40. Chiar în apropiere de Malta a mai avut loc o discuție la nivel înalt, la bordul unui vapor. În drumul spre Yalta, președintele american Roosevelt și primul-ministrul al Marii Britanii Winston Churchill s-au întîlnit la 2 februarie 1945 pe vasul USS Quincy lîngă insulă, pentru a se pune de acord asupra pozițiilor pe care aveau să le ia la negocierile cu Stalin. "De la Malta la Yalta" – așa a scris Churchill atunci în invitația adresată președintelui american. Vezi: "1939-1945. Corespondență secretă Casa Albă- Downing Street, nr. 10", în: *Magazin Istorico*, 3/1990.

41. Michael R. Beschloss; Strobe Talbott: *La cele mai înalte nivele*, București, 1994.

42. Titu Georgescu: *România între Yalta și Malta*, București, 1993.

43. Dumitru Tinu: "Ceașescu a fost doborât de români", în *Adevărul*, 21.12.1994
 44. Radio București, 07.06.1991
 45. Senatorul Dumitru Pustai într-un discurs în fața Parlamentului, publicat în Monitorul Oficial, partea a doua; nr. 278, 31. 12. 1994, p. 7 și Ioan Grigorescu, "Operațiunea <Furtună în Europa de Est>", în *Tribuna Economică*, nr. 20, 17.05.1991, p. 2
 46. Horațiu Pepine: "Monopolul Afacerilor Externe", în: 22, nr. 45, 9-15.11.1994, p. 1; Florin Gabriel Mărculescu: "Yalta s-a mutat la București?" în: *Cotidianul*, 07.11.1994, p. 2; Octavian Paler: "Noi și defectele noastre-II", în *România Liberă*, 09.06.1995, p.1
 47. Ralf Dahrendorf: *Considerații asupra Revoluției în Europa într-o scrisoare către un domn din Varșovia*, Stuttgart, 1990
 48. Herzog: "Să nu excludem nici un stat", *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 28.06.1997
 49. Hans Werner Kilz "Chiar și în Europa minunile au nevoie de ceva... tări" (etwas Lander, în loc de etwas langer, joc de cuvinte paronimic) în *Suddeutsche Zeitung*, 22.01.1996, p. 4
 50. Romulus Căplescu "Primirea selectivă în NATO, un pas spre o nouă Yaltă", *Adevărul*, 20.09.1995, p. 1
 51. Viktor Meier: "Estul Europei în căutarea unei noi ordini. Dizolvarea Pactului de la Varșovia. Ce se întâmplă cu CAER-ul?", *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 27.02.1991
 52. Immanuel Geiss: "Europa 1991", *Europa Archiv*, nr. 46/1991
 53. Heinz Jurgen Axt: "Eliberarea culturilor. Zona culturală a Europei după sfîrșitul sistemelor", *Sudosteuropa-Mitteilungen*, nr. 1/1993
 54. Milan Hauner: "Germany? But where is it situated", *Perspectives*, nr. 4/1994. Vezi și Vladimir Handl "Germany and Central Europe, Mitteleuropa Restored?", *Perspectives*, 1/1993
 55. Werner Weidenfeld: "Europa în căutarea unei noi ordini", *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 11.11.1996. Acest citat este cuprins în discursul susținut de profesor Weidenfeld la o conferință în Berlin cu tema "Concluzii asupra Europei Centrale" în prezența președintelui Germaniei Roman Herzog
 56. Tony Judt: "Europa la sfîrșitul secolului", *Transit*, nr. 10/1995
 57. Samuel P. Huntington *The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order*, New York, 1996
 58. Samuel P. Huntington *The Third Wave(Democratisation in the Late Twentieth Century)*, Londra, 1991. Tezele sale se discută intens în mediile occidentale și la simpozioane. Cf: Mathias Krupa "Războiul nu are loc. Un simpozion îl verifică pe Samuel Huntington", *Suddeutsche Zeitung*, 01.02.1996, p. 12
 59. Nicu Ionel Sava: "Atenție la geopolitică!", *Jurnalul Național*, nr. 20, 26.01.1996
 60. Interviu în *Die Welt*, 07.10.1996
 61. "Unde -sau ce- este Europa de Est?", în *The Economist*, 16.11.1996.
 62. Tudorel Urian: "Unde va fi granița estică a Europei Occidentale?", în *Curierul românesc*, Nr.9, septembrie 1995, p.21; Mihail E. Ionescu: "Occidental este unic, dar nu universal", în *Romanul*, Nr.13, 19.1.1997.
 63. Elena Zamfirescu: "Zborul din Balcani", în: *RUSI Journal, December 1994*.
 64. Hassner, Pierre: "Huntington, -moralmente îndoicinic, politic primejdios", în: *Europäische Rundschau*, Nr.3/1997.
 65. Almar Latour, "Europa în tranziție", în *Wall Street Journal*, 27.12.1996.
 66. Jane Perlez: "O prăpastie desparte în Europa de Est țările stabile de cele sărace", în *International Herald Tribune*, 25.1.1997.
 67. Mathias Rüb: "Împreună în Europa de Est", în: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 29.1.1997.
 68. Josef Riedmiller: "Bomba cu efect înțărziat din <South-Europa>", în: *Süddeutsche Zeitung*, 3.2.1989.
 69. Konrad Schuller: "Slovacia nu se teme de o nouă Yaltă", în: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 18.2.1995, p.5.
 70. "Europa înseamnă înainte de toate libertatea persoanei", în: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 29.4.1997, p.6.
 71. Mavrik Wulfsons: "Letonia se teme de un precedent", în *Die Zeit*, Nr.2, 6.1.1995, p.8.
 72. Interviu cu Jacques Chirac, în: *Adevărul*, 20.2.1997.
 73. Mihai Diac: "Extinderea NATO nu înseamnă decât îndreptarea greșelii de la Yalta", în: *Azi*, 19.9.1996.
 74. "În 1997 nu mai avem timp pentru poezie, romanticism, și nici pentru istorie. Nimeni nu mai vrea aici să audă lamentații despre trădarea istorică de la Yalta. Nimănui nu-i pasă de asta. Nu le-a păsat înainte și nici nu le pasă acum. Vom fi acceptați numai dacă se va vedea că oferim securitate, nu că avem nevoie de ea.", în: Neil King jr.; Nicholas Bray: "Președintele României joacă pe o miză mare la Davos", în *Wall Street Journal Europe*, 3.2.1997.

Anneli Ute Gabanyi, a absolvit Facultatea de Științe Politice a Universității din Cluj-Napoca, autoare a trei cărți și a peste 300 de articole. În prezent este cercetător la Institutul de Studii Sud-Est Europene din München.

Recviem pentru Cortina de Fier

OANA-VALENTINA SUCIU

"Sunt unii care spun că valul viitorului ar fi comunismul."

Atunci să vină la Berlin"

Președintele John F. Kennedy, Berlin, Germania, 26 iunie 1963'

Sfîrșitul. Da, la căderea Zidului. Când am început să avem primele indicii că zilele Zidului sunt numărate? Am prevăzut acest lucru? Dacă ne uităm înapoi ni se pare evident, fiecare pas l-a presupus pe următorul. În momentul în care Uniunea Sovietică nu și-a mai putut trimite tancurile pentru a susține regimurile comuniste din Europa de Est, chiar dacă acestea păreau a fi în pericol, acestea s-au prăbușit ca piesele unui domino. Așa a dispărut Germania de Est și Zidul Berlinului. Dar nu, totul a venit ca o surpriză. O mare surpriză.

Care este data la care s-a prăbușit Zidul? E greu de menționat o zi anume, semne au fost multe, dar în memoria tuturor va rămâne ziua de 9 Noiembrie 1989. Este ziua în care lumea întreagă (poate mai puțin noi, români, sau chiar noi, dacă aveam antenele televizoarelor îndreptate spre "vecini") a văzut la știri acele scene uimitoare, puhoiale de est-germani pe jos sau în celebrele mașini Trabant întâmpinăți de occidentali cu șampanie, oameni dansând pe Zid și pe Poarta Brandenburg. Cât de repede a dispărut! Cortina de Fier, "die Grenze", granița, zidul care îi apăra pe est-germani de fascism. Pentru aproape o jumătate de secol europenii au crezut că această ordine nu se va schimba. La mijlocul anilor 1980, est-europenii, tineri sau de vîrstă medie, credeau că sistemul care îi înconjoară, inclusiv Zidul Berlinului, va dura veșnic.

Deși nu părea a avea nimic excepțional, Zidul Berlinului a fost, pentru 28 de ani, granița dintre "noi" și "ei", un simbol al antipatiei instituționalizate, o piesă a războiului rece, înind în loc două părți ce păreau să se amenințe reciproc. Într-adevăr, părea să prezerveze o situație cu care autoritățile de pe ambele părți erau mulțumite. A dărâmă Zidul ar fi putut însemna punerea în pericol a unui echilibru și așa precar.

Marea majoritate a occidentalilor și-au interzis să prevadă evoluția Europei de Est și a Germaniei Răsăritene altfel decât în termenii lui Gorbaciov, ai "reformismului", ai "comunismului luminat", adică impus de sus. Ei au fost completamente bulversați cînd popoarele respective au dat pur și simplu la o parte acest proiect naiv; occidentalii s-au abținut pînă în ultimul moment de la a încuraja revoluțiile populare care au maturat estul Europei la finele anului 1989.

În 1987, cînd președintele american Reagan îi trimite lui Gorbaciov celebra depeșă în care cere liderului sovietic să ordone dărîmarea Zidului Berlinului, presa și cancelariile occidentale au văzut interpelarea președintelui american ca pe o provocare primejdioasă, ba chiar ca pe un simptom de senilitate. Provocarea s-a revelat, dimpotrivă, cînd presiunea populară germană a dejucat calculele guvernărilor. Pînă în 1989 principiul constant promovat de politica occidentală - și în special de Ostpolitik, ca și de partizanii destinderii în general - a fost necesitatea înțelegerei cu statele comuniste pe deasupra voinței popoarelor și, la nevoie, chiar în posida dorinței acestora (vezi Jean François Revel, "Revirimentul Democrației", pp. 144-145). Se încerca astfel să se evite nemulțumirea populară, pentru a nu deranja cumva prestabilita ordine comunăstă. Chiar în 1987, cu ocazia călătoriei lui Honecker în RFG, socialistii vest-germani au semnat o "declarație comună" cu partidul comunist din RDG prin care încercau să dovedească "larga convergență de vederi" între cele două formațiuni politice (sic!). Astfel încît social-democrații din Vestul Germaniei și-au dat mîna cu comuniștii din Est acesteia exact "pe deasupra Zidului".

Si aceasta ca o întărire a rușinoaselor minciuni ale Verzilor și ale stîngii SPD privind "fericirea" est-germanilor. O stîngă care avea să-i denunțe în primăvara lui 1989 pe cei dintîi refugiați ajunși în Germania via Cehoslovacia sau Ungaria, drept "trădători de țară" sau "fașisti"! După dispariția RDG, ei s-au adaptat rapid la noua situație, forjînd o nouă minciună: Ostpolitik din anii '70 a fost prezentată ca o pregătire a revoluției anticomuniste din 1989. Ori, se știe, Ostpolitik a însemnat exact contrariul: ea a susținut comunismul! A fost o politică concretizată în tratate cu statele comuniste prin care Bonn-ul recunoștea status quo-ul din Europa Centrală și de Est, plasa pe nivel de egalitate cele două Germanii. În loc să înțeleagă acest lucru, alte cancelarii occidentale, ca Londra și Parisul, au susținut mai întîi poziția soveitică de "stabilitate a alianțelor", ca și cînd

vreunul din popoarele implicate în aceste alianțe ar fi acceptat de bunăvoie sistemul comunist!. Mersul revoluției est-germane i-a luat astfel prin suprindere pe toți actorii din interiorul și din exteriorul statelor germane. Raymond Aron remarcă odată că nu poparele, ci guvernele Europei au acceptat situația stabilită după război, încheierea războiului fără un tratat de pace, ca ordine practic eternă a lucrurilor. Adevărul acestei afirmații a fost confirmat de evenimentele din luna Noiembrie din 1989 din Germania de Est. Nimeni nu era politic și teoretic pregătit pentru acest adevăr, mai ales Germania Federală. Revoluția democratică din Germania de Est a demolat treptat unul din bastioanele neostalinsimului, a pus capăt autoamăgirii marii majorități din Germania de Vest și, prin poziția sa hotărît antiautoritară, a adus o schimbare binevenită în comportarea germană publică. Unificarea Germaniei a eliminat o situație absurdă, demonstrînd că est-germanii au refuzat a mai fi doar subiecți pasivi ai istoriei, ci subiecți activi, care luptă. Un mod pașnic de a pune capăt sistemului Yalta. În acest context, a durat destul de mult pînă ca Occidentul să accepte că RDG-ul n-a fost niciodată o națiune, nici un stat. De unde și dezamăgirea unora în momentul reunificării "ărărilor", în frunte cu intelectualii germani de stînga. Jean François Revel descrie un episod revelator în acest sens: "Otto Schily, fost 68-ist, fost avocat al teroriștilor, fost deputat "verde", trecut la social-democrați, și-a exprimat public în seara alegerilor din RDG, 18 martie 1990, auzind de victoria creștin-democraților, disprețul pentru acești redegîști care votaseră, în opinia lui, nu pentru libere, ci pentru o banană, simbol, acesta, al lăcomiei occidentale, de negăsit în Est(...). Pînă la acest fatidic vot acordat crești-democraților, redegîștii reprezentau în ochii stîngii intelectuale germane un adăpost ferit de poluarea capitalistă" (p. 147) Intelectuali de stînga ca Günter Grass sau Stephan Heym s-au grăbit să califice votul de dreapta al est-germanilor nu ca pe un vot împotriva comunismului, ci ca pe "o hoardă furioasă înaintînd amenințor și cu palmele avide înspre vitrinele

strălucitoare ale marilor magazine din Berlinul de Vest" (fraza a apărut în *Der Spiegel*, iar autorul ei a încasat pentru articol, culmea ironiei, de zece ori salariul lunar al unui muncitor est-german). De departe de descrierea subtilă a lui Timothy Garton Ash, care schițează setul de valori în care banii sunt doar simbolul; ceea ce doresc est-germanii este "în primul rînd, bineînteles, marca germană, dar nu numai marca germană, ci și presa liberă, statul de drept, autoguvernarea locală, și democrația federală".

La fel ca irreversibilitatea revoluției comuniste (nu în sensul că ea ar fi reușit, ci pentru că societatea comunăstă a făcut deosebit de grea înțoarcerea la economia capitalistă), în 1990 și 1991, est-germanii au fost cel dintîi popor occidental care avea să resimtă - o dată cu creșterea impozitelor - prețul adevărât al încercărilor de revigorare a economiei comuniste. Germania de Est, o țară comunăstă care, prin comparație cu celelalte, își începea reconversia în condiții de vis, prin fuziunea cu fosta RFG, una dintre cele mai puternice economii liberale din lume, Germania de Est, deci, a început prin a-și constata dezagregarea în contact cu libertatea. Revel are dreptate cînd afirmă că "sfîrșitul comunismului nu-i deloc același lucru cu dispariția consecințelor sale". E vorba de consecințele politice și culturale datorate unei lungi absențe a democrației. Conform unei observații făcute de Helmut Kohl, dacă denazificarea a fost o operație mai ușoară pentru RFG după 1945 decît decomunizarea RDG de după 1989, asta se datorează faptului că nazismul a durat doar douăzeci și cinci. În plus, trei-patru ani din cei doisprezece i-au trebuit nazismului pentru ași aservi complet societatea. În ciuda brutalității sale, el nu a putut extirpa complet cultura politică aneroară. Prin contrast, în Germania de Est din 1990 mai nimeni nu deținea amintirea a ceea ce fusese democrația. Din noiembrie 1932 pînă în martie 1990 nu mai avuseseră loc alegeri libere. De altfel, resurențele neonaziste fățișe au fost în 1991 în RDG un fapt ce indică starea mizerabilă a culturii politice a populației, în special a tineretului. În

același fel a anulat comunismul și cultura economică a oamenilor. Ralph Dahrendorf nota pe bună dreptate că "a privi la televiziunea vest-germană nu înseamnă același lucru cu a trăi într-o societate civilă". Nicăieri șoul personal și social al impactului societății de consum asupra lumii încetinise a socialismului în declin nu a fost mai dur decît în Germania de Est, unde a fost brusc și total. Euforia lui 9 Noiembrie ar fi putut da semne că se evaporă.

Indivizii se bucură întotdeauna atunci cînd vechea ordine este măturată, iar vechile reguli și restricții sunt desființate. Dar n-a durat mult pînă ce oamenii au realizat care este prețul ce trebuia plătit pentru reunificarea Germaniei, un preț enorm nu numai din punctul de vedere al banilor, ci și al efortului fizic și mental pe care îl solicită. În curînd s-au putut citi grafitti gen "ne vrem Zidul înapoi!". Mulți regretau situația dinainte. Chiar dacă acum nu trebuiau să treacă dintr-o parte în alta cu pașaportul, să stea la cozi interminabile și să se grăbească înapoi pentru a nu le expira permisul de sedere. Nu cred însă că trebuie să fim chiar atât de pesimisti. Un sondaj de opinie realizat în 1997/1998 referitor la reunificarea Germaniei relevă următoarele date: la întrebarea "Ce ați simțit pe 9 Noiembrie" 15% declarau "speranță", 31% - "bucurie", 9% - "libertate" și doar 8% - "uimire". 65% din cei chestionați nu regretă reunificarea Germaniei, 19% sunt indiferenți, iar numai 16% au regrete în acest sens. Cu toate acestea, 33% consideră că a fost o greșeală, 30% că s-a făcut prea repede, 14% că a fost decisă de sus și doar 33% nu cred că a fost o greșeală. De ce le este cel mai frică germanilor? De șomaj - 83% consideră că nivelul acestuia a crescut în urma reunificării, de criminalitate - 79%, de radicalismul de dreapta și de taxe (cîte 81%, ambele apreciate că mărite ca urmare a reunificării). Faptul că fosta Germanie Federală are sarcina de a susține landurile estice i-a determinat pe 51% din respondenți să aprecieze că se investesc prea mulți bani în noile landuri, a cărei populație este nemulțumită în proporție de 45,6%. Este un fel de a exprima sentimentul că prăbușirea Zidului i-a lăsat

pe berlinezi cumva în afara istoriei care le formase viața pentru decenii întregi. Un fel de sentiment de părasire.

Studentii de la istorie din ziua de azi se uită încurcați la ce a mai rămas și se întreabă cum de a fost posibil aşa ceva de la bun început. Un oraș european modern tăiat în două prin chiar mijlocul său de un Zid?

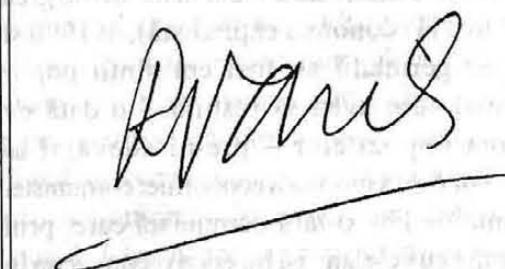
În același timp, militarilor le este dor de liniile ferme, șovinii din partea occidentală caută diverse modalități de a-i ține la distanță pe emigranții economici, însetăți de Coca-Cola și de mașini mai bune decât Trabantul, precum și de a micșora impozitele mărite ca urmare a reunificării. De partea cealată mai putem întîlni nostalgia după slujbele sigure. Iar în afara Germaniei, chiar în rândurile unor intelectuali de marcă, vom întîlni spaimă față de o Germanie mare, renăscută ca pasarea Phoenix.

Oricum, grănicerii și-au pus binoclurile în cui. Camerele de luat vederi automate au fost închise. Șoselele și metroul au fost deschise. Ceea ce a fost pentru mai bine de trei decenii o linie tăioasă, este acum din nou Centrul! Bineînțeles că mai rămân întrebări. Ce știu oamenii? Ce nu știu oamenii? Ce au văzut ei zi de zi, care au fost speranțele lor, de ce încercau să fugă? Dacă vom reuși să răspundem acestor întrebări vom avea cîteva indicii de ce a fost construit și de ce s-a prăbușit Zidul Berlinului.

Oana Valentina Suciu - a absolvit Facultatea de Sociologie a Universității București. În prezent este Director de Programe la Institutul de Cercetări Politice și Economice București.

CINE NE CITEȘTE:

“Sfera Politicii” este o publicație care, pentru mine, reprezintă mereu un moment deosebit, atât prin calitatea materialelor (stil, analiză), cât și prin ideile pe care le promovează.

Radu Vasile
Prim Ministrul României

Refondarea democrației România în căutarea identității pierdute

CRISTIAN PÂRVULESCU

Deși apropierea celui de al treilea mileniu face ca fricile milenariste și eschatologice să se dezvolte speculind tema de necunoscut și presupusa similitudine dintre sfîrșitul secolului, al mileniului și al lumii, în 1989 secolul al XX-lea se încheia. Un secol scurt, cuprins din punct de vedere al evenimentelor cruciale între primul război mondial și revoluțiile ruse din 1917 și prăbușirea regimurilor totalitare comuniste în 1989-1991, făcea deja loc unei noi lumi ale căror contururi se raportează la modelele dominante ale democrației și economiei de piață liberă. Dar dacă lumea în care trăim este alta fantomele trecutului sunt încă printre noi, fie la nivelul imaginarului colectiv, fie mai concret, prezente în structura economică și socială. În fața valului de schimbări care a prins pe mulți români nepregătiți, problema strategiilor de construcție a democrației și prosperității a trebuit permanent adaptată la formele concretului. Treptat între politic și social s-a creat o prăpastie pe care specializarea tot mai accentuată a politicilor a favorizat-o și care, în condițiile unei crize economice și sociale îndelungate, a deschis calea tentațiilor extremiste. Criza de identitate a generat un spațiu politic în care expertiza a lăsat loc celei mai comune forme de politică, cea a emoțiilor, ce nu cere nici o specializare deosebită, și căreia toate curentele politice existente în România i-au dat, în diferite forme, curs.

Construcție permanentă a reprezentărilor politice elaborată de grupul de apartenență, identitatea politică răspunde unor nevoi de coerentă

și stabilitate. Dezvăluindu-se atât ca identitate națională, dar și prin adeziunea la partide, identitatea politică relevă un paradox: deși se centrează pe ideea de stabilitate, ea dezvăluie o continuă mobilitate a reprezentărilor politice și sociale. În funcție de evoluția societății, de conflictele caracteristice și de specificul dezbatării politice identitatea se transformă permanent, încercând să se adapteze unei realități fluide. Conștiința identitară nu este unitară la nivelul colectivității politice; ea depinde de factori sociali, economici sau culturali. Refondarea democrației, de fapt o autentică fondare, cîtă vreme democrația interbelică a fost una mai degrabă oligarhică și clientelară, incapabilă să genereze forme structurate de conduită democratică care să fie contrapuse tendințelor autoritare ale regelui Carol al II-lea sau totalitarismului cu bază populară reprezentat de mișcarea legionară¹, presupune o examinare rațională a situației existente.

Integrare versus izolare – definirea spațiului conflictului politic postrevoluționar

În contextul crizei de identitate care în mod inevitabil a marcat România după 1989 problema naționalismului a devenit una centrală în dezbaterea și acțiunea politică. În fața sfidărilor postmoderne, trecută printr-o revoluție postmodernă, politica românească a recurs la o strategie de adaptare de tip modern, strategia națională. Ideea de națune

s-a născut în secolul al XVI-lea în condițiile tranziției spre modernitate, puțind fi detectată deja în timpul revoluției din Țările de Jos, cînd lupta împotriva spaniolilor a oferit prilejul construirii unității politice și culturale. Centrată pe afirmarea caracterului excepțional al poporului olandez și pe misiunea sa divină, ideea națională a fost un factor de integrare politică a unei țări divizate de multiconfesionalism și plurilingvism. Dovedindu-și capacitatea de mobilizare, și deci devenind utilă politic, ideea națională s-a impus ca un element central al construcției statelor moderne în Franța, Marea Britanie sau Statele Unite în secolul al XVIII-lea. Implicit referința la modernizare, mobilizînd voința colectivă și făcînd apel la egalitate ideea națională a constituit unul din vectorii dezvoltării societății occidentale pînă în secolul XX. Ruptura cu această tendință a intervenit după al doilea război mondial. Forța mobilizatoare a ideii naționale a constat în capacitatea ei de a realiza promisiunile; integrarea națională a avansat multă vreme în același timp cu nivelul de trai. Criza statului social și globalizarea au contribuit la depășirea perspectivei naționale ca formă de realizare a progresului. Revoluțiile din 1989 s-au desfășurat în acest context care a influențat apoi parametrii conflictului politic din Europa Centrală și de Est.

Definirea identitară precede integrarea în spațiul conflictului politic. Ea corespunde exigenței unei minime consecvențe în relațiile individului cu grupul și colectivitatea. Multiplicarea grupurilor de apartenență și de referință din care indivizi fac parte are drept consecință apariția unor crize de natură identitară. Între diversele opțiuni identitare individ trăiește dificultatea autodefinirii. Rezistența identitară la presiunea schimbării antrenează reconsiderarea acelor conotații valorice care stimulează respectul de sine. Capacitatea de identificare cu marile cauze sau cu lideri charismatici face posibilă apartenența la un partid sau la o familie politică; aceea de a valoriza sentimente pozitive precum mîndria de a apartine unei colectivități sau fidelitatea față de o tradiție dă seamă despre apartenența națională. Identitatea

națională este ușor de afirmat pentru că nu contrazice alte forme de apartenență corespunzînd unor convergențe de ordine culturală, lingvistică, religioasă și chiar economică. Evoluția sentimentului identitar depinde de modul în care se desfășoară dezbaterea politică, de conflictele politice și polemicele pe care acestea le antrenează. În funcție de caracteristicile spațiului politic identitatea națională poate duce fie la supraevaluarea unei singure apartenențe (de tip naționalist), fie poate implica apariția unor noi repere identitare structurate în funcție de oferta de proiecte ce mobilizează sentimentul de apartenență (regăsirea unor identități oculte – regionale sau depășirea orizontului național în favoarea unei perspective europene).

Începută în anii '50 integrarea europeană a progresat antrenînd o creștere a interdependenței dintre state. Această nouă situație a indus noi clivaje ce nu mai au relevanță la nivel național. Obligate să își renoveze sistemele de protecție socială și să găsească formule eficace de dezvoltare economică statele occidentale și – au reorientat politicile spre privatizare și reducerea deficitelor publice. Reacția față de acest proces de integrare a creat teren de manifestare unor partide de extrema dreapta ca în Franța, Belgia sau Austria. Ideea europeană este percepță de unii ca agentul principal a unei globalizări și a unei logici destructiviste și doar replierea pe redutele statului național poate limita, dacă nu împiedica, consecințele unei integrări accentuate. Apelând la identitatea națională ca la un vehicul la îndemînă aceste mișcări se caracterizează prin refuzul multiculturalismului și al construcției europene. Pe de altă parte state naționale europene sunt confrontate cu cererile minorităților culturale, etnice sau religioase care le acuză centralismul ca inamic al specificității culturale dar care se opun de asemenei și construcției europene pe care o consideră tehnocrată și unificatoare.

În Europa de Est căderea comunismului a provocat o reactivare a naționalismelor. Confruntate cu criteriile unei transformări eficiente ale economiei fostele statele comuniste au fost

obligate să recurgă, mai mult sau mai puțin în funcție de voința clasei politice, la privatizări, să abandoneze activitățile economice costisitoare și necompetitive. Disparația statelor comuniste a antrenat creșterea inegalităților sociale și scăderea nivelului de trai. Pe acest fundal naționalismul a devenit ultima redută pe care comunismul s-a putut plia. Neputința unor foste partide comuniste de a face față cerințelor social-democratizării, experiență pe care unele partide comuniste occidentale au făcut-o încă din deceniul 9 (precum comuniștii italieni), a accentuat acest recul naționalist, care are însă și o componentă socială indiscutabilă.

Deși izvorite din evoluții specifice din Vest sau din Est în acest deceniu de la căderea comunismului fenomenele identitare s-au generalizat la nivelul întregului continent. Criza identitară este poate prima formă de integrare. Mișcările regionale, afirmarea naționalismelor și revendicările multiculturaliste sunt cele trei forme pe care problema identitară le cunoaște în Europa la sfîrșitul secolului XX. Dacă problema integrării economice a parcurs deja cîteva etape, integrarea politică rămîne încă de făcut.

Reușita fenomenului integrării, cu care tot mai mulți asociază progresul și bunăstarea, depinde și de capacitatea de a gestiona crizele de identitate. În acest sens este nevoie de o nouă politică care să se acomodeze exigențelor performanțelor economice la ritmul politicilor publice de integrare, să izoleze fenomenul naționalist, să transforme referința națională într-un fundament al vieții democratice, într-un formă de exprimare a "comunității de cetățeni" bazate pe recunoașterea mutuală a diferenței.

Construcția cetățeanului

Pentru ca o construcție identitară să fie viabilă este nevoie de un agent activ, conștient și implicat: cetățeanul. Depășirea extremismelor al căror caracter izolaționist periclitează nu doar integrarea ci chiar existența României presupune

dezvoltarea și implicarea cetățeanului în viața politică. Avînd sens doar în cadrul democrației, cetățenia, ca posesiune și exercițiu al drepturilor civile, este expresia unei relații active între individ, societate și stat. Simplu subiect în cadrul formelor tradiționale și autoritare de organizare politică, cetățeanul a devenit resursa principală a unui sistem în care afirmarea participării la treburile publice urmărea să depășească modelul supunerii feudale, personalizate și clientelare, și să afirme, în contrapartidă, autonomia politicului în raport cu celelalte domenii sociale. Conotațiile simbolice ale cetățeniei – egalitate, responsabilitate și independență opiniilor – dau seama despre un set de valori și despre ordinea politică ce rezultă din operaționalizarea acestora. Presupunînd implicarea politică activă – nu doar ca exercitare a dreptului la vot ci ca participare voluntară la activități de interes general – respectul legii și solidaritatea între membrii comunității comportamentul cetățenesc constituie un indicator al gradului de interiorizare a valorilor democratice. Consensului ipocrit în jurul democrației îi poate fi astfel opusă, ca revelator al situațiilor reale, evaluarea obiectivă a participării cetățenesci.

Revendicat ca bază a sistemului politic, prezent în discursul politic, cetățeanul lipsește de cele mai multe ori din viața politică. Democrația participativă, ca mod de afirmare a rolului activ cetățeanului, pună în legătură democrația reprezentativă – în care participare este redusă la simpla și ocazională prezență la vot – cu democrația directă în care guvernanții sunt chiar cetățenii. Democrația directă, formă de autoguvernare imposibil de aplicat la comunitățile cît de cît numeroase, imprimă democrației participative un caracter confuz. Făcînd critica justificată a democrației reprezentative și demonstrînd că participarea electorală nu este și activă, democrația participativă a încercat să mute accentul spre grupuri mici de interes în care intensitatea participării să poată fi menținută la un nivel ridicat. Dar cetățeanul nu este recuperat prin această strategie. Redus la activitatea în grupuri,

acesta nu își poate manifesta dimensiunea comunitară pe care cetățenia o conferă.

Absența cetățeanului, mai mult decât starea instituțiilor reprezentative sau a sistemului politic, indică o criză a participării a cărei analiză a început acum mai bine de un secol, cînd problema sufragiului universal se situa în centrul dezbaterei politice. Apatia, absenteismul, apolitismul sunt semne ale unei stări ce poate fi explicată, dar, istoria o demonstrează, nu poate fi decât tangențial schimbătă. Democrația participativă, sistemul de educație sau dinamica și obiectivitatea mass media sunt soluții pentru regăsirea cetățeniei pierdute. De capacitatea lor de a se adapta permanent realității în continuu mișcare depinde articularea unei legături permanente și active între cetățean și autorități.

Apolitismului, ce se manifestă ca o formă de respingere a jocului politic, îi pot corespunde tipuri de participare grupală, în asociații, de exemplu, care se pot agrega în forme de realizare a intereselor generale. De fapt, apolitismul nu înseamnă un refuz al angajării politice. Dind formă unui sistem de atitudini în raport cu politica apolitismul exprimă sentimentul unei distanțări în raport cu mediul politic existent. Dar cîtă vreme se limitează doar la participarea grupală apolitismul oferă guvernărilor posibilitatea unor activități politice dacă nu sustrase oricărui control cetățenesc, în orice caz puțin vizibile. Devenit activ apolitismul urmărește să asigure anumitor probleme protecție în raport cu conflictul dintre partide. Politicile publice, mai ales politica externă sau politica de apărare sunt domenii în care consensul forțelor politice și rolul expertilor reduc tensiunile inerente conflictului politic. Apolitismul, dacă nu rămîne o iluzie a despărțirii de politică și de politic, poate oferi participării cetățenești un spațiu de manifestare.

Rolul activ al cetățeanului în luarea deciziilor este limitat de complexitatea și specializarea problemelor. Problema competenței ca resursă a deciziei politice pune cetățenia într-o postură secundară. Afirmarea expertizei, privilegierea problemelor tehnice și economice,

dezvăluie o tendință ce pune problema participării în dificultate. Politica se legitimează prin eficiență, dar se delegitimează prin restrîngerea participării. Distanța dintre discursul politic și politicile efective oferă prilejul calificării democrației și stilului politic pe care aceasta îl presupune drept demagogie. Popularitatea scăzută a parlamentelor și lipsa de încredere în partide exprimă pe de o parte distanța tehnocrată față de politică privită ca spațiu al confruntării, pe de altă parte decepția publicului în fața lipsei de transparență a jocului politic.

Transformarea cetățeanului în spectator se datorează și detinătorilor puterii. Însistând asupra specificității problemelor politice și promovînd ideea interesului general politicianii - guvernații în mod special - urmăresc să conserve pozițiile de dominație pe care le dețin. Legitimindu-și astfel acțiunile și transferînd dezbaterea politică spre domeniul tehnic clasa politică favorizează depolitizarea.

Redefinirea politicii prin asigurarea unor posibilități reale de participare activă asigură nu doar suportul democratic al guvernării ci chiar bazele bunăstării. Dacă politizarea cetățenilor poate conduce la situații instabile, absența ei duce spre oligarhie și autoritarism. Încrederea în capacitatea cetățeanului de oferi soluțiile optime, dublarea acestuia de către partide politice și grupuri de interese reprezentative și responsabile, asigură participării, prin adaptarea permanentă a instrumentelor pe care se bazează – informație corectă, educație și participare organizațională – un real spațiu de manifestare. În regăsirea cetățeniei pierdute rezidă capacitatea de a rezista sfidărilor globalizării și supertehnologizării.

Clivaje și actori politici dincolo de instituțiile reprezentative

Primă etapă în democratizare, instituționalizarea conflictului politic sub forma sa parlamentară, dă seama despre stabilitatea și suportul proceselor politice începute odată cu căderea comunismului, altfel spus este un indicator

al legitimității democratice.² Construcția rolurilor legislative devinea un imperativ al consolidării democrației reprezentative. Cuplarea noțiunilor de parlament și partide politice, situație care este în România evidentiată de sondajele de opinie ce dovedesc cota redusă a încrederii în instituția parlamentară, demonstrează dominația absolută a partidelor politice românești asupra spațiului politic, și riscurile ce decurg din aceasta. Capacitatea parlamentelor de a se impune ca actori autonomi în raport cu executivul și forțele politice, dar și de a se dota cu coduri de comportament mai degrabă profesionale decât ideologice, reprezentă elemente esențiale în stabilizarea instituțiilor reprezentative și în creșterea încrederii în rolul lor politic. Din aceasta perspectivă partitocrația rapid asimilată constituie o limită a sistemului politic românesc.

Partitocrația în sine nu este un pericol cîtă vreme instituțiile politice sunt clar definite și au un rol bine precizat, ceea ce nu este însă cazul în România. Tinerețea, indeterminarea ideologică și slăbiciunea organizațională a partidelor este europene față de partidele din alte zone ce au experimentat tranziția la democrație constituie o limită esențială în transformarea lor în actori pivot ai proceselor de democratizare. Analiza partidelor politice permite o reală evaluare a progreselor realizat într-un deceniu de la căderea comunismului.

Aliniamentele conflictului politic, realitatea supremăiei absolute a partidelor obligă la o examinare a clivajelor politice românești și astfel la o evaluare a gradului de înrădăcinare a partidismului în societatea românească. Deși mult folosit datorită simplității și aparentei sale universalități, clivajul stînga-dreapta este inoperant încă în Europa de Est. Valori complementare, stînga și dreapta sunt posibile doar împreună exprimînd conflictul politic într-un regim democratic cu o influență importantă franceză. Dacă în occident clivajul stînga-dreapta are ca argument istoria și continuitatea, în estul european, dominat de comuniștii promosoviți jumătate de secol, folosirea sa este riscantă. Totalitarismele distrug clivajul stînga-dreapta, distrug spațiul politic

și conflictul care îl definește. Referințele ideologice la valori de stînga în cazul comunismului sau de dreapta în cel al național socialismului sunt lipsite de suport, cu atât mai mult cu cît disputa stînga-dreapta nu a avut niciodată relevanță pentru state în care realitățile sociale sau politice nu corespundeau cadrului acestui tip de conflict. Pentru a exista nu doar ca etichetă politică, ci ca realitate, valorile de stînga sau de dreapta trebuie să se regăsească la nivelul societății. Altfel asumarea de către partide a apelativului rămîne superficială și inconsistentă. De unde și confuzia, atât de evidentă în România, între valori ale stîngii și cele ale dreptei, în programul și limbajul diferitelor partide. Amestecul oportunist de naționalism, populism, economie de piață și politici sociale este generalizat. Si dacă există excepții ele nu au încă suficientă pondere pentru a consolida acest clivaj.

Referința la alte tipuri de clivaje se impune metodologic pentru analiza partidelor est europene. Analiza condițiilor de emergență a clivajelor partizane în Europa de Est, fie că urmărm cercetarea lui Attila Agh³ care indică că în fostele state comuniste se dezvoltă un sistem de partide clientelare care se înscriu într-o linie de continuitate față de predecesoarele lor comuniste, fie că acceptăm o tipologie mai nuanțată a partidelor postcomuniste cum face Herbert Kitschelt⁴, impune ideea imposibilității transpuneri modelelor occidentale. Apariția nouului sistem de partide în România s-a structurat mai întîi, în 1990-1992, în jurul clivajului politic comunism-anticomunism, apoi, într-o încercare de schimbare a discursului într-un registru mai tehnic, în 1992, s-a adăugat clivajul reformă-antireformă. Emergența partidelor politice românești a forma organizațiilor "umbrelă" în cazul FSN-ului din perioada 1990-1992, stabilirea unui front anticomunist și recursul la organizație "umbrelă" pentru CDR, pentru ca apoi parlamentarizarea partidelor să constituie ultima etapă a consolidării lor. Dar tocmai această situație a transformat partidele, lipsite de aderență, în organizații fără o bază socială stabilă. Partide de cadre, partidele românești au a face dovada

capacității lor de a se democratiza, de a promova un dialog real cu societatea de la care se revendică. Încet, dar sigur, clivajele dintre cele două războaie mondiale revin, impunând o adaptare a paradigmelor lui Rokkan. Clivajul rural-urban, clivajul tradițional în România, devine cel mai important aspect al conflictului politic, pe baza sa constituindu-se bazele electorale ale principalelor forțe politice, CDR și PDSR. Acestui i se atașează în funcție de regiune istorică clivaje de natură religioasă, ortodox-greco-catolic, majoritate ortodoxă-minoritate protestantă, Clivajul centru-periferie, care cunoaște atât forma clivajului etnic ca și în Transilvania, cât și a celui istoric cum este cazul Partidului Moldovenilor. Specifice tranziției sunt și clivajele minimaliști-maximaliști, autoritarism-democrație sau public-privat. Aceste clivaje pot anticipa o evoluție spre tipul de sistem de partide occidental, dar ele pot să constituie și un serios obstacol în calea integrării europene. Revine partidelor politice românești datoria de a răspunde acestei sfidări.

Construcția unei societăți democratice depinde de modul de gestionare a crizei de identitate, de fondarea unei autentice cetățenii și de capacitatea partidelor de a se reforma. Cele trei procese conjugate pot duce la o accelerare a proceselor de integrare și pot contribui la stabilizarea sistemului politic românesc. Eșecul în această întreprindere ar însemna eșecul revoluției din 1989.

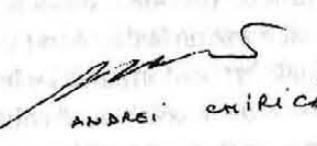
Note:

1. Sten Berglund, Jan Ake Dellenbrent, *The New Democracies in Eastern Europe. Party Systems and Political Clevages*, Aldershot, Brookfield, Edward Elgar, 1994, p. 216
2. David Olson, Philip Norton, *The New Parliaments of Central and Eastern Europe*, London, Frank Cass, 1996, pp. 6-10.
3. Attila Agh, "From nomenclatura to clientela: the emergence of new political elites in Eastern Central Europe" în Geoffrey Pridham, Paul Lewis (ed.), *Rooting Fragile Democracies: Comparing*

New Party Systems in Southern and Eastern Europe, London, Routledge, 1995, pp 44-68.
Herbert Kitschelt, "Formation of political cleavages in post-communist democracies" în *Party Politics*, 1(4) 1995, pp.447-470.

CINE NE CITEȘTE:

Sunt deosebit de mulțumit de câte ori deschid "Sfera Politicii". Înținta revistei, sobrietatea și profesionalismul ei, numele prestigioase ale colaboratorilor, tematicile actuale, reprezentă adevărate îndemnuri la o lectură interesantă.

Andrei Chirică

Președinte S.C. MobilRom S.A.

Căderea zidului Berlinului și unitatea Germaniei

OVIDIU MAICAN

În curînd se vor aniversta pe 9 noiembrie 10 ani de la căderea Zidului Berlinului, eveniment ce a demarat faza definitivă a procesului de prăbușire a comunismului în Europa și apoi și în restul lumii.

La momentul de atunci, noi români nu prea am percepuit evenimentul, care a avut un mare efect chiar și asupra României, aceasta atât din cauza cenzurii, cât și din cauza problemelor interne (Congresul al XIV-lea al PCR, - "Noiembrie ultimul bal", după numele unui celebru film al lui Dan Piță, care a și rulat pe ecranele cinematografelor în acea perioadă, dar pentru scurt timp, din cauza conotațiilor titlului).

Din cîte se pare, nici în momentul de față nu este receptat acest eveniment la adevărata sa semnificație și valoare, atât din lipsă de curiozitate, cât și din cauza fixației de a percepe evenimentele externe numai în legătură cu două state (Franța – fixația mai veche și Statele Unite ale Americii – fixația mai nouă).

Căderea Zidului Berlinului a avut urmări pe trei planuri : căderea comunismului, reunificarea Germaniei și modificarea raportului de forțe pe arena politică mondială. Trebuie menționat și că aceste trei planuri sunt intercondiționate, iar apariția lor împreună nu a fost intenționată sau prevazută de toți actorii scenei mondiale.

La sfîrșitul lui 1989, ulterior căderii Zidului Berlinului, era absolut evident falimentul întregului sistem comunist (și al RDG în special), însă reunificarea germană nu se contura încă drept o certitudine.

Divizia Germaniei era o consecință a celui de-al doilea Război Mondial și a Razboiului

Rece. În același timp, toate țările europene și mai ales vecinii Germaniei nu uitaseră că unificarea germană în trecut întotdeauna s-a realizat prin violență și nimici nu dorea un al patrulea Reich. Cu toate acestea, raportul de forțe și situația internațională erau total schimbate față de 1945. Una dintre cele mai esențiale schimbări era data de prezența lui Mihail Gorbaciov ca secretar general al PCUS. Era prima dată în istoria Uniunii Sovietice când în fruntea sa se afla un conducător care dorea schimbări profunde, nu schimbări cosmetice.

După crearea RFG, reunificarea germană a fost declarată ca unul din fundamentele politiciei statului, menționat ca atare în preambulul Legii Fundamentale (Constituția) RFG (spre deosebire de Constituția României care nu pomenește nimic despre acest aspect al teritoriilor românești smulse cu forță).

Preambulul Legii Fundamentele germane arată că poporul german este "animat de dorința de a – și păstra unitatea sa națională și statală și de a slui păcii în lume, ca membru egal în drepturi într-o Europă unită" și că "Întregul popor german este chemat să înfăptuiască prin libera autodeterminare unitatea și libertatea Germaniei".

Primul cancelar federal, Konrad Adenauer, a cărui idee călăuzitoare era aceea că **unitatea națională și unitatea europeană sunt două fețe ale aceleiași medalii**, adresându-se locuitorilor RDG la 5 mai 1955, arată foarte clar că "Voi sunteți de – ai noștri, noi suntem de – ai voștri ! Bucuria libertății noastre recâștigate este tulburată atâtă vreme cătă **vouă vă este refuzată libertatea** : puteți conta

întotdeauna pe noi, căci împreună cu lumea liberă nu vom cunoaște liniștea și odihna până cînd și voi nu veți fi dobîndit drepturile omului și nu veți putea trăi împreună cu noi pașnic, uniti într-un singur stat“ (un discurs foarte diferit de cel al președinților sau oamenilor politici români de după 1989 în ceea ce privește relațiile cu Basarabia – “Repubica Moldova“).

Principalele personalități politice implicate în procesul căderii Zidului Berlinului sunt cancelarul federal german Helmut Kohl, președintele american George Bush, cel sovietic Mihail Gorbaciov, președintele Franței Francois Mitterand și primul ministru britanic Margaret Thatcher. Nici una din aceste personalități nu mai dețin în prezent pozițiile din 1989.

Din tot acest pluton, se detașează primii trei, iar dintre aceștia, cancelarul federal german Helmut Kohl (mai ales sub aspectul reunificării Germaniei).

Helmut Kohl, luîndu-l ca exemplu pe mentorul său spiritual și politic, Konrad Adenauer, a avut mereu convingerea că nu trebuie să cedezi spiritului timpului și nici în fața unor presiuni teribile, în unele momente venite din partea unor majorități, atunci cînd în forul tău interior ești convins de justițea unei decizii, cu efecte benefice pe termen lung pentru țara și poporul tău (un exemplu care ar trebui urmat și de politicienii români, prea mult impregnați de un amestec nociv de spirit latin și balcanic, prea supuși tentațiilor populiste și incapabili să privească în perspectivă).

Marele merit al lui Helmut Kohl în reunificarea germană a fost acela că și-a dat seama de faptul că poporul german era pregătit din punct de vedere conceptual, instituțional și mental pentru refacerea unității naționale, cu alte cuvinte, că **volksgeistul** german era la înălțimea acestui moment unic al istoriei.

Ceea ce trebuia să scoată în evidență Kohl atât în ochii germanilor, cât și al europenilor, era faptul că creșterea conștiinței naționale a germanilor nu prezenta nici un pericol pentru securitatea

Europei sau a vecinilor, și nici pentru unitatea europeană.

În această ordine de idei, Kohl afirma că “... pur și simplu nu se înțelegea că o conștiință națională nu este o valoare oarecare ce se poate accepta sau se poate refuza după toane. Așa vreme cît germanii se înțelegeau ca germani față de celelalte națiuni, națiunea lor era o realitate.... În înțelegerea noastră și după înțelesul Constituției aceasta înseamnă să ținem neclintit la telul unității statale, la restabilirea identității națiune – stat”.

Iar predecesorul său în funcția de cancelar federal, Helmut Schmidt, continuind această idee, subliniază că “**Uniunea Europeană este o întreprindere unică în istoria omenirii. Noi, europenii, suntem ferm hotărâți să ne păstrăm fiecare limbă noastră, moștenirea noastră culturală diferită și identitatea noastră națională. Noi ne realizăm unitatea nu pentru că o vrea un dictator, ci pentru că suntem convinși că ne putem promova interesele noastre naționale cel mai bine prin Uniunea Europeană, oricât de mult s-ar schimba ordinea mondială în secolul următor**“.

Toate acestea scot în evidență faptul că Europa și Națiunea sunt complementare una față de cealaltă. Fiecare națiune este parte integrantă a Europei, după cum și Europa constituie o parte integrantă a fiecărei națiuni.

Nu degeaba Helmut Kohl a fost denumit **cancelar al unității**, atât al unității germane, cât și al unității europene. Primul semn al faptului că foștii inamici din perioada celui de-al Război Mondial și actualii parteneri din NATO și Uniunea Europeană își schimbaseră optica asupra reunificării germane a fost vizita președintelui SUA Ronald Reagan în Berlinul de Vest, pe 12 iunie 1987 (cu prilejul aniversării a 750 de ani de la fondarea Berlinului), cînd, într-o cuvîntare ținută în acea zi în fața Portii Brandenburg, rostea următoarele cuvinte: “**Mister Gorbaciov, deschideți această poartă**“. Din aceste cuvinte

era clar că cel mai mare adversar al reunificării Germaniei era Uniunea Sovietică, datorită faptului că nu dorea să și părăsească pozițiile strategice deținute între Elba și Oder. O Germanie unită ar fi fost în cazul cel mai fericit o țară neutră, dar din cauza preponderenței economice, teritoriale și demografice a RFG într-o viitoare Germanie unită, cel mai probabil ar fi fost ca noul stat să fie membru al NATO, ceea ce ar fi afectat ireparabil echilibrul militar-strategic între NATO și Tratatul de la Varșovia.

Agățîndu-se de paiul oferit de cuvintele lui Ronald Reagan (nerostite întîmplător), UCD-ul cancelarului Kohl, în cadrul congresului său de la Wiesbaden, a reluat într-o rezoluție un citat al lui Adenauer cu privire la reunificarea în libertate în acord cu Vestul ca fiind obiectivul cel mai stringent al politicii germane. Aceasta cu atît mai mult cu cît în vara lui 1988, se discuta intens despre prioritatea unității național – statale sau compatibilitatea ei cu integrarea europeană, în perspectiva pieței interne unice în cadrul Comunității Europene.

Dar în 1989, toate previziunile au fost răsturnate de evoluția evenimentelor, care au demolat calculele politice, cît și **Ostpolitikul german, care să schimbe din transformare prin apropiere în transformare prin emigrare**.

Total a început pe data de 2 mai 1989, când Ungaria și-a demontat instalațiile de siguranță de la granița cu Austria, iar la 28 iunie 1989, miniștrii de externe ungari și austriaci, Gyula Horn și Alois Mock, au tăiat în public sârma ghimpătă de la graniță, într-un gest simbolic. Atunci nu se știa dacă acțiunea guvernului ungar avea sau nu binecuvîntarea de la Moscova.

Drept urmare au crescut brusc cererile cetățenilor est-germani de a călători în Ungaria (iar de acolo, prin Austria în RFG).

Un alt eveniment de importanță majoră a fost vizita lui Mihail Gorbaciov în RFG în iunie 1990. Ca prim rezultat al acestei vizite, liderul sovietic și-a schimbat total (în bine) părerea pe care o avea despre Germania și despre germani.

Gorbaciov a reusit să-și înfrîngă amintirile și imaginile negative despre germani dobîndite în perioada copilăriei (cînd a fost refugiat de război) și și-a dat seama că Germania nu reprezintă nici un pericol pentru Uniunea Sovietică.

În același timp a recunoscut indirect deosebirile de păreri profunde existente între el și conducerea RDG și PSUG. De o deosebită importanță a fost semnarea unui document comun în care se recunoștea dreptul fiecărui stat de a-și alege în mod liber propriul sistem social și politic.

La sfîrșitul vizitei, Mihail Gorbaciov a anunțat încheierea războiului rece între RFG și URSS, precum și o nouă dimensiune a relațiilor bilaterale. Începînd cu luna iulie 1989, a început marele exod din RDG în RFG, prin Ungaria, bineînteles cu concursul autorităților ungare. În august, numărul est-germanilor aflați în Ungaria era de aproximativ 200.000. La 13 august 1989, un secretar de stat de la Ministerul federal de Externe al RFG a sosit la Budapesta pentru a analiza situația cu factorii de decizie ungari.

În același timp, au loc și incidente la granița austriaco-ungară. Ca un efect al acestei întregi succesiuni de evenimente, la 25 august 1989, au avut loc în Germania federală înfîlniri secrete între Helmut Kohl și primul-ministrul și ministru de externe ungari Miklos Nemeth și Gyula Horn. Principalul rezultat al înfîlnirii a fost acela că premierul ungar a promis că pînă la jumătatea lunii septembrie toți est-germanii din Ungaria sunt liberi să plece în RFG. În schimb, guvernul federal german a acordat Ungariei un credit de 500 de milioane DM și a promis ridicarea vizelor obligatorii pentru cetățenii unguri, precum și sprijinul Germaniei în vederea aderării Ungariei la Comunitatea Europeană.

Imediat o agenție de știri ungară a publicat o scurtă știre despre această înfîlnire. Ulterior, într-o convorbire telefonică cu Kohl referitoare la evenimentele din Ungaria, Gorbaciov a afirmat că “ungurii sunt oameni buni”, ceea ce echivala cu recunoașterea voalată, dar fermă, a faptului că acțiunile guvernului ungar aveau acceptul tacit al

Zece ani de la căderea zidului Berlinului

Kremlinului.

După aceasta, la 10 septembrie, la Congresul UCD, cancelarul german a făcut public faptul că guvernul ungar a hotărât să le permită tuturor cetățenilor est – germani aflați pe teritoriul sau să plece oriunde doresc. Cu același prilej, Kohl a arătat că această “*Cortină de fier, care a divizat Europa de aproape patru decenii, s-a ridicat din nou, de această dată, în mod decisiv. Germania avansase cu un pas nu mai puțin hotărîtor pe calea spre unitate în pace și libertate*“.

În afara reacțiilor abulice și isterice ale conducerii PSUG și RDG, mai îngrijorătoare era situația celor 3000 de cetățeni ai RDG aflați în ambasada RFG din Praga și 600 aflați la ambasada din Varșovia.

De altfel, conducerile est – germană, română și cehoslovacă erau cele mai refractare la îndemnurile de reformă și deschidere venite de peste tot, inclusiv de la Moscova.

Îndulcirea poziției rigide a conducerii RDG și a celei cehoslovace s – a datorat presiunilor sovietice, presiuni rezultate în urma deselor con vorbiri telefonice între Gorbaciov și Kohl. Astfel, conducerea RDG a acceptat într – un final tranzitul dinspre Cehoslovacia spre RFG a propriilor cetățeni pe teritoriul național.

În paralel, în RDG se îndesesc acțiunile și declarațiile diferitelor partide și organizații civice potrivnice PSUG. Ca o reacție, unele manifestații publice (care au strîns mii de oameni) au fost reprimate cu brutalitate. Era din ce în ce mai clar că factorii de conducere ai RDG erau din ce în ce mai rupti de realitate. În octombrie 1989, conducerea est – germană a serbat cu mare fast 40 de ani de la crearea RDG.

La festivități a participat și liderul sovietic, care cu această ocazie a subliniat în mod amenințător și profetic în același timp că “Cine vine prea tîrziu va fi pedepsit de viață“.

Drept rezultat, în seara zilei de 7 octombrie au loc demonstrații de masă pe întreg teritoriul RDG.

În ciuda tuturor acestor evidențe, Honecker a arătat că rolul conducerii al PSUG se va accentua și că nu vor avea loc nici un fel de schimbări.

Datorită acestor demonstrații de masă și a declarației lui Gorbaciov, UCD – ul, prin vocea lui Kohl a declarat aceste zile ca “ zile de consternare națională“, datorită poziției obtuze a conducerii RDG.

PSD – ul și Ecologștii (actuala coaliție de guvernare) au abordat în acele o poziție total nerealistă, confuză și amatoristă cu privire la situația din RDG, o continuare a pozițiilor lor de pînă atunci (și de fapt a pozițiilor întregii stîngi europene despre comunism și reunificarea germană). Astfel, în nenumărate rînduri, PSD a cerut de mai multe ori modificarea prevederilor preambulului Constituției cu privire la raporturile intergermane în sensul dorit de RDG și URSS, iar în 1987 social – democrații germani semnaseră un document comun cu PSUG.

Partidul Ecologist sau Verzii (partidul actualului ministru de externe, Joschka Fischer) a fost și mai în afara problemei în această problemă. Pentru cei mai mulți dintre ecologiști divizarea Germaniei era o dogmă.

În continuare, conducerea PSUG și – dat seama că, pentru a salva comunismul în RDG trebuie să se debaraseze de Honecker, ceea ce s – a și întîmplat la 18 octombrie 1989, cînd acesta a fost înlocuit cu Egon Krenz.

Acesta din urmă a avut de la început o poziție ambiguă, fals amabilă.

Drept urmare, cancelarul german a așteptat cu nerăbdare faptele concrete ale noului nr. 1 din RDG.

Dintr – o discuție telefonică cu Gorbaciov, Kohl a înțeles că acesta nu îl agreea pe Krenz.

În perioada următoare, urmează un val de demisiuni ale vechilor colaboratori ai lui Honecker, culminînd cu demiterea la 3 noiembrie a lui Erich Mielke, ministrul Securității Statului și unul din oamenii cheie ai regimului Honecker.

La 1 noiembrie, noul lider est – german a făcut vizita de rigoare la Moscova, pentru a – și

Zece ani de la căderea zidului Berlinului

asigura sprijinul “Marelui Frate“. Cu toate că îi prezintă lui Gorbaciov situația dezastroasă din RDG, cererile sale de ajutor economic rămîn fără nici un rezultat, omologul său sovietic sfătuindu – l să ceară sprijinul Bonn – ului.

Dovada faptului că populația RDG nu avea nici o încredere în aceste schimbări de față este furnizată de marea demonstrație din piața centrală a Berlinului de Est, Alexanderplatz, din ziua de 4 noiembrie, la care au luat parte cel puțin 500.000 de oameni.

La 6 noiembrie are loc demisia guvernului est – german, iar la 8 noiembrie demisionează întregul Birou Politic al CC al PSUG, ceea ce reprezinta un eveniment unic în istoria postbelică a partidelor comuniste.

Egon Krenz anunță în continuare “reforme profunde“, de neconcepță altădată într – un stat comunist (crearea unei Curți Constituționale, reforma administrativă, serviciul militar alternativ, etc.).

Cu toate acestea, numărul cetățenilor est – germani care doreau în continuare să plece în RFG se cifra la circa 130.000 în noiembrie.

Legat de aceasta, noua conducere era silită să privească în mod realist situația catastrofală a economiei.

Într – un raport secret al Comisiei de Stat a Planificării se prognoza iminentul faliment ca stat al RDG.

În ziua de 9 noiembrie, Helmut Kohl se afla într – o vizită de stat în Polonia, vizită importantă, deoarece în această țară, din august 1989, exista primul guvern neocomunist din țările satelite ale URSS.

În timpul vizitei, a primit știrea surprinzătoare potrivit căreia secretarul de partid al PSUG din Berlinul de Est a aprobat călătorii libere ale oricărui cetățean est – german în Berlinul de Vest. Pînă seara, sub presiunea locuitorilor est – berlinezi au fost deschise toate punctele de trecere între cele două părți ale Berlinului.

Această măsură şocantă a fost inițiativa lui Egon Krenz (fără acordul Kremlinului), care a

sperat că prin această măsură să salveze comunismul în RDG cu miliardele vest – germane. Numai că situația i – a scăpat de sub control iar rezultatele nu au fost cele preconizate de el.

Cancelarul german și – a întrerupt periplul polonez și s – a dus la Berlin pentru a lua pulsul evenimentelor de la față locului. Într – un discurs ținut atunci în față est – berlinezilor, Kohl a spus că “ Este vorba de Germania, este vorba despre unitate, dreptate și libertate“. Imediat după aceea, a avut loc o con vorbire telefonică cu Gorbaciov, care dorea să știe dacă situația din Berlin scăpase oricărui control și dacă existau grupuri incontrolabile care intenționau să atace baze ale trupelor sovietice din RDG.

Omologul său german l – a asigurat că acestea erau știri total false. Mai tîrziu, s – a aflat că aceasta informație primită de Gorbaciov era o intoxicare pusă la cale de staliniștii din KGB și STASI.

Mai tîrziu, liderul sovietic a declarat că în acele zile le – a comunicat foarte clar liderilor est – germani că armata sovietică nu va mai interveni ca în 1953.

În seara de 10 noiembrie, într – o serie de con vorbiri cu omologii săi american, britanic, francez și spaniol, s – a asigurat de sprijinul lor mai mult sau mai puțin direct, sau măcar despre neopozitia lor.

A doua zi, pe 11 noiembrie, s – a reluat vizita în Polonia. Ulterior, Helmut Kohl a arătat că această vizită în Polonia a reprezentat o etapă importantă în procesul reunificării germane. Aceasta datorită istoricului relațiilor dintre cele două țări și în special datorită celui de – al Doilea Război Mondial, cînd germanii au comis crime îngrozitoare pe teritoriul polonez și au încercat să elimine elitele poporului polonez.

Pe altă parte și etnicii germani din Polonia au fost supuși unor abuzuri sau au fost izgoniți din casele lor după 1945.

Prin vizita cancelarului german la Auschwitz, s – a recunoscut public și fără nici o rezervă răspunderea istorică a Germaniei față de

crimele regimului regimului nazist și a devenit clar pentru toți debutul unei noi ere, total diferită față de cele anterioare, în relațiile germano-polone.

Vizita s-a încheiat printr-un succes, datorat și ajutorului finanțier promis Poloniei, precum și reducerea considerabilă a temerilor poloneze față de consecințele pe care ar fi putut să le aibă o Germanie unită asupra graniței germano-polone (linia Oder-Neisse).

La 18 noiembrie este constituit nouă guvern est-german, condus de Hans Modrow (protejatul lui Mihail Gorbaciov).

În aceeași zi, cancelarul a plecat la Paris, unde avea loc, la invitația lui Francois Mitterand, un din eu la care participau toți sefii de stat și de guvern din țările membre ale Comunității Europene. La această reuniune s-a exprimat temerea că Germania ar putea abandona unitatea europeană pentru unitatea germană. Kohl a răspuns că politica în problema germană și politica europeană sunt fețe ale aceleiași medalii, iar evoluțiile din RDG nu pot fi separate de cele din întreaga Europa Centrală și de Est.

Acste puncte de vedere au fost repetate și la 22 noiembrie, în ședința Parlamentului European de la Strasbourg. Drept rezultat, forul european votează zdrobitor (numai două voturi împotriva) o rezoluție prin care se confirmă dreptul est-germanilor de a fi "parte a unei Germanii reunificate și a unei Europe unite". Prin intermediul acestui text, Parlamentul European recunoște legătura indisolubilă între unitatea germană și unitatea europeană.

Ca o continuare, cancelarul german a considerat că se impune elaborarea unui program de reunificare, denumit în mod oficial "Zece puncte pentru Germania".

El a fost încurajat în redactarea acestui program de con vorbirea telefonică cu președintele american, care l-a asigurat de faptul că SUA sprijină dorința germanilor spre unitate și autodeterminare și că, în opinia sa, acest proces ar trebui să se deruleze mai rapid.

Cel mai important dintre acestea este

Punctul 5, în care se sublinia că o structură confederală între un stat democratic și unul nedemocratic ar fi absurdă. Confederația sau o uniune bazată pe un tratat între cele două state germane erau soluțiile agreate de URSS și conducerea RDG.

În finalul acestui punct se arăta foarte clar că "unitatea va veni, dacă oamenii din Germania o doresc".

Acest program urma să fie prezentat publicitatei în ședința Bundestagului din 28 noiembrie.

Până la acea dată, urma să se păstreze o tacere deplină asupra documentului. Documentul a fost transmis guvernelor țărilor europene prietene, precum și guvernelor celor patru puteri victorioase în Războiul II.

S-a făcut o singură excepție, trimișindu-se textul președintelui american chiar după redactare.

După citirea programului în Bundestag, mass-media vest-germană a reacționat într-un mod foarte pozitiv, arătând că Helmut Kohl a preluat inițiativa în ce privește problema germană.

În capitalele și mass-media europene, reacțiile au fost mai împărțite și mai rezervate. Reacții ceva mai potrivice s-au înregistrat în Marea Britanie.

Bineînțeles, replicile cele mai vehemente și mai dure au venit din partea lui Hans Modrow și a lui Mihail Gorbaciov, care a afirmat că Programul celor zece puncte are semnificația unor "cereri ultimative" adresate altui stat suveran.

La începutul lui decembrie, chiar după reuniunea de la Malta, a avut loc la Bruxelles o întâlnire între cancelarul german și președintele american, cel mai important aliat extern al Germaniei în opera de reunificare. Astfel, Helmut Kohl a avut prilejul să afle conținutul con vorbirilor dintre liderii celor două super-puteri din cea mai indicată sursă.

Potrivit spuselor lui George Bush, liderul sovietic nu avea nici o idee despre economia de piață sau despre viitoarele evoluții ale economiei

sovietice și nici nu mai putea ține pasul cu evoluția rapidă a evenimentelor.

După aceasta, ministrul federal de externe, Hans-Dietrich Genscher își începe periplul în mai multe capitale europene, în vederea sensibilizării factorilor politici din țările respective într-o direcție favorabilă unificării germane. Drept urmare, după întâlnirea la vîrfa Comunității Europene din zilele de 8 și 9 decembrie, Comisia Comunității Europene a primit însărcinarea de a întocmi un document cu privire la strategia ce trebuia urmată de țările membre în privința unității germane. La începutul lui decembrie a survenit și demisia lui Egon Krenz.

După aceea, potrivit afirmațiilor lui Kohl, a avut loc "momentul hotăritor pe drumul unității statale".

În ziua de 19 decembrie, cancelarul german a sosit în Dresda, unde a fost întâmpinat la aeroport de către Hans Modrow. Pe traseul coloanei oficiale, zeci de mii de oameni afișau pancarte ori scandau sloganuri gen "Kohl, cancelar al germanilor", "Germania, Germania", "Noi suntem un popor".

Nu mai era nevoie de explicații sau completări.

Trei zile mai tîrziu, s-a deschis Poarta Brandenburg dintre cele două părți ale Berlinului, care fusese închisă în 1961. Cu acest prilej, populația entuziasmată a dărâmat dispozitivele metalice de oprire a accesului. După toate aceste evenimente, cancelarului îi era foarte clar că sfîrșitul RDG era mai aproape de previziunile sale. În același timp, începea să aibă îndoieți cu privire la apariția pieței europene unice înaintea realizării unității germane.

În mesajul său de Anul Nou, Helmut Kohl a spus că "Telul nostru politic rămîne - așa cum a formulat odată Konrad Adenauer - o Germanie liberă și unită într-o Europă liberă și unită".

De o mare importanță a fost și întâlnirea de pe 4 ianuarie 1990 între Kohl și Francois Mitterand.

În cursul acestei întâlniri, președintele francez a subliniat că existau în momentul acela două probleme, cea germană și cea rusă (nu sovietică), întrepătrunderea acestor două probleme creând mari tensiuni.

În opinia lui Mitterand era exclusă o cedare a rușilor în problema germană, iar derularea proceselor germane ar avea o mai mare influență asupra lui Gorbaciov decât adversarii moscoviți ai acestuia.

La sfîrșitul reuniunii, președintele francez a recunoscut că, dacă ar fi fost german, ar fi dorit și el reunificarea rapidă, dar, totuși, era francez.

La începutul lui 1990, încercările lui Hans Modrow de a menține STASI cu aceleași atribuții, dar puțin cosmetizat, a determinat schimbarea dramatică a atmosferei politice, precum și neîncrederea în voință și capacitatea conducerii RDG de a întreprinde schimbări esențiale.

În același timp, apăreau din ce în ce mai multe semne ale dezagregării statului est-german. Astfel, municipalitatea Berlinului de Est a adresat omologilor din Berlinul de Vest apelul de a prelua gestiunea tuturor serviciilor publice din oraș.

Unele orașe și districte nu mai luau în considerare indicațiile de la centru sau deschideau pe cont propriu puncte de trecere spre RFG.

Iar unii ofițeri ai armatei est-germane se interesau dacă nu puteau intra în Bundeswehr (forțele armate vest-germane).

Ca o urmare a tuturor acestor realități, ziua de 30 ianuarie 1990 a reprezentat o întorsătură dramatică și surprinzătoare a poziției sovietice în problema germană. Liderul sovietic a declarat că, în principiu, nu are nimic împotriva unificării celor două state germane, iar cele patru puteri învingătoare nu au nici o obiecție în privința unității germane.

Chiar și Hans Modrow a început să vorbească despre "patria germană unită", prezentând un plan în acest sens. Bineînțeles că planul său împărtășea ideile sale și ale lui Gorbaciov despre unificarea în etape, adică înfișând o comunitate

bazată pe tratat, apoi o confederație și în final o federare.

Noua Germanie unită ar fi trebuit să fie și neutră potrivit liderului est-german.

La începutul lunii februarie 1990, RFG a lansat ideea unei uniuni monetare cu RDG, acceptată pînă la urmă, deși pentru economia est-germană ar fi avut urmări foarte negative.

După o altă vizită a lui Modrow la Moscova, unde i s-a spus foarte clar că URSS nu îl mai poate ajuta cu nimic, Gorbaciov îi trimite lui Kohl un mesaj prin care îl roagă să determine stabilizarea situației.

Cu același prilej, s-a convenit asupra unei întîlniri bilaterale cît mai curînd cu putință.

Această întîlnire a avut loc începînd cu 10 februarie 1990.

Cu o zi înainte, avusese loc vizita la Moscova a secretarului de stat american, James Baker, care a influențat factorii de decizie sovietici în sensul dorit de germani.

Tot înaintea vizitei delegației germane în URSS, liderul sovietic știa că guvernele bulgar, cehoslovac, polonez, român și ungur nu au nimic împotriva unității germane. Aceasta avea o semnificație profundă, cu astăzi mai mult cît marea majoritate a țărilor respective luptaseră în trecut împotriva Germaniei, unele chiar în ambele războaie mondiale. La debutul con vorbirilor, Kohl i-a spus lui Gorbaciov că, “evoluția spre unitatea germană vine spre noi fără putință de a fi opriță”.

În ceea ce privește apartenența viitoarei Germanii unite la alianță, liderul sovietic a recunoscut că o Germanie neutră ar înjosi poporul german.

S-a ajuns la concluzia că, pentru a clarifica apartenența viitoarei Germanii întregite la vreo alianță, sunt necesare discuții între cele două state germane și cele patru puteri învingătoare.

Cancelarul german l-a asigurat pe liderul sovietic că o Germanie unită nu se va atinge de granița vestică a Poloniei.

În finalul vizitei, au fost promise ajutoare

germane substanțiale pentru susținerea procesului de reforme în URSS, chiar începînd cu jumătatea lunii februarie 1990, cînd s-a demarat livrarea de alimente și alte produse din RFG către URSS.

Încă din ianuarie 1990, au avut loc contacte secrete între UCD din RFG și UCD-Est (din RDG).

UCD-Est era condus din noiembrie 1989 de către Lothar de Maiziere, avocat și coleg de barou cu Gregor Gysi, președintele Partidului Socialismului Democratic (fostul PSUG).

Drept continuare, la 3 februarie, este creată “Alianța pentru Germania”, alcătuită din UCD-Est, Uniunea Socială Germană și Deschiderea Democratică. Alianța pentru Germania urma să participe împotriva formațiunilor politice continuatoare ale vechiului PSUG la alegerile pentru Camera Populară a RDG (Parlamentul) din data de 18 martie 1990.

Alianța a beneficiat de sprijinul UCD din RFG, ceea ce a provocat protestele (rămase fără nici un rezultat) ale conducerii RDG.

Potrivit opiniei Alianței, reunificarea urma să aibă loc prin aderarea la Republica Federală Germană a landurilor (păstrîndu-se și Constituția neschimbăta) care urmau să se constituie în RDG.

Această soluție legală avea drept bază articolul 23 al Legii Fundamentale (Constituției) RFG.

Precedentul era oferit de exemplul landului federal Saar, care în anii '50 a aderat la federație ca un nou land, în urma unui referendum.

Aceasta era și părerea lui Helmut Kohl. Cealaltă opțiune constituțională și legală era dată de articolul 146 din Constituție, opțiune împărtășită de PSD (mai ales de Oskar Lafontaine, președintele său pînă de curînd) și de întreaga stîngă germană.

Articolul 23 arată că modificarea Constituției poate fi realizată prin întrunirea unei majorități de 2 / 3 din Bundestag și Bundesrat (Camera Landurilor).

În contrast cu aceasta, articolul 146 ar fi condus la necesitatea unei noi Adunări

Constituante, compusă din reprezentanții celor două noi Parlamente rezultate în urma alegerilor. Această nouă Adunare Constituantă ar fi putut să modifice Constituția cu o majoritate mult mai mică (majoritatea simplă).

Prin aceasta s-ar fi ajuns la crearea unei alte republici, precum și la mari probleme în ce privește valabilitatea oricărăor tratative.

Pentru adeptii articolului 146 (mulți aparținând PSD – actualul partid de guvernămînt), aceasta ar fi fost calea cea mai potrivită de părăsire a NATO (fără a mai fi necesară o părăsire formală a Alianței). În cele din urmă, aceasta ar fi condus la o Germanie unită neutră (soluția agreată de stînga germană, europeană și de URSS).

În februarie cancelarul federal a mai efectuat două vizite în Franța și Statele Unite.

François Mitterand a spus că nu are nimic împotriva unificării germane, însă a insistat din nou asupra recunoașterii liniei Oder – Neisse (granița germano-polonă). Interlocutorul german a replicat că aceasta recunoaștere a frontierei comune ar trebui să se producă în același timp cu reunificarea.

În cursul vizitei în SUA, partea americană a primit asigurări că Germania unită va rămîne membră a NATO și s-a abordat din nou problema graniței de Vest a Poloniei (George Bush era interesat de aceasta și datorită lobby-ului și presiunilor exercitate de puternica și influenta comunitate poloneză din Statele Unite).

Pe 8 martie 1990, Bundestagul a votat o rezoluție care sublinia că, în cel mai scurt timp cu putință, după alegerile din RDG, cele două parlamente și guverne vor face cîte o declarație identică, prin care este garantată inviolabilitatea graniței de Vest a Poloniei.

Această rezoluție are un foarte bun ecou extern, fiind bine primită de George Bush, Mihail Gorbaciov și chiar de către primul-ministru al Marii Britanii, Margaret Thatcher (care califică rezoluția ca pe un “pas de înaltă politică de stat”).

Cu toate acestea, partea poloneză nu este mulțumită și liniștită, solicitînd chiar ca negocierile

două plus patru să se desfășoare și în capitala poloneză. Acest punct de vedere era împărtășit în mare măsură și de Franța, aliatul tradițional al Poloniei.

După rezolvarea tuturor acestor probleme, Helmut Kohl s-a concentrat asupra campaniei electorale în Germania de Est, campanie care s-a transformat într-un marș triumfal al reunificării.

Potrivit rezultatului alegerilor din 18 martie 1990, “Alianța pentru Germania” a întrunit 47,7 % (dintre care UCD obținînd 40,5 %), PSD – 21,7 %, iar Partidul Socialismului Democratic (fostul PSUG) numai 16,3%.

Aceste date statistice întăreau poziția UCD în întregă Germanie, accelerau procesul reunificării și au îndepărtat temerea că viitoarea Germanie unită ar fi mai mult sau mai puțin “roșie”.

Alegerile au avut efecte și pe plan extern. Toate eforturile cancelarului german în direcția reunificării au fost confirmate în ochii opiniei publice internaționale de către alegătorii est-germani.

După aceste alegeri, Helmut Kohl le-a propus sovietilor ca trupele lor să mai rămînă pe teritoriul RDG încă cinci ani, iar pe 29 martie a plecat la Cambridge.

Atât la Cambridge, cât și mai tîrziu la Londra, premierul britanic s-a declarat de acord cu toate acțiunile întreprinse de RFG. Aceasta era un aspect foarte important, deoarece, dintre statele Comunității Europene, Marea Britanie fusese cel mai aprig adversar al procesului unității germane.

Pe 24 aprilie 1990, cancelarul german s-a întîlnit cu Lothar de Maiziere, primul-ministru al RDG.

Principalul aspect discutat a fost cel al uniunii economice, monetare și sociale, pentru care negocierile au demarat chiar a doua zi. În cadrul acestui proces, s-a convenit ca salariile să fie schimbată la cursul de 1 la 1 (la fel ca și economiile de pînă la 4.000 de marci RDG), iar creditele, datorile întreprinderilor și celealte sume de bani la un curs de 2 la 1 în favoarea RFG.

În 28 aprilie 1990, la reuniunea extraordinară a Consiliului European de la Dublin,

șefii de state și guverne ai Comunității Europene acceptă fără nici o rezervă procesul de reunificare al Germaniei.

Cu acest prilej a fost adoptat și un plan în trei etape, mergind pînă la integrarea deplină a teritoriului RDG în CE. Planul avea ca prim pas introducerea uniunii monetare la 1 iulie 1990, iar după aceea, condițiile economice ale RDG trebuiau compatibilizate cu cele ale Uniunii.

Comunitatea Europeană consideră că RDG adera la RFG pe baza articolului 23 al Legii Fundamentale (Constituția) RFG, pentru că această cale facea posibilă încorporarea fără probleme a RDG, fără a mai fi necesară modificarea tratatelor Comunității Economice Europene.

Documentul final al reunii arăta că "unificarea să fie un factor pozitiv pentru evoluția din Europa, în general, și pentru dezvoltarea Comunității, în special".

Esențialul care se desprinde din derularea tuturor acestor evenimente era că atât Comunitatea Europeană cât și Alianța Nord – Atlantică erau solidare cu Germania.

Pe data de 3 mai 1990, în cadrul unei ședințe speciale a ministrilor de externe ale statelor NATO, s – a renunțat la producerea unei noi generații de rachete cu rază scurtă de acțiune, precum și la înarmarea atomică a Germaniei (aceasta pentru a liniști temerile URSS cu privire la o viitoare Germanie unită membră a NATO).

La 5 mai 1990, a luat sfîrșit prima rundă a negocierilor doi plus patru. Ca rezultat pot fi menționate recunoașterea dreptului germanilor de a trăi în cadrul unui singur stat și reluarea discuțiilor în luna iulie, la Paris, și cu participarea Poloniei.

Această primă rundă I – a îndreptățit pe cancelarul german să declare într – o discuție cu presa că nu mai există nici o piedică în calea realizării dreptului la autodeterminare al tuturor germanilor și că obiectivul politicii sale este îmbinarea intereselor de securitate ale viitoarei Germanii unite cu cele ale securității partenerilor săi din alianța vestică, aflată într – o permanentă

transformare.

În ziua de 18 mai 1990 este semnat Tratatul privind crearea Uniunii monetare, economice și sociale între RFG și RDG.

Unul dintre cele mai importante urmări ale acestui tratat a fost activitatea societății Treuhandstalt, creată încă pe vremea guvernării Modrow, care a fost devalizată la început de tot felul de tovarăși (situație existentă și în România, unde același jaf al avuției statului a dus la crearea unei pseudo – clase capitaliste, mai mult sau mai puțin "înșelată").

Deși în 1990 se estima că avuția industrială netă a RDG se cifra la 600 de miliarde DM, în 1994, cînd societatea Treuhandstalt și – a încheiat activitatea în 1994, aceasta activitate s – a încheiat cu un deficit de 250 miliarde DM. Aceasta și datorită operei de dezinformare și mistificare întreprinsă de PSUG și STASI.

Drept continuare, în perioada 1990 – 1996, au fost transferate în noile landuri de la bugetul federal 720 miliarde DM.

La sfîrșitul lunii mai 1990, mai precis pe 31 mai, are loc la Washington o reuniune la vîrf american – sovietică. După această reuniune, într – o convorbire telefonică, George Bush i – a relatat lui Helmut Kohl că Mihail Gorbaciov împărtășește punctul de vedere al președintelui american potrivit căruia, în conformitate cu Actul Final al CSCE, decizia cu privire la apartenența unei țări la alianță ar reprezenta o chestiune exclusivă a țării respective.

În cursul lunii iunie are loc ratificarea Tratatului de uniune economică, monetară și socială cu un scor zdrobitor, atât în Bundestag, cât și în Bundesrat (Camera Landurilor).

Iar la 21 iunie 1990, Bundestagul și Camera Populară a RDG au votat o rezoluție comună prin care linia Oder – Neisse este recunoscută ca graniță de Vest a Poloniei.

În documentul respectiv, Bundestagul și – a asumat răspunderea în numele poporului german, atât pentru istoria germană, cât și pentru cea

europeană. Rezoluția infățișează crimele comise de către germani și în numele germanilor față de poporul polonez, însă în același timp consideră că s – a comis o mare nedreptate față de milioane de germani, care au fost izgoniți din Polonia după 1945.

În final se exprima dorința continuării politiciei de înțelegere și împăcare între Germania unită și Polonia, precum și necesitatea și voința ca traseul graniței germano – polone să fie fixat definitiv prin intermediul unui tratat de drept internațional.

La reuniunea NATO de la Londra (5 – 6 iulie 1990), Alianța își declară disponibilitatea de a afirma, împreună cu statele componente ale Tratatului de la Varsòvia, că cele două părți nu se mai consideră inamici și își ia angajamentul de a renunța la utilizarea forței la nivel paneuropean. În același timp, statelor membre ale Tratatului de la Varsòvia li se oferă posibilitatea de a – și crea misiuni cu caracter permanent pe lîngă Alianța Nord – Atlantică.

Începînd cu 9 iulie 1990, la Houston are loc o reuniune economică mondială, a celor 7 țări puternic industrializate.

Aici ies în evidență deosebirile de opinii dintre SUA și aliații săi europeni în ce privește ajutorul acordat URSS. Americanii împărtășeau ideea susținerii cursului reformelor, dar fără bani.

Pînă la urmă, George Bush cedează în față argumentelor prezentate de Helmut Kohl și François Mitterand, iar în declarația finală, "cei săptați își iau angajamentul de a susține procesul de reforme în URSS, precum și în Europa Centrală și de Est.

În domeniul asistenței financiare se arată că unele state pot acorda credite. Pe lîngă aceasta, Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare și Comisia CE trebuiau să elaboreze o evaluare a situației economice a URSS.

Toate acestea trebuiau însăptuite pînă la sfîrșitul anului.

Odată cu ziua de 15 iulie 1990, a început

vizita lui Helmut Kohl în Uniunea Sovietică, vizită deosebit de importantă, pentru că în sfîrșit, prin acordul URSS, a fost înălțat definitiv orice obstacol extern în calea formării unei Germanii unite.

În cursul vizitei (desfășurată întîi la Moscova și apoi în Caucaz, în ținuturile natale ale lui Mihail Gorbaciov), s – a convenit asupra unui Tratat între Republica Federală Germană și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste privind buna vecinătate, parteneriatul și colaborarea (semnat ulterior la 12 septembrie 1990).

Conținutul proiectului de tratat (de fapt numai opt puncte principale) a fost dat publicității în cadrul unei conferințe de presă comune, desfășurată în Caucaz.

1. Unificarea Germaniei includea RFG, RDG, precum și întregul Berlin.

2. Ulterior unificării, iau sfîrșit definitiv drepturile și responsabilitățile celor patru puteri învingătoare, Germania unită dobîndind în momentul unificării suveranitatea deplină.

3. Noua Germanie va decide singură, în mod liber, cărei alianțe să aparțină.

4. Germania va încheia cu URSS un tratat bilateral cu privire la retragerea trupelor sovietice din RDG, retragere care ar trebui să se încheie în trei sau patru ani.

5. În perioada în care trupele sovietice rămîn pe teritoriul fostei RDG, structurile NATO nu vor fi extinse asupra fostei Germanii de Est.

6. Unele unități ale Bundeswehr – ului vor fi amplasate pe teritoriul est – german. În Berlin vor rămîne și trupe ale celorlalte trei puteri învingătoare.

7. Într – o perioadă de trei pînă la patru ani, forțele armate ale Germaniei unite vor fi reduse pînă la un efectiv de 370.000 de oameni.

8. Noua Germanie unită nu va posedă armament atomic, chimic sau bacteriologic și își va păstra calitatea de membru al Tratatului de neproliferare.

După obținerea unui asemenea mare succes diplomatic, era inevitabilă reluarea eforturilor pe plan intern în vederea reunificării.

Astfel, pe 17 iunie grupul parlamentar al Uniunii Sociale Germane din Camera Populară a RDG a înaintat o moțiune referitoare la aderarea imediată a RDG la RFG. În continuare, pe 22 iulie tot în Camera Populară se elaborează o moțiune care solicită Germaniei de Vest întocmirea unei legi electorale comune.

În noaptea de 22 spre 23 august 1990, Camera Populară votează cu o majoritate de 2/3 aderarea la RFG, după ce, mai înainte votase Tratatul privind alegerile comune.

Semnarea finală a Tratatului privind unificarea s-a petrecut pe 31 august 1990.

Acest Tratat (structurat în 9 capitole și 46 de articole) reglementa toată gama de probleme generate de aderarea RDG la RFG. Un aspect interesant al Tratatului este acela că cel puțin 90% din textul lui este reprezentat de anexe, în care erau reglementate diverse probleme, de multe ori pînă la ultimul detaliu.

După aceea, pe data de 12 septembrie, în prezența lui Mihail Gorbaciov, este semnat Tratatul prin care Germania își redobîndește deplina suveranitate.

Cu cîteva zile înainte, în urma discuțiilor între liderul sovietic și cancelarul german, s-a abordat problema compensațiilor financiare ce trebuiau plătite de Germania unită ca preț al retragerii trupelor sovietice de pe teritoriul fostei RDG. Suma se cifra la 11 – 12 miliarde de mărci, plus un credit fără dobîndă de 3 miliarde mărci.

După un an de eforturi intense, unificarea Germaniei era în sfîrșit realizată.

În finalul articolului, este foarte indicată redarea unui pasaj final dintr-o carte apărută recent în România.

Cartea este intitulată "Am vrut unitatea Germaniei" și reprezintă prezentarea derulării evenimentelor care au condus la reunificare văzute din prisma principalului artizan și făuritor al acesteia și anume Helmut Kohl, cancelar al Republicii Federale Germane între 1982 – 1999.

"Cînd în toamna anului 1989 am permis pe calea unității, situația părea ca la traversarea

unei mlaștini adînci : apa ne ajungea la genunchi ; ceața ne împiedica vederea, iar noi știam doar că undeva se afla o potecă solidă. Pe unde trecea exact, nu știam. Am sondat terenul pas cu pas și am ajuns cu bine pe malul celălalt."

CINE NE CITEȘTE:

Citesc cu mare placere "Sfera Politicii" fiindcă de multe ori, prin analizele sale "eretice" și "iconoclaște" îmi contrazice multe idei primele necritic și-mi luminează cotloanele spirituale unde se strâng platitudinile auzite sau citite în grabă în alte părți.

Bogdan Baltazar

Președintele
Băncii Române pentru Dezvoltare,
Groupe Société Générale

GENERAL ADVERTISING HOUSE

SOLUȚII MULTIMEDIA

DTP & PREPRESS

TIPOGRAFIE

Tel. / Fax: 01-230 46 52

E-mail: genicod@ean.ro

SPUNE TOT

MONITORUL este cel mai important cotidian regional din România, cu 18 ediții pînă acum: Iași, Bacău, Botoșani, Brăila, Galați, Piatra Neamț, Roman, Suceava, Vaslui, Vrancea, Brașov, Cluj, Alba, Sibiu, Somes, Covasna și Făgăraș.

Sondajul IMAS realizat în perioada 20 - 26 iunie 1999 plasează cotidianul **MONITORUL** pe locul III cu 4.706.200 de citiri pe săptămînă, cu o audiență națională de 11,3%. **ASTA SPUNE TOT!**

Ziarul care spune de vorbă cu oamenii
Monitorul
lider național în informații locale

Jocul de-a politica externă

VALENTIN STAN

“El era nășting într-un mod original și asta a făcut pe mulți să-l credă maref”*

Vorbe, vorbe, vorbe...

Vom începe prin a afirma răspicat că, după opinia noastră, la acest moment, România nu are o politică externă, pentru că orice politică externă are nevoie de un mijloc de comunicare cu lumea, care este o diplomație profesionistă. Ideea că există obiective de politică externă și că diferite alte mijloace decât o diplomație profesionistă pot fi folosite pentru a atinge aceste obiective este derizorie. Nu ne vom referi la eșecurile răsunătoare pe care le-a înregistrat actuală guvernare politică a țării în plan extern, ratarea primului val de integrare în NATO și de negocieri pentru integrarea în Uniunea Europeană (UE). Nu ne vom referi nici la degradarea ireversibilă a calității demersului diplomatic românesc, prin promovarea fără precedent a incompetenței și imposturii în zonele nevralgice ale Ministerului de Externe, Guvernului și Președinției. Ne vom referi, pur și simplu, la calitatea profesională a corpului de elită care ar trebui să promoveze obiectivele de politică externă: corpul diplomatic și, evident, profesioniștii în relații internaționale care populează cabinetele guvernamentale și prezidențiale.

Precizăm de la început că avem tot respectul pentru acei extrem de puțini profesioniști adeveniți (mai vechi sau mai noi) care au rezistat în Ministerul de Externe și care nu au nici o sansă să aducă o contribuție semnificativă la demersul de politică externă sub cea mai incapabilă administrație din istoria modernă a diplomației

* James Boswell, *The Life of Samuel Johnson* (1791), apud G.B. Hill's edition, 1934, revised by L.F. Powell, 1964, vol. II, p. 327 (28 March 1775); of Thomas Gray.

românești. În ceea ce privește Guvernul și Președinția, ne este greu să identificăm fie și un singur profesionist. Evident, opinia noastră este expresia unei simple analize, supuse posibilelor erori și, în nici un caz, nu se dorește a fi dimensiunea unui adevăr imuabil și de necombătat.

Nu vom intra în comentarii savante cu privire la ce este diplomația și cum poate ea compromite sau promova un obiectiv de politică externă. Ne vom limita la a afirma că diplomația este, în esență, “gestionarea relațiilor internaționale prin negocieri”. Sigur, pot fi date multe definiții, dar cea aleasă de noi este oferită de *Oxford English Dictionary* și preferată de cel mai redutabil manual de diplomație din lume *Satow's Guide to Diplomatic Practice*, editat de Lord Gore-Booth, Longman Group Limited, 1979, Capitolul 1.1. De altfel, în orice definiție posibilă a diplomației, se poate observa ușor că materia primă cu care se lucrează este, inevitabil, **cuvîntul**. Nu stabilitatea macro-economica, nu indicele de creștere a economiei, nici măcar paritatea leu/dollar. Referindu-se la semnificația cuvintelor în diplomație, acolo unde regulile stricte și știința folosirii lor fac relațiile internaționale și își găsesc expresia în declarații politice și tratate, ministrul de externe al României, domnul Andrei Pleșu remarcă, pe bună dreptate, într-un interviu acordat *Jurnalului Național*, din 1 iulie 1999:

“Cei care spun că sunt simple vorbe au dreptate într-un singur sens: în politică și, mai ales în diplomație, materia primă sunt vorbele și fiecare vorbă e foarte importantă, e foarte semnificativă. Un cuvînt spus, chiar dacă e rostit înăuntru unei scheme de protocol riguroase, are o semnificație

farmaceutică". În acest sens, șeful diplomației române conchidea foarte tranșant: "Nimic nu trece neobservat în lumea politicului". Evident, întrebarea care se impune plecînd de la aceste considerații este: Ce vorbe spun lumii primii noștri diplomați?

**Emil Constantinescu
versus
Bill Clinton**

Recenta criză iugoslavă, provocată de conflictul din Kosovo și intervenția NATO în zonă, a prilejuit României colaborarea cu partenerii occidentali, ceea ce i-a atras o apreciere unanimă din partea instituțiilor europene și euro-atlantice și a avansat cauza integrării în structurile de securitate ale Vestului. Evident, plasarea noastră pe poziția NATO ar fi trebuit să fie rezultatul unei evaluări de maximă acuitate a intereselor naționale românești și a motivațiilor acțiunii occidentale în Iugoslavia. La prima vedere așa și părea. Aceasta, pînă cînd președintele Emil Constantinescu a vorbit.

Se cunoaște că operațiunile militare ale NATO împotriva Iugoslaviei au dus la blocarea cursului navigabil al Dunării pe tronsonul iugoslav, ceea ce a provocat pierderi imense pentru transportul fluvial românesc. Absolut de înțeles au fost îngrijorarea românilor și demersurile autorităților de la București pe lîngă Uniunea Europeană, în sensul obținerii sprijinului pentru deblocarea Dunării. Poate fi înțeles și un eventual demers al Bucureștilor pe lîngă NATO și UE în sensul începerii imediate a reconstrucției în Serbia, partener comercial foarte important pentru România.

Spunem că ar fi de înțeles chiar dacă nu suntem de acord cu această idee. Și nu suntem de acord pentru că, așa cum au arătat în repetate rînduri liderii occidentali, reconstrucția Iugoslaviei (adică, în primul rînd a Serbiei), atîta vreme cît regimul Miloševici este la putere, nu ar face decît să pompeze bani în buzunarul susținătorilor dictatorului sîrb, care controlează practic întreaga economie sîrbească. De aceea, s-a acceptat în Vest

numai ideea unui ajutor umanitar pentru Serbia, împreună cu un ajutor pentru forțele democratice de acolo și o reconstrucție numai în Kosovo și Muntenegru, în nici un caz o reconstrucție în Serbia. Cu toate acestea, putem înțelege dacă autoritățile de la București s-ar exprima public pentru ridicarea embargoului asupra Belgradului și reconstrucția Serbiei, chiar dacă nu am fi de acord cu ele. Dar cum să înțelgem următoarea situație?

La 7 august 1999, președintele Constantinescu a acordat un interviu postului american de televiziune CNN INTERNATIONAL, în care, nu numai că s-a pronunțat pentru începerea reconstrucției în Serbia, dar l-a citat pe președintele Clinton atribuind acestuia ideea reconstrucției în Serbia cu Miloševici la putere! Iată textul: "Este necesar ca reconstrucția să înceapă imediat, întrucît există interlocutori importanți în Serbia. Există orașe care sunt conduse de adevărați democrați și eu am văzut în discursul președintelui Clinton, la Sarajevo, exact aceasta decizie de sprijinire selectivă a celor care acceptă democrația în toate elementele ei, inclusiv apărarea drepturilor minorităților" (vezi RADOR, Anul II, Nr. 219 (566), *Transcrieri-interviuri, comentarii, dezbatere*, 7 august 1999, Viața politică, Președintele Constantinescu, invitat al postului CNN INTERNATIONAL, 6 august, ora 22:30).

Președintele român legă astfel ideea reconstrucției Serbiei de sprijinul acordat de Clinton democrației din Serbia. Acest sprijin îl pot primi preferențial cei ce luptă împotriva dictaturii. În toată lumea civilizată era bine cunoscută la acel moment poziția ferma a lui Clinton de a se opune reconstrucției Serbiei. Iată ce declara președintele american, încă la 21 iunie 1999, la Bonn alături de cancelarul Schröder și președintele Comisiei Europene de atunci, Santer: "În ceea ce privește reconstrucția podurilor, ca oamenii să meargă la lucru, nu cumpăr asta. Aceasta este parte a reconstrucției economice și nu cred că trebuie să-i ajutăm. Nici un pic, nici un bănuț. Pe de altă parte, cred că spitalele

lor trebuie să funcționeze. Cred că se vor naște copii, oamenii se vor îmbolnăvi, iar oamenilor nu trebuie să le fie frig iarna dacă putem să facem ceva pentru ei. Cam aici trebuie să tragem linia". [vezi USIS Washington File, 21 June 1999, TRANSCRIPT: CLINTON SCHROEDER, SANTER BRIEFING AT EU SUMMIT JUNE 21 (Discuss Bonn Declaration, Balkan reconstruction) (4830)].

Iată ce afirma președintele Clinton în discursul de la Sarajevo, invocat de liderul român: "Dar trebuie să ne reamintim că Serbia este o țară în care orice activitate economică serioasă este controlată de liderii politici și de prietenii lor care au dus Serbia la ruină. Asistența pentru reconstrucție nu ar face decît să perpetueze regimul Miloševici. Și asta, la rîndul său, nu ar face decît să perpetueze suferința poporului sîrb. Serbia va avea un viitor numai cînd domnul Miloševici va apartini trecutului. De aceea, cea mai bună cale de a ne exprima preocuparea pentru poporul Serbiei este să sprijinim lupta sa pentru schimbare democratică. Voi lucra cu Congresul pentru a furniza \$ 10 milioane în acest an și mai mult în următorii doi ani pentru a întări organizațiile neguvernamentale din Serbia, presa independentă, sindicatele independente și opoziția democratică" [vezi USIS Washington File, 30 July 1999, Text: Clinton Prepared Remarks to Europe Security Pact Summit July 30 (Pledges U.S. economic aid to region, support for Milosevic foes) (2340)].

Așadar, în nici un caz, preocuparea lui Bill Clinton pentru sprijinirea opoziției democratice din Serbia nu putea fi legată de intenția de a susține reconstrucția Serbiei. Dimpotrivă, președintele american afirma clar că "Asistența pentru reconstrucție nu ar face decît să perpetueze regimul Miloševici". Cum este posibil atunci ca șeful statului român să facă asemenea afirmații despre Bill Clinton, nicăieri în altă parte decît pe cel mai influent canal de televiziune american, într-o problemă de maxim interes pentru opinia publică americană?! Cum este posibilă o asemenea distorsionare a discursului lui Clinton, în condițiile

în care Constantinescu fusese de față la Sarajevo, cînd demnitărul american își prezintase poziția? Era afirmația lui Constantinescu o punere la punct a Americii? Cum poate fi interpretată? Repetăm, putem înțelege dorința șefului statului român ca reconstrucția în Serbia să înceapă imediat, în posida poziției Vestului, chiar dacă nu suntem de acord cu ea, dar să atribui această dorință șefului executivului de la Casa Albă, pe CNN INTERNATIONAL, este absolut de neînțeles. Ce a priceput Emil Constantinescu din politica occidentală în Balcani, dacă domnia sa crede că Bill Clinton sprijină reconstrucția în Serbia? Ce politică externă românească se poate construi plecînd de la o asemenea assimilare a realității internaționale, cum ne oferă șeful statului român? Este acest exemplu singular? Categoric Nu.

Noile "achiziții" ale MAE

Politica de personal promovată de Andrei Pleșu în Ministerul de Externe l-a adus în primul plan al vieții politice pe cel care este al doilea demnitar al diplomației române, secretarul de stat Mihai Răzvan Ungureanu. Ineditul exprimării sale în spațiul public, pe teme de politică externă, este de-a dreptul spectaculos. Ignoram formația domniei sale de inteligență (ne interesează strict calitatea sa de diplomat) și remarcăm incredibilul remarcilor sale, ca demnitar al statului român, de tipul celei făcute la 11 septembrie 1998, cînd, referindu-se la numirea lui Primakov în funcția de premier al Rusiei, nu s-a sfîrtit să afirme, pe postul de radio BBC, că această numire "poate foarte bine retensiona relațiile din exterior" ale Rusiei (vezi RADOR, *Transcrieri-interviuri, comentarii, dezbatere*, 12 septembrie 1998, Nr. 237, Mihai Răzvan Ungureanu, secretar de stat în MAE, despre desemnarea lui Primakov drept prim-ministrul, BBC, 11 septembrie, ora 18:00).

Asemenea declarații, în afara oricărora reguli ale protocolului diplomatic, indică foarte clar (este interzis, ca demnitar al statului român, să caracterizezi negativ numirea demnitarilor dintr-o

țară prietenă, cu care negociezi tratate, numire ce ține strict de prerogativele interne ale instituțiilor din statul respectiv) nivelul de profesionalism promovat de Andrei Pleșu în MAE, care a devenit, practic, prin astfel de declarații, un factor perturbator al relațiilor României cu lumea externă.

Întrebat de un ziarist, același tânăr demnitar român, pe 10 iulie 1999, referindu-se la embargoul instituit de UE împotriva Iugoslaviei, a precizat, printre altele, cu trimitere directă la deciziile pe care Consiliul Afaceri Generale al UE, urma să le ia pe 19 iulie: “Noi avem semne foarte clare că problema embargoului, a ridicării sancțiunilor sau a unei părți dintre sancțiuni e foarte actuală. Evident, pare-se, se va ridica interdicția asupra operării de zboruri civile și comerciale, asupra embargoului pe petrol, se va menține însă embargoul pe armament, se va da cale liberă coparticipării în acțiuni non-politice sau care nu pot fi valorificate în sens politic pentru regimul de la Belgrad, se vor ridica restricțiile asupra regimului investițiilor străine în Iugoslavia (...)” [vezi RADOR, Anul II, Nr. 192 (539), *Transcrieri-interviuri, comentarii, dezbatere*, 11 iulie 1999, Viața politică, Autoritățile răspund la acuzațiile Grupului de Acțiune pentru Reconstrucția Balcanică, Interviu acordat de Mihai Răzvan Ungureanu, Radio “România Actualități”, 10 iulie 1999, ora 9:22].

După cum se vede, demnitarul român însăra cu multă nonșalanță o întreagă listă de sancțiuni asupra Iugoslaviei, pe care UE urma să le ridice pe 19 iulie 1999. Ne interesează strict embargoul asupra petrolului și restricțiile asupra investițiilor străine în Iugoslavia, pentru că aceste două categorii de sancțiuni au afectat de o manieră foarte radicală România, partener important al Iugoslaviei, mai ales în industria petrolieră. Ca și în cazul președintelui Constantinescu, înțelegem grija autorităților române pentru situația creată în țară, ca urmare a acestor sancțiuni și, categoric, putem înțelege orice demers al Bucureștilor pe lîngă UE pentru ridicarea lor. Putem înțelege demersul fără a fi de acord cu el, din motivele invocate mai

sus. Dar cum este posibil ca un demnitar român să vorbească în numele UE și să anunțe public ca Uniunea va ridica sancțiuni, pe care aceasta nu numai că nu intenționează să le ridice, dar a specificat în repetate rînduri că nici nu se pune problema ridicării lor cu Miloșevici la putere în Iugoslavia?

Consiliul Afaceri Generale al UE, pe 19 iulie 1999, nu a ridicat embargoul petrolier și nici sancțiunile referitoare la investiții în Iugoslavia. El doar a hotărît să scutească Muntenegru și Kosovo de sancțiuni, să ridice interdicția asupra zborurilor civile și legăturilor sportive cu caracter internațional pentru Iugoslavia, dând instrucțiuni Comisiei Europene pentru a elabora procedurile în acest sens (vezi Press Release, 2198th Council meeting-General Affairs, Brussels, 19 July 1999). Imediat după Consiliu, ministrul de externe al Franței, Hubert Vedrine, preciza foarte clar, referindu-se la regimul Miloșevici și hotărîrile luate de Consiliul Afaceri Generale: “Nu este deci vorba să ne angajăm în programe care, sub pretext umanitar, ar sfîrși prin a aduce un sprijin regimului actual. Noi refuzăm acest lucru categoric” [Ministère des Affaires Étrangères, 20/07/1999, BULLETIN D'INFORMATION DU 20 JUILLET 1999 (138/99)].

La rîndul său, Robert Gelbard, reprezentantul special al președintelui Clinton, preciza încă o dată, pe 29 iulie 1999, în cadrul audierilor din Subcomisia pentru Afaceri Europene a Comisiei pentru Relații Externe a Senatului SUA: “Trebuie să menținem izolareia lui Miloșevici. Alianții noștri europeni sunt complet de acord cu această abordare. Noi lucrăm în strînsă cooperare cu ei pentru a ne coordona activitățile în Serbia în aşa fel încât să împiedicăm orice încercare de a ușura regimul de sancțiuni împotriva Republicii Federale Iugoslavia” [vezi Washington File, United States Information Service, Bucharest, Romania 08/02/99, Unofficial Transcript: Gelbard, Pardew Testimony on Kosovo 7/29 (Discuss prospects

for democracy in Yugoslavia) (10,150)].

Tinând cont de toate acestea, de unde știa domnul Ungureanu că UE va ridica embargoul petrolier asupra Iugoslaviei? Cum este posibil să faci, de pe poziția de demnitar al statului român, o asemenea declaratie absolut irresponsabilă? Ce surse a avut la îndemînă domnul secretar de stat? Dacă asta este capacitatea de previziune a aparatului diplomatic românesc, cu privire la evoluția mediului internațional, atunci România este în pericol! Dacă pentru a arunca în eter asemenea elucubrații, contribuabilul român îl plătește pe domnul Ungureanu, expresia cea mai elocventă a reformei întreprinse de ministrul Pleșu în MAE, atunci la ce mai avem nevoie de diplomație? Pentru a nu ști și a nu înțelege nimic din ce se întîmplă pe plan extern, nu este nevoie de un corp diplomatic plătit pe lei și valută. Este suficientă propria noastră ignoranță. Precizăm încă o dată. Putem înțelege un demers al României pentru ridicarea embargoului petrolier asupra Iugoslaviei. Dar a anunța că UE ridică embargoul, cînd UE nici nu concepe aşa ceva, este maximul impotenței în materie de relații publice și diplomație.

Ce să mai spunem despre prestația domnului Radu Vasile, șeful executivului. Pe 5 iulie 1999, întrebat în legătură cu embargoul asupra Iugoslaviei, domnia sa a anunțat același lucru ca domnul Ungureanu: “Eu va spus foarte clar. În primul rînd-chiar astăzi am avut o discuție la Ministerul de Externe pe această temă-în Uniunea Europeană există mai multe organisme (sic!). Pe 8 sau 9 iulie se va lua o decizie în acest sens, există o prioritate. Și am să vă spun, în linii mari, sunt mai multe priorități, și una dintre priorități care pot fi rezolvate (sic!). Pe poziția a două este embargoul petrolier” [vezi RADOR, Anul II, Nr. 187 (534), *Transcrieri-interviuri, comentarii, dezbatere*, 6 iulie 1999, Viața politică, Primul-ministru Radu Vasile, invitatul emisiunii “Doi plus unu”, ANTEANA 1, 5 iulie, ora 20:00]. Orice comentariu este de prisos.

Sigur, pentru unii dintre cititorii revistei noastre, elementele prezentate mai sus s-ar putea

să nu aibă o relevanță prea mare. În definitiv, avem de-a face cu **vorbe**. Politica externă este mult mai mult decît atât, ne-ar putea replica domniile lor. Respectăm punctul dumnealor de vedere, deși tot ceea ce am învățat noi despre diplomație se reduce la materia primă care este reprezentată de **vorbe**.

Dar, poate, acei cititori vor fi totuși impresionați de altceva. De faptul că vorbele demnităților noștri, aruncate de-a valma în politica externă, nu fac decît să ascundă un adevăr încă și mai crud. Incompetența totală, în toate domeniile, nu numai în diplomație. Altfel, cum ar fi posibil ca recentul raport, din octombrie 1999, cu privire la România, elaborat de Comisia Europeană pe anul în curs, să specifice în cuvinte atât de reci: “**România nu are o strategie economică bine definită și consensul în cadrul coaliției la putere pe direcția reformei economice este fragil. Autoritățile nu au fost capabile să dezvolte și să aplique o strategie economică pe termen mediu care să poată servi ca bază pentru o Evaluare Comună a priorităților politicii economice (...)**” (vezi 1999 REGULAR REPORT from the Commission on Romania's progress towards accession, 2.3 Assessment in terms of the Copenhagen criteria, The existence of a functioning market economy).

Asta se cheamă **impotență** în toate limbile sămîntului. Și cînd impotență se manifestă în guvernarea unei țări, în toată lumea civilizată, guvernul acela impotent pleacă. Un guvern fără strategii economice nu guvernează, ci distrugă. Iată de ce, într-adevăr, dezastrul vorbelor din diplomația română poate trece neobservat.

VALENTIN STAN a absolvit Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității din București. Este lector de relații internaționale și istorie contemporană universală la Facultatea de Istorie a Universității din București. Membru în Consiliul Centrului pentru Studii Euro-Atlantice al Universității din București.

Kosovo: lecția de realpolitik

CĂTĂLIN CREȚU

Teza eșecului intervenției NATO, respectiv a forței militare KFOR în Kosovo, este astăzi de vehiculată în mediile române, încit, aparent, nouă, cetățenilor, nu ne-ar mai rămâne decât să cumpărăm o pagină din Newsletter-ul intern al NATO pe care să înscriem mesajul nației noastre: "Vă mulțumim pentru himera integrării, dar decât aşa, mai bine continuăm să ne furnizăm singuri securitatea." În pofida uralelor pe care ni le-am asigură din partea guvernelor lunare ale Rusiei, am greși nepermis, căci, în fapt, progresul în îndeplinirea obiectivului strategic al agendei NATO în Kosovo – reconstruirea unui echilibru stabil în zona sub influență occidentală – este substanțial. În plus, ne-am priva și de un cîștig important, pentru că înțelegerea modului în care a fost conceptualizată și realizată această acțiune ar marca sfîrșitul perioadei romantice a relației noastre cu Alianța Nord-Atlantică și debutul nostru în sfera amorală a securității internaționale.

Kosovo reprezintă botezul nostru în apa înghețată a politicii internaționale, în care axa bine-rău este turtită pentru a fi circumscrisă intereselor diferitelor state – ale unora mai mult decât ale altora. Dincolo de toate declarațiile diplomatice date pentru consumul public și de toate documentele realizate în limba de lemn occidentală, "binele" reprezintă încă stabilitatea sistemului internațional, în principal lipsa amenințărilor directe și indirecte la adresa intereselor naționale, regionale și globale ale marilor puteri. În particular, în Europa, "binele" este asociat cu stabilitatea în regiune și avansarea influenței ordinii occidentale bazate pe normele și principiile democrației, statului de drept și economiei de piață în estul continentului. "Răul" este, evident, definit de instabilitate regională,

menținerea unor structuri de stat nedemocratice, ce pot exacerba manifestările naționaliste și cauza opresiunea minorităților în estul Europei. În opinia românilor "virtuoși" nimic nu este "bine" în intervenția NATO în Kosovo. "Răul" este atotprezent, de la distrugerea aurei (providențială, spun eu) de apărător al tuturor cauzelor "drepte", pe care singuri o croșetăsem în jurul Vestului, pînă la descoperirea că oferta NATO în domeniul securității cuprinde nu numai o listă cu "Ce se dă" ci și una cu "Ce se cere".

Lăsând într-o lume paralelă, binele și răul absolut, *Kosovo* este, în sfera securității internaționale, testul, care va da masura în care opțiunea noastră pentru structurile Euro-Atlantice se bazează pe convingerea că ordinea promovată de acestea este cea în care vrem să ne integrăm sau pe oportunism politic. Dilema pe care intervenția NATO în Kosovo și consecințele ei o pun în fața noastră este veche de cînd lumea: putem să renunțăm unilateral la cooperare și să obținem avantaje pe termen scurt, sau putem să continuăm să cooperam pentru a ne atrage avantaje superioare pe termen lung. Din punct de vedere teoretic, este recomandabil să renunțăm la cooperare, dacă nu ai intenția să menții pe viitor relația cu ceilalți parteneri. În acest caz, România ar obține avantajele economice din restabilirea relațiilor întrerupte cu firmele iugoslave și ar beneficia de stabilitatea realizată de forțele KFOR în regiune și de democratizarea Iugoslaviei în eventualitatea căderii regimului lui Milosevici. Ar fi cu alte cuvinte o țară "șmecheră". Din contra, menținerea cooperării este benefică în cazul în care se dorește continuarea relației cu ceilalți parteneri și pe viitor, pentru ca însumarea avantajelor pe termen lung

depășește cu mult pe cele obținute pe termen scurt reduse din start de dezavantajele reputației de partener nesigur. Concret, chiar dacă României nu i s-a promis admiterea în structurile Euro-Atlantice ca rasplată a cooperării, ea ar dovedi în acest caz aderență la normele și principiile acestor structuri și unitatea de interes cu statele occidentale. Conturindu-se, astfel, ca un partener de încredere al Occidentului, România își mărește considerabil şansele de a își atrage pe termen mediu și lung avantajele economice, politice și militare oferite de această cooperare.

Desi anunțată ca inițiată în scopul stopării crimelor împotriva unei comunități etnice (albaneze), intervenția NATO nu a reușit în final să apere și comunitatea sîrbă din Kosovo de efectul pervers al schimbării raportului de forțe din regiune ulterior retragerii unităților militare și paramilitare ale regimului de la Belgrad. Sîrbii din regiune sunt supuși acum unor atacuri similare, chiar dacă nu de aceeași amploare, și vor sfîrși probabil prin a se refugia în masă în Serbia. Această stare de fapt trebuie evidențiată și trebuie să constituie baza analizei măsurii în care comunitatea internațională este pregătită să asigure securitatea societală¹ în interiorul granițelor unui stat autoritar. Aprecierile noastre trebuie, însă, să se focalizeze mai ales pe comparația dintre această situație în regiune și cea contrafactuală (definită de absența intervenției NATO), care ar fi putut urma scenariului luptelor guerilelor kurde împotriva autoritaților statelor de pe teritoriul fostului Kurdistan – lupte sîngeroase, atentate, represiuni brutale, conflicte între liderii diferitelor facțiuni, suferință accentuată și îndelungată a diferitelor comunități etnice din zona conflictului și stoparea progresului economic al regiunii.

Această asociere nu este nicidcum deplasată. Degenerarea politicii naționaliste a lui Milosevici dintr-o luptă împotriva unei guerile într-o acțiune de privare de libertăți și crime îndreptate împotriva întregii comunități albaneze constituia o amenințare serioasă la adresa securității regionale. În condițiile în care în Albania vecina, autoritatea

statului încă se luptă să depășească recentul colaps, acțiunea regimului de la Belgrad ar fi determinat o reacție violentă susținută de întreaga populație albaneză din regiune, ce astfel amenință să devină: 1) poarta de intrare a fundamentalismului islamic militant în Europa, care ar fi coagulat grupurile de luptători UCK, de voluntari albanezi din Albania și Macedonia cu bande de mujahedini din spațiul post-sovietic; 2) trambulina unor filiere puternice de trafic de droguri și arme, ce infiltraseră deja Italia; și 3) o nouă sursă de iritate între Turcia și Grecia, ce subminează de mult coeziunea NATO și afectează politica externă a UE.

Intervenția NATO a anihilat aceste amenințări și a reușit stabilizarea zonei sub influență structurilor Euro-Atlantice. Opresiunea comunității albaneze de către armată și grupările paramilitare ale lui Milosevici a fost oprită. Forța militară NATO controlează *de facto* zona în prezent, a avansat considerabil în dezarmarea UCK și în canalizarea sa către acțiune politică și s-a plantat pe o poziție, care îi permite să taie sursele ilegale de venituri ale gueriliei albaneze. Pentru Thaci și camarazii săi, "îmbrățișarea" NATO va căpăta cu siguranță și aspectul unei prize "Nelson", iar asperitatele acestei relații nu vor întîrzi să se manifeste. Mai ales că NATO s-a pronunțat pentru menținerea regiunii Kosovo în cadrul Federației Iugoslave, înghețind astfel proiectul declarat al UCK de alipire a regiunii la o Albanie Mare. În paralel, aceasta zdrobește și alte inițiative de secesiune, care ar putea destabiliza regiunea și elocventă în acest caz a fost reacția clară a Washingtonului de respingere a tatonărilor asupra secesiunii Vojevodinei avansate de guvernul de la Budapesta. Vorbesc, însă, de o înghețare a proiectului, pentru că, datorită resentimentelor comunității albaneze față de regimul de la Belgrad, este greu de realizat o reconciliere, care să permită normalizarea *de facto* a relațiilor dintre provincia Kosovo și centrul. Singura sansă a menținerii pe termen lung acestei regiuni în federația iugoslavă și a evitării unui precedent periculos în Balcani o reprezintă căderea regimului lui Milosevici și instaurarea unui sistem

politic democratic, care să permită o autonomie veritabilă diferitelor regiuni și republicii Muntenegru și să reitereze argumentul avantajelor economice ale acestui stat federal pentru unitățile sale constitutive.

O dată asigurată influența occidentală în Balcani, înregistrăm și intenția logică a Vestului de a dicta "jocurile" în regiune. Unele țări primesc ajutor în compensarea pierderilor de pe urma razboiului, în timp ce altele sunt blagoslovite cu îmbrățișări și declarații de "eternă" prețuire. Firmele unor țări din zonă sunt sprijinite să participe în reconstrucția regiunii Kosovo, în timp ce altele au de suportat urmările embargoului și blocării selective a accesului pe Dunăre. Este foarte clar că acesta este rezultatul unei analize cost-beneficiu foarte reci. Țările care au cheltuit cel mai mult pentru restabilirea echilibrului împreună cu cele a căror (fragilă) stabilitate este considerată ca esențială în menținerea sa vor beneficia cel mai mult. Avem în parte dreptate să ne simțim frustrați de lipsa de sprijin manifestată față de România, dar trebuie să înțelegem că aceasta se datorează în mare parte imaginii României de partener încă nesigur al Occidentului creionată de politica jumătăților de masură adoptată de elita noastră politică, de lipsa de coerență, continuitate și performanță în "schimbarea la față" a țării și chiar de fragilitatea opțiunii noastre pentru respectarea embargoului impus Serbiei de NATO și UE.

Lecția de Realpolitik "Kosovo" proiectează, aşadar, realitatea dură a securității internaționale, care ne așeză în fața unor opțiuni foarte clare. Dacă obiectivul nostru este integrarea în structurile bazate pe sistemul politic democratic și pe mecanismul economiei de piață, stabilizarea zonei sub influența occidentală ar trebui să ne bucure și să obțină deplinul nostru sprijin. Atitudinea contrară dovedește fragilitatea opțiunii noastre oficiale și ne "înșurubează" și mai adinc în zona tampon dintre această ordine și haosul din spațiul post-sovietic. Din păcate, ceea ce "virtuoșii" de pe malul Dâmboviței nu înțeleg, este ca, în general, în sfera securității internaționale

decizii bazate pe moralitate și nu pe interese naționale atent definite pot fi luate numai de chibzi care își doresc și își permit să rămână în afara "jocului", și că, în particular, prăbușirea ordinii bipolare face ca mult laudata poziție neutră să fie doar o himeră periculoasă, ce distorsionează de fapt adevăratale alternative.

Note:

¹ Pentru o definiție a acestui concept, vezi Buzan, Barry, 1991. "New patterns of global security in the twenty-first century". *International Affairs*, 67(3):431-453.

CINE NE CITEȘTE:

Pentru a înțelege realitatea social-politică din România, așa cum este judecată de analiști, este obligatoriu să citești și Sfera Politicii. Poți fi sau nu de acord cu opinioile expuse aici, dar calitatea analizelor te îndeamnă la un dialog serios cu autorii.

Daniel Dăianu

Economist, fost Ministrul de Finanțe

Cătălin Crețu - master în Studii Europene la Central European University, master în Afaceri Internaționale la Columbia University și doctorand în Științe Politice la Universitatea din New York.

Noi documente privind ultimii ani ai perioadei staliniste

LAURENȚIU CONSTANTINIU

Așteptat cu nerăbdare, cel de-al doilea volum de documente din fostele arhive sovietice privind țările satelite din Europa de Est în ultimii ani de viață ai lui Stalin¹, a oferit cercetătorilor un material informativ la fel de valoros ca și primul tom².

Provenite din Arhiva președintelui Federației Ruse, Arhiva de Politică Externă, Centrul Rus de Conservare și Studiere a Documentelor privind Istoria Contemporană și Arhiva de Stat a Federației Ruse, aceste documente pun în lumină diverse aspecte ale vieții de partid și de stat din Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, România, Polonia și Ungaria.

Din unghiul de vedere al conținutului lor, documentele incluse în volum pot fi împărțite – așa cum se arată în studiu introductiv, în patru categorii: mai întâi, rapoarte și informări provenite de la Ministerul de Externe, Ministerul de Interne, Ministerul Securității de Stat, Ministerul Apărării și Consiliul de Miniștri, adresate instanțelor de partid sovietice, mai ales Secției de relații externe și Comisiei de politică externă; documente ale liderilor de partid și de stat din țările satelite adresate conducerii sovietice precum și note de conversație ale liderilor țărilor satelite cu patronii lor sovietici; documente din fondul Cominternului privind situația din partidele comuniste "frătești", în deosebi în lumina conflictului Stalin-Tito; în sfîrșit, documente din fondul V.M. Molotov – informări adresate șefului diplomației sovietice – de către diverse foruri și personalități din structurile de partid și de stat ale URSS.

Anii 1949-1953 au fost dominați, în raporturile dintre Kremlin și proconsuli săi din țările închise în sfera de influență sovietică, de disidență lui Tito, de procesele lui Laszlo Rajk, Traicop Kostov, Rudolf Slansky etc., altfel spus, de valul de teroare abătut asupra țărilor de "democrație populară" și de înăsprirea controlului Moscovei asupra sateliștilor est-europeni. Cele 337 de documente incluse în volum oferă cercetătorilor o adevărată mină de informații fără de care nu se va mai putea, de acum înainte, scrie istoria Europei de Est în perioada stalinistă.

Pentru cititorul român, cele 55 de documente privind țara noastră sunt de cel mai mare folos, deși de interes inegal. Astfel, primul dintre aceste documente este o notă de conversație privind discuția dintre consilierul Ambasadei sovietice în România, A.V. Zotov și vice-președintele A.R.L.U.U.S., I. Bogdan, referitoare la activitatea acestei asociații (doc. 10), iar cel din urmă este tot o notă de conversație, dar, de astă dată, dintre Gheorghiu-Dej și ambasadorul Uniunii Sovietice în România, L. Melnikov (doc. 337).

Documentele referitoare la România relevă controlul riguros exercitat de sovietici asupra tuturor sectoarelor activității de partid și de stat din țară. Un exemplu îl oferă amplul raport al ambasadorului sovietic, S.I. Kavtaradze, privind discuțiile sale (separate) cu Gheorghiu-Dej și Ana Pauker din zilele de 19-20 aprilie 1949, privitoare la reorganizarea Guvernului României și divergențele dintre liderii români (doc. 25) Ana Pauker I-a spus – cu acest prilej – ambasadorului sovietic că "în adîncul sufletului lui Gheorghiu-Dej

își sănătatea gîndul că Luca rîvnește în secret postul de secretar al partidului și reprezintă un concurent pentru el” (p.82).

În absența stenogramei discuțiilor dintre delegația română, condusă de Gheorghiu-Dej și Stalin, din iulie 1949, cecetătorii români vor recurge la raportul lui S.I.Kavtaradze, din 16 iulie 1949, privind impresiile lui Gheorghiu-Dej despre „discuțiile sale cu dictatorul sovietic (doc.57).

Pentru impactul aspura conducerii de la București, al procesului Rayk, de semnalat scrisoarea lui Gheorghiu-Dej, adresată la 3 noiembrie 1949, C.C. al PC(b) al URSS: “Studiind materialele privind procesul bandei lui Rayk, conducerea partidului nostru a luat hotărîrea de a trece la cercetarea situației unor membri de partid cu o activitate neclară, suspectă. Deoarece noi nu avem o experiență suficientă pentru desfășurarea cu succes a unei astfel de cercetări, vă rugăm să ne trimiteți unul sau doi specialiști în aceste probleme pentru a ajuta conducerii partidului nostru în descoperirea și nimicirea agenților serviciilor de spionaj imperialiste”.

Această cerere a fost discutată în ședința Biroului Politic al C.C. al PC(b), care a luat hotărîrea: “să oblige Ministerul Securității de Stat (tovarășul Abakumov) să trimită în Republica Populară Română doi colaboratori ai M.G.B.” (doc.68, nota3, p.219).

Cît de puternic era controlul sovietic aspura instituțiilor de partid și de stat românești reiese din conversația dintre consilierul Ambasadei sovietice la București, A.V.Zotov, cu Ana Toma, ministru adjunct de Externe al României, din 28 iunie 1950, privind politica de cadre a ministrului: “Toma m-a informat apoi – scrie Zotov – de către problema cadrelor din Ministerul de Externe al R.P.R. care lucrează peste hotare. Ea mi-a spus că în legătură cu cazul Dragomirescu, Secretariatul CC al PMR a însărcinat Ministerul de Externe să pregătesc materiale despre situația cadrelor Ministerului de Externe care lucrează peste graniță și să elaboreze măsuri de selecție și pregătire a corpului diplomatic și tehnic pentru activitatea peste graniță, provenind

din cadrele muncitorești” (este vorba de profesorul Mihai Dragomirescu, bănuit că ar fi vrut să rămînă în Italia, dar, care, în cele din urmă, s-a întors în țară). De remarcat că Ana Toma, care a prezentat o dare de seamă amănunțită despre cadrele MAE, venise la Zотов pentru a întreba dacă se luase vreo hoatărîre la Moscova în legătură cu rechemarea personalului Ambasadei române de la Belgrad, Zотов nu primise însă nici o dispoziție (doc.125, 369-371).

Pentru situația din Transilvania de menționat nota consulului sovietic la Cluj, I.A.Korolev, despre “desfășurarea luptei de clasă” în perioada de pregătire a alegerilor pentru organele locale în această provincie: ”Elementele dușmă-noase – scrie consulul sovietic – au încercat, prin toate mijloacele, să submineze pregătirea alegerilor. Ei au rupt și distrus lozinci și afișe și au răspândit zvonuri calomnioase despre candidații la funcția de deputat etc. În orașul Sfîntul Gheorghe a fost arestat un grup de elemente dușmănoase care au rupt apelul CC al PMR, Manifestul FND, lozinci și afișe (...).

În unele locuri, dușmanul de clasă a încercat acte de diversiune (...). În ajunul alegerilor, în orașul Turda a ars singura uzină de materiale izolatoare. Ca rezultat al incendiului, au fost produse pagube de 25 milioane de lei” (doc.153, p.448-449).

Cîteva documente privitoare la desfășurarea anchetei privind cazul Pătrășcanu vor determina, cu certitudine, o reconsiderare a împrejurărilor în care a fost executat liderul român. Semnalăm doar că la 11 septembrie 1953, deci, după moartea lui Stalin, I.Chișinevski, spunea consilierului Ambasadei sovietice, I.Korolev, că “Procesul în cazul Pătrășcanu va avea o mai mare însemnatate pentru străinătate decît pentru opinia publică din țară”. Korolev l-a îndemnat pe interlocutorul său ca, în privința procesului, conducerea de la București “să se sfătuască cu Uniunea Sovietică și să trimită acolo o notă amănunțită despre această problemă (doc.337, nota5, p.954). Această discuție a avut loc după o lungă conversație dintre Gheorghiu-Dej și

ambasadorul URSS, L. Melnikov, la 25 august 1953, în cursul căreia Gheorghiu-Dej la informat despre stadiul anchetei în cazul Pătrășcanu (doc.337).

Prezentarea succintă a volumului de documente privind Europa de Est în faza finală a perioadei staliniste dă măsura valorii acestor noi surse. Să sperăm că istoricii români nu vor întîrzi să le valorifice.

Note:

1. Vostocinaia Evropa v dodokumentah Rossiskikh Arhivov, 1994-1953, tom II, 1949-1953, sub redacția lui G.P.Muraško, Moscova-Novosibirsk, 1998, 1005p.
2. Moscova-Novosibirsk, 1997.

CINE NE CITEȘTE:

Apreciez “Sfera Politicii” ca o revistă de avangardă a societății românești. Doresc să felicit editorii și redactorii acestei reviste pentru că au reușit, în toți acești ani, să păstreze o abordare serioasă a unor subiecte multiple ancoreate în realitatea tranziției sau în trecutul încă nedeslușit pe deplin. Mult succes și viață lungă revistei “Sfera Politicii”!

Theodor Stolojan
23 iulie 1999

Theodor Stolojan
Economist, fost Prim Ministrul al României

Paradigma conșpiraționistă (V)

GEORGE VOICU

**Scopul general:
“Nouă Ordine Mondială”**

Rațiunea ultimă de a fi a conspirației planetare ar consta în instaurarea a ceea ce conșpiraționii numesc “Nouă Ordine Mondială”, situație care, se înțelege, ar fi menită să fie profitabilă unei categorii anume. Ar fi vorba de întemeierea altor relații de putere la scară globală, care ar rezida în principal în desfințarea statelor naționale și înființarea unui super-stat la nivelul întregii planete. Instaurarea acestei noi ordini politice internaționale nu trebuie să devină neapărat ceva evident pentru toată lumea, ci o realitate, deopotrivă ascunsă și profundă. Tocmai de aceea “globalizarea” sau “mondializarea” sunt frecvent utilizate, de la un timp, și ca sinonime ale “Noii Ordini Mondiale”. Când doi sociologi vorbesc de un “proiect artificial, confectionat în laboratoarele ideologice mondiale: proiectul politic al globalizării”, care ar fi impus lumii prin agresiune, cuvîntul-cheie de aici, “globalizarea”, are limpede sensul pe care conșpiraționii îl dau sintagmei “Nouă Ordine Mondială”. Dincolo de convingerea celor doi că în spatele globalizării stă cineva anume, e uimitor, totuși, pentru niște sociologi, să nu remarcă caracterul esențial-policentric al globalizării, ceea ce face ca structura să să fie reductibilă la o rețea de nuclee cvasi-egale la nivel planetar, trăsătură menită singură să excludă ideea de “proiect de laborator”. Reacția lor la procesul de globalizare este, politic vorbind, de tip apăsat izolaționist, “proiectul” lor alternativ fiind inspirat de modelul autarhic.

Pentru Ion Coja, azi există “tendință de

mondializare a planetei, de creare a unor structuri politice supranacionale, cu putere de decizie la scară mondială, planetară, mergînd pînă la constituirea unui guvern mondial”². “Nouă Ordine Mondială” ar trebui deci să consacre și să garanteze puterea ocultă la nivelul Terrei a acestor conspiratori. Uneori, Ion Coja lasă impresia că această “Nouă Ordine Mondială” este demult o realitate. Bunăoară atunci când scrie că Mircea Eliade și Ioan Petru Culianu ar fi urmărit, în cercetările lor, să afle “cine se află în spatele guvernelor lumii, în spatele Papei de la Roma, în spatele ONU, în spatele FMI și ce mai avem pe capul nostru, dacă existența unui guvern mondial, a unui președinte al Terrei sau Dumnezeu știe cum arată această structură a puterii oculte care trage mai toate sforurile de pe planetă...”³, se înțelege că “Nouă Ordine Mondială” ar fi fost demult o realitate, nu doar o tendință.

Noua organizare politică a lumii, așezată pe baze conșpiraționale, are o determinare – susține Ion Coja – complexă, ținînd într-un fel și de natura politică a societăților moderne. Altfel spus, existența conspirației omnipotente în lumea de azi n-ar fi dictată doar de calculele voluntariste ale eventualilor profitori, ci ar fi și un fel de lege pe care ordinea politică democratică modernă o impune în chip irezistibil. Cum spune Ion Coja, “sistemul democratic nu poate supraviețui dacă dublat de aceste structuri oculte”⁴. Continuitatea unui sistem politic democratic nu e posibilă, susține Ion Coja, pentru că alegerile democratice instituie de fiecare dată ruptura. Și atunci, dacă “prin votul electoratului, nu se poate asigura o continuitate”⁵,

aceasta se poate asigura, în schimb, prin aceste “forțe oculte”, și numai prin ele. Astfel pusă problema, nu e greu de văzut de ce “teoretic vorbind, nu sunt de condamnat cei cuprinși în asemenea structuri oculte”⁶. Considerațiile acestea – “dialectică”, s-ar putea spune – nu sunt totuși menite să scuze, să legitimeze conspirația, prezintînd-o doar ca un efect inevitabil al democrației, pentru că, e de părere Ion Coja, democrația e și ea, la rigoare, produsul acestor structuri oculte, al conspiratorilor. Mai mult, organizarea democratică a societății este organizarea politică pe deplin congruentă cu “conducerea ocultă”. “Democrația, pe cale de a fi impusă în toată lumea, unu: are la origine asemenea organizații, este creația acestora! Doi: este sistemul politic în care pot funcționa nestinherite asemenea organizații! Trei: democrația are ea însăși nevoie, pentru a funcționa, de aceste organizații!”⁷ Cercul vicios e aşadar doar aparent. În fapt, cîntărind atent lucrurile, se poate vedea că Ion Coja acordă înfîrietate conspirației în raport cu democrația, între cele două ființînd relația cauză – efect. Se înțelege că, astfel imaginată, democrația e ceva înșelător, pentru că în “pluralismul politic” pe care-l presupune la vedere nu apare tocmai “partidul” care conduce, și încă fără a participa la alegeri.

Partizanii “Noii Ordine Mondiale”, deși uzează – cum vom vedea – de metode criminale, sunt cîteodată chiar complet inocenți, acțiunea lor fiind prezentată ca benefică. Vladimir Alexe consideră lucrurile astfel. “Există un larg consens – scrie jurnalistul de la *Ziua* – la nivelul guvernelor și organizațiilor internaționale, potrivit căruia suprapopularea reprezintă cea mai mare amenințare pentru civilizația umană la începutul mileniului următor. Nouă Ordine Mondială urmărește, programat, o reducere la circa 2 miliarde a populației globului, cu prioritate în țările sărace și cu demografie [sic!] alarmantă din Lumea a Treia.”⁸ Așadar, o reducere “programată” cu 2/3 a populației mondiale ar fi o soluție rezonabilă la o “catastrofală suprapopulare a planetei” anticipată științific. Deși nu e deloc limpede de ce e mai bine

ca miliarde de oameni să fie omorîți pentru a se evita astfel pretinsa și confusa “catastrofă demografică”, autorul n-are totuși nici un fel de îndoială în privința sensului “benefic” al planului de cumplită epurare a omenirii pus la cale de reputații savanți și oameni politici. Mai mult, redactorul paginilor “Dosare ultrasecrete” din *Ziua* nu chestionează deloc oportunitatea crimei nici măcar atunci când constată că preconizatul efect (reducerea populației mondiale) nu s-a produs și nici nu se va produce. Malthusianismul feroce și îngust, dar, chipurile, “științific”, îl face pe Vladimir Alexe să accepte principal cel mai cumplit genocid, acesta fiind parcă o condiție a fericirii pe care “Nouă Ordine Mondială” o făgăduiește supraviețuitorilor.

Mulți conșpiraționisti utilizează chiar sintagma “Statul Planetar” atunci când se referă la conținutul “Noii Ordini Mondiale”. Cristian Negureanu, de pildă, vorbește deseori despre “organizații finanțate și conduse în cea mai parte de către evrei mondialiști” care urmăresc “înființarea Statului Planetar”, “a unei Noi Ordini Mondiale, prin distrugerea suveranității și independenței statelor”⁹ “Statul Planetar” ar fi deci scopul doar al “evreilor mondialiști”, nu al tuturor evreilor. Nu e limpede care e raportul numeric între o categorie de evrei și cealaltă, dar raportul de forțe ar fi destul de clar: “evreii mondialiști” – se afirmă – sunt cei ce au ultimul cuvînt în chestiunile internaționale. O ilustrare a acestui raport ar fi, de pildă, faptul că în octombrie 1998 Netanyahu a acceptat să poarte negocieri cu Arafat. Înălțarea aceasta s-ar explica astfel: “[Netanyahu – n.m.] a fost forțat de adeptii Statului Planetar, condus de «iluminati» americani care mai cred încă într-o irealizabilă Nouă Ordine Mondială”¹⁰.

Unele discursuri conșpiraționiste vorbesc de o “Republiecă Universală” ca scop suprem al conspiratorilor și ca sinonim, desigur, al “Statului Planetar”. “Nouă Ordine Mondială” ar avea nevoie și de o “religie”, ceea ce se află – se afirmă – în sarcina Vaticanului. “Acest Katz – scrie cel mai tenace antisemit din spațiu public românesc actual

– pregătește o RELIGIE MONDIALĂ care va fi religia NOII ORDINI MONDIALE sau a REPUBLICII UNIVERSALE condusă de magnații iudei ai finanțelor [majusculele autorului – n.m.]”¹¹

Motivul punctual: “anti-românismul”

Dacă puterea politică planetară ar fi scopul general al conspirației, aceasta nu înseamnă că România ar fi o țintă insignifiantă. Dimpotrivă, România constituie o țintă bine definită – de cele mai multe ori, chiar principală – a conspiratorilor.

Nu întotdeauna este lăptea de ce unele tescătoare împotriva României, care e resortul care-i pune în mișcare. Acțiunile lor par adesea consecința unei *propensiuni anti-românești*, căreia nu i se poate rezista. Înclinația aceasta ar fi gratuită, pentru că nimic rațional nu pare să o justifice, sau ar avea o determinare de natură genetică, conspiratorii fiind “programați” să facă ceea ce fac; ei par să acționeze mai degrabă printr-un fel de tropism decât prin calcul. Capriciu sau fatalitate, complotul anti-românesc este însă mereu tenace, infatigabil. Minoritățile naționale, bunăoară, sunt adesea portretizate în bloc în acest chip demonic, funcția lor fiind, zice-se, una eminamente anti-românească¹². Între acestea, evrei, apoi, par a constitui chintesa “anti-românismului”, și ei priviți – se înțelege – tot monolithic, dar la un nivel superior¹³. Când se vorbește de “planurile trasate de conspirația mondială evreiască privind cotropirea și înrobirea Națiunii [sic!] noastre de către evrei”¹⁴, textele în cauză lasă impresia că “anti-românismul” evreilor este o fatalitate. La fel, când evrei își propun – potrivit viziunii lui Radu Theodoru – să distrugă națiunea, creștinismul, familia, tradiția, morala¹⁵ etc., ei par animați doar de un resort pur și simplu diabolic. De altfel, chiar suțnători care dau direct acest răspuns: “Diavolul”. Întrebîndu-se de ce “mișcarea Sionistă” provoacă “atâtă mizerie și suferință”, Viorel Roșu și Camelia Roșu scriu: “Răspunsul e simplu: datorită faptului că membrii mișcării Sioniste se închină Diavolului, sunt susținuți

în acțiunile lor de diabol.”¹⁶ Demonizarea este însă – și ar zice – o primă tentativă de “raționalizare” și de justificare a adversității primare.

Nu numai evreii provoacă reprezentări de acest gen, ci și, de pildă, maghiarii. După Corneliu Vadim Tudor, ungurii ar avea această înclinație funciar anti-românească, mereu reiterată, verificată. Ar fi vorba de un fel de barbarie maladivă, de o incapacitate – genetică sau patologică – de a asimila civilizația. Ungurii ar fi deci predestinați să fie dușmanii românilor, între cele două popoare neexistând posibilitate de împăcare. “Pe baza unui îndelungat studiu al Istoriei, sunt în măsură să vă declar că Ungaria nu a fost și nu va fi niciodată prietena României. Modelul franco-german o fi bun pentru Europa Occidentală, fiindcă avem de-a face cu două națiuni civilizate. Pe cind în cazul de față, numai un singur Popor e civilizat – Poporul Român – deci există, din start, un handicap și un grav dezechilibru. Ungaria a fost și a rămas «omul bolnav al Europei», care trebuie, periodic, legat fedeleș și injectat cu tranchilizante”¹⁷. În concluzie, ungurii îi par președintelui PRM irecuperabili, căci dintotdeauna “Ungaria a făcut dovada că nu se poate integra în lumea civilizată, în poftida unei spoile de valori pe care le-a adoptat prin mimetism”¹⁸. În consecință, poporul ei n-ar avea acces la civilizația adevărată. Și, ca lucrurile să fie limpezi, C. V. Tudor invocă, într-o canonica logică rasistă, sorginte “inferioară” a maghiarilor, vrind astfel să demonstreze că de rebarbativ la civilizație sunt vecinii vestici ai românilor: “undeva, în fundul imensității Chinei, trăiește o populație tribală, care se numește *uigură*. Acești *uiguri* sunt de origine ugro-finică și sunt frații ungurilor, sau moghyorilor”¹⁹. Cum să spune, ungurii n-ar fi de viață nobilă, n-ar fi, adică, arieni... Și cum “ungurii devin periculoși atunci când se adună la un loc, deșartă alcool în ei cu pîlnia și se cred cei mai tari, cei mai grozavi și cei mai vecchi locuitori de pe pămînt”²⁰, concluzia unei soluții radicale în privința lor plutește în aerul final al textului, ca morală unei fabule, fiind la îndemâna cititorului.

Adesea însă discursul de această natură încearcă să “raționalizeze” pornirea anti-românească. Dacă România și românii sunt ținta conspirației, faptul să se explice, în general, prin aceeași dorință de a conduce politic care se atribuie conspirației planetare sau regionale. Dar pe lângă această cauză generală, există o mulțime de cauze particulare, strict românești, care fac miza românească mai valoroasă, mai atractivă. Pricinile conspirației sunt deci de multe ori foarte precise: economia românească, teritoriul, excelența valorilor naționale etc. apar drept cauze suficiente pentru a declanșa și susține cele mai odioase urmărituri împotriva României. Toate acestea sunt – se afirmă frecvent – puternic răvnite de conspiratorii chiar pentru ele înseși, dincolo de miza fundamentală a conspirației (controlul politic al lumii în ansamblu).

Prăbușirea regimului comunist să se explice prin faptul că epoca lui Ceaușescu ar fi fost una – cum afirmă... un preot ortodox – “de maximă înflorire economică”²¹. Excelența economiei românești a fost – în opinia anumitor lideri de opinie din România post-comunistă – un motiv puternic pentru a-l răsturna pe Ceaușescu de la putere. Ion Marin, de pildă, susține că, sub conducerea primului ei președinte, România realizase un PIB care îndeplinea standardele UE. O asemenea împlinire românească nu putea fi tolerată de conspiratorii animați de “anti-românism”: “Concluzie logică: d-aia l-au și mărtărit. Strica planurile. România trebuia să fie ce-a ajuns. O cerșătoare la poarta Europei.”²² Aceeași opinie e susținută public și de Radu Theodoru: “O bună parte din statele lumii sunt dateare ocultei financiare 1 milion 500 miliarde [sic!] dolari. Nicolae Ceaușescu, obligând poporul român la o viață austera, de muncă și renunțări, punând în valoare patrimoniul național, a eliberat România de datoria externă, în robitoare, asigurând stabilitatea monedei naționale, a vieții sociale, prosperitatea economică, independența și suveranitatea patriei. Actul a fost o sfidare față și a iluminatilor, costîndu-l viața pe președintele patriot, iar pe români aruncarea lor în haosul liberării conform unei strategii

destabilizatoare extrem de bine pusă la punct.”²³

Și teritoriul României a reprezentat și reprezintă o șpătă extrem de puternică, căreia nu i se poate rezista, cu atât mai mult cind e vorba de conspirator. Nu numai vecinii României răvnesc la pamântul României și acționează în consecință, ci și alții. Evreii, de pildă. După Șerban Milcovianu, cind ei și-au pus problema unei patrii proprii, “a unui nou Israel, ar fi avut în vedere și România, o parte din ea, să devină țara lor”²⁴. Ion Coja își însoțește această opinie și, în plus, oferă detalii ale acestei fantasme a trecutului, susținând că evreii “au visat la un Israel în Europa, cam în Moldova, de o parte și de alta a Prutului, pînă dincolo de Nistrul”²⁵. Perspicacele Ion Coja arată însă mai departe că aceste aspirații evreiești nu sunt cîtuși de puțin clasate, că ele sunt și azi valabile. Altfel spus, evreii mai visează și acum la pămîntul românesc, și încă mult mai realist, mai tehnic, mai matematic: “strategii din marele sanhedrin evreiesc au luat în calcul și varianta cea mai catastrofală, chiar dacă are sănsele cele mai mici: evreii să piardă un război cu arabi și să fie nevoiți ca, măcar în parte, populația civilă să fie evacuată” și, în consecință, “există, în strategia de apărare a Israelului, varianta evacuării populației evreiești necombatante, o parte dintre aceștia, circa 350.000 de evrei, copii și bătrâni, urmînd să fie găzduiți provizoriu în România, în hotelurile de pe litoral”²⁶.

Nu numai evreii răvnesc la teritoriul României. Același lucru se poate spune – și același imaginativ Ion Coja chiar o spune – și despre alți minoritari. “Am impresia – serie acest clarvăzător al conspiraților – că și țiganii își pun astăzi problema unui teritoriu național, a unui stat.”²⁷ Se subînțelege unde anume își proiectează ei acest stat. Iar dacă nu se subînțelege, Ion Coja are grija să arate mai departe că “țiganii” vizează “teritoriul românesc”²⁸ pentru a-și construi statul lor.

Fixația conspiratorilor pe România este “explicată” alteori prin anumite calități exceptionale – chiar indicibile – ale spațiului românesc. Încercînd să afle cauza profundă a “antiromânismului”, unii

tatonează aceste însușiri neobișnuite, le aproimează, „simțindu-le” prezența, chiar dacă ele scapă observației propriu-zise. „Am sentimentul – scrie Ion Coja – că adversarii noștri știu despre noi ceva ce noi nu știm! Ceva de bine, care însă nu le convine! Ca și cum, de exemplu, ar ști că ni se hărăzește un viitor fain de tot, iar noi, în măsura în care nu ne dăm seama, am mai putea încă să fim împiedicați, abătuți de la calea promisă. Ca o predestinare, de care noi nu știm, dar știu alții și, de aceea, ne devin dușmani!... Din gelozie, din invidie!”²⁹ Faptul că în România ar veni bio-energeticieni de aiurea pentru a-și reîncărca baterile devine – interpretează Ion Coja – semnul că spațiul românesc este unul de excepție, de o calitate aproape mistică. El mobilizează tot felul de argumente pentru a-i ieși pasiența, mergind pînă la a-și analiza “lipsa de apetit sexual”³⁰ pe care a resimțit-o atunci când s-aflat în străinătate, ceea ce nu i s-a întîmplat în România, semn că spațiul românesc ar dispune de calități absolut prodigioase. Asemenea descrierii permit concluzia că România ar fi – în sens mistic – o „țară aleasă”. E ceea ce scrie negru pe alb un anume Ioan Costin Grigore. O înregistrare făcută de Securitate (a unei con vorbiri din cadrul unui „grup iudeo-masonic”) sună – susține Ioan Costin Grigore – cam așa: „Să nu uită că pămîntul României a fost ales ca loc de pace pentru neamul lui Dumnezeu (care sunt români). Nimic nu este mai rău decât împlinirea acestei profeții pentru copiii lui Israel. Tocmai de aceea trebuie să luptăm și să cucerim pămîntul (România).”³¹ Se poate deduce că, luptând împotriva României, evreii luptă de fapt împotriva lui Dumnezeu. Ar fi acesta încă o dovedă că ei se închină – așa cum am văzut mai sus – la „Diavol”.

România apare, se poate deja deduce, și ca o țară aflată în grațile lui Dumnezeu. Ceea ce, pare-se, ar stîrni și mai mult invidia diavolească a altor popoare. „Suntem invidiați de multe popoare – susține un text din *România Mare* – pentru ceea ce noi avem și ei [sic!] nu au, și anume o Istorie multimilenară. Avem rădăcini pe care mulți vor să ni le smulgă. E timpul să dovedim că am fost,

suntem și vom fi urmașii Romei, că în venele noastre curge singele nealterat al geto-dacilor, de pe vremea cînd alte civilizații nici nu existau.”³² Acest îndemn nu e un apel – așa cum s-ar părea – la voluntarism. România – se spune – este o „țară aleasă”, aflată sub protecția lui Dumnezeu, și, prin urmare, nimic nu o poate atinge. „Nimeni – stă scris mai departe – nu va putea să facă nimic împotriva voinei lui Dumnezeu. România este o Țară aleasă [sic!], ocrotită de Forța Divină. O știm noi, o știu și cei care ne urăsc. De aceea ura dușmanilor este și mai mare.”³³

Invidia ar fi, aşadar, pîrghia care pună în funcționare infernală mașinărie conspirațională împotriva românilor și a României. E o invidie, adesea, ca în cazul citat anterior, stupidă, lipsită de sansă, căci e potrivnică voinei divine. Oarecum la fel stau lucrurile și atunci când invidia are ca obiect valorile care orientează neamul românesc. Ion Coja crede că „una din preocupările constante ale strategiei antiromânești este aceea de a decapita acest neam românesc, de a-l lipsi de exemplarele sale cele mai reușite”³⁴. Închisorile comuniste, emigrarea, asasinatul, critica etc. au fost și sunt mijloacele de a „decapita” națiunea română, se afirmă în *Marele manipulator*. Nae Ionescu, Mircea Eliade, Nicolae Iorga au fost „reprezentanți ai românismului” și, tocmai de aceea, ei fac obiectul unor „strategii și proiecte antiromânești” construite din „antiromanism”³⁵. Anularea valorii lor ar reprezenta o biruință împotriva „românismului”. Mijloacele utilizate pentru a atinge acest scop sunt, uneori, surprinzătoare. Bunăoară, susține infatigabilul Ion Coja, pentru a-l demola pe celebrul filosof de la Păltiniș, s-a mers pînă la a se înșinuă o instituție academică: Colegiul Nouă Europă. „După cîte știm noi, la colegiul amintit, linia directoare este să demoleze statuia lui Noica, statuie la a cărei demolare băieții lucrează încă din anii '70-'80, publicînd jurnale mincinoase, mistificatorii.”³⁶ Critica literară este și ea suspectată de „antiromanism”. Vasile Băran, referindu-se la un critic (în treacăt fie spus, reputat pentru magistratura sa exemplară într-o vreme a confuziilor: Monica

Lovinescu), scria – chipurile, cu patetism bine simțit – că acesta „a tras o rafală prin toată România, doborînd la pămînt falnicii zimbri și cerbi carpatini, de talia lui Sadoveanu, Arghezi, Călinescu, Marin Preda și Nichita Stănescu, Eugen Barbu și Adrian Păunescu”³⁷.

La rigoare, ținta ar fi deci dincolo de aceste nume considerate sacrosancte. Altfel spus, „antiromanismul” vizează ceva mai mult. „Nu «trecutul» lui Eliade, repetăm, deranjează, în ultimă instanță pe acești cetăteni ai lumii – se susține într-un text din *Jurnalul literar* –, «ci ideea de românitate», specificitatea ortodoxă, conștiința statului unitar național român, valoarea sacrificială a libertății, dobîndite odată cu independența cucerită a țării, sensul conservator al tradițiilor noastre sud-est europene, cu un cuvînt tot ce e mai semnificativ românesc.”³⁸ Așadar, pur și simplu conspiratorii aceștia nu se pot împăca cu „ideea de românitate”, cu existența României și a românilor. Ar fi o porning – se poate constata din nou la sfîrșit, după ce înșelător se conturase promisiunea unei „raționalități” – fundamental instinctuală, un tropism pur și simplu. Există însă – s-ar zice – care sunt genetic programări să fie dușmanii României și ai românilor. Numai printr-o atare ipoteză s-ar putea înțelege „ce s-a intentionat și ce se intentionează: pierderea identității, sub pretextul acum al unei pledoarie pentru occidentalizare, tinzînd să ne arunce din nou, în afara Europei, de fapt, în spațiul tenebros al nebuloasei asiatici.”³⁹ Nu e greu de văzut că „raționalitatea” „antiromanismului” se reduce la iraționalitate: conspiratorii au o propensiune anti-românească definitorie pentru ființa lor. Ei nu-i pot rezista, chiar în cazul (de bună seamă, absurd, potrivit logicii conspiraționiste) că ar dori să o facă. Dincolo de prejudecata rasială / etnică implicită care face posibilă o asemenea teză, este de observat că, în ultimă analiză, „antiromanismul” – prin asemenea postulate – este complet disclupat, pentru simplul motiv că cei care-l susțin nu sunt cîtuși de puțin responsabili de existența și de urmările lui. Sunt – cum s-ar zice în limbajul psihiatriei legale – fără

discernămînt. Tonul puternic acuzator al discursului conspiraționist n-are, deci, nici un temei. În concluzie, întreaga stilistică a vehemenței, cu care acest discurs frapează de fiecare dată, nu mai are nici o legitimitate. (va urma)

Note:

¹ Ilie Bădescu, Dan Dungaciu, *Sociologia și geopolitica frontierei* (București, 1995), p. 216.

² Ion Coja, *op. cit.*, p. 28.

³ Ibid., p. 60.

⁴ Ibid., p. 128.

⁵ Ibid., p. 120.

⁶ Ibid., p. 131.

⁷ Ibid., p. 130.

⁸ Vladimir Alexe, „SIDA a fost creată în laborator. Virusul HIV a fost conceput ca un mijloc de a preveni o catastrofală suprapopulare a planetei, anticipată de specialiști”, *Ziua* (pagina Dosare ultrasecrete), 17 iulie 1999.

⁹ Cristian Negureanu, „Conflictul internațional și manipularea opiniei publice (4)”, în *România Mare*, nr. 434, 6 noiembrie 1998.

¹⁰ Cristian Negureanu, „Lumea în pragul mileniului trei (1)”, *România Mare*, nr. 437, 27 noiembrie 1998.

¹¹ Radu Theodoru, *Nazismul sionist* (Editura Alma Tip, 1997), p. 61.

¹² Dragoș Dumitriu, *Nimicirea minorităților periculoase sau pierderea statului*”, în *Atac la persoană*, nr. 11 (23), 16 martie 1998.

¹³ Cineva, de pildă, se îndoiește „cum că ar exista evrei cumsecade”, polemizînd aprig cu cei care acordă o sansă unor evrei. V. Tudor Crăciun, „Noi suntem coșmarul dușmanilor României”, *Europa*, nr. 119, 1993.

¹⁴ Alexandru Soare, „Țapul. Porcul și măgarul (1)”, în *România Mare*, nr. 435, 13 noiembrie 1998.

¹⁵ Radu Theodoru, *Nazismul sionist* (Editura Alma Tip, 1997).

¹⁶ Ing. Viorel Roșu, dr. Camelia Roșu, *Dezvăluiri*

³⁶ Ion Coja, "Vladimir Bukovski și Ion Zubașcu despre dizidență lui Andrei Pleșu", *România Mare*, nr. 436, 20 noiembrie 1998.

³⁷ Corneliu Vadim Tudor, "Manifestul de la Cluj-Napoca", *România Mare*, nr. 437, 27 noiembrie 1998.

³⁸ Ibid. Motivul originii ignobile a maghiarilor și, implicit, al "inferiorității" lor rasiale e abundant în *România Mare*. Când, de pildă, într-un text din această publicație apare întrebarea "cum își permit unele popoare sălbaticice, care au venit în Europa din fundul Asiei, cu cîteva sute de ani în urmă, să ne excludă pe noi de pe continent, cînd noi suntem acolo de mii de ani, și chiar leagănul Europei?!", prejudecata rasistă e evidentă. (V. Constantin Burlacu, "Două jigojii cu foamea-n gît: bagajistul Cornel Dumitrescu și spălătorul de vase Liviu Cangeopol", *România Mare*, nr. 440, 18 decembrie 1998.)

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

²¹ Nicolae Trofin, *Strategia diabolică a forțelor oculte pentru instaurarea noii ordini mondiale* (Ed. Risoprint, Cluj, 1997).

²² Ion Marin, "Răzbunarea lui Ceaușescu și omul negru al României", *Ultima oră*, nr. 239, 26 noiembrie – 2 decembrie 1998.

²³ Radu Theodoru, *România ca o pradă* (Editura ALMA, 1997), p. 336.

²⁴ Apud Ion Coja, *op. cit.*, p. 175.

²⁵ Ibid., p. 177.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid., p. 176.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid., p. 101.

³⁰ Ibid., p. 103.

³¹ Ioan Costin Grigore, *Cucuveaua cu pene roșii* (Ed. Miracol, 1994).

³² Violeta Durdan, "Războiul economic, cel mai periculos război...", *România Mare*, nr. 436, 20 noiembrie 1998.

³³ Ibid.

³⁴ Ion Coja, *op. cit.*, p. 107.

³⁵ Ibid., p. 12.

CINE NE CITEȘTE:

Pentru a înțelege realitatea social-politică din România, aşa cum este judecată de analiști, este obligatoriu să citești și Sfera Politicii. Poți fi sau nu de acord cu opiniile expuse aici, dar calitatea analizelor te îndeamnă la un dialog serios cu autorii.

Daniel Dăianu

Economist, fost Ministrul de Finanțe

George Voicu - doctor în filosofie, conferențiar universitar în cadrul Facultății de Științe Politice și Administrative a Universității București. Este autorul volumului *Pluripartitismul. O teorie a democrației*.

Dilemele ideii federaliste

ADRIAN MARINO

Nu are sens să ignorăm sau să ascundem adevărul: „ideea federalistă” are la noi încă o presă proastă. Cauzele sunt mai mult decât evidente: lipsa cunoașterii principiilor de bază ale federalismului, tot felul de prejudecăți și mai ales ignorarea istoriei reale a ideii federaliste. Și mai grav, în ce ne privește, totala necunoaștere a faptului esențial că ideea federalistă are și o veche și foarte serioasă tradiție românească. Adevăr istoric, total trecut cu vederea, dar pe care o carte recent editată o reduce – foarte oportun – în actualitate. Este vorba de editarea unei teze de doctorat, susținută încă din 1946, de istoricul George Ciorănescu, publicate la Paris, între 1950-1955. Inclusiv o serie de texte inedite de același autor, păstrate în arhiva familiei. O restituire de prim ordin, ce ar merita, singură, o prezentare specială. Pentru publicul românesc, actual, ambele lucrări, cu colaborarea italianistului amintit, sunt premiere absolute.

George Ciorănescu, un pionier în materie

Cartea n-ar fi apărut fără sprijinul văduvei istoricului, Galatea Ciorănescu. I se datorează și stimularea unei a doua contribuții, în același sens, nu mai puțin demnă de atenție, care pune în valoare preocupările, activitatea și contribuția federaliste ale lui George Ciorănescu – adevărat în

elementare, dar fundamentale și o sistematizare a argumentelor federaliste de bază. Principiul în sine (instituții comune, centrale, liber acceptate, de „regiuni” care și păstrează autonomia, în cadrul unui stat independent) este relativ încă dificil asimilabil conștiinței ideologice românești actuale (repetăm) din cauza unei întregi serii de factori: necunoașterea exactă a monumentelor istorice și evoluției ideii federaliste pe plan european, a contextelor geopolitice în care ea a apărut, s-a manifestat, a evoluat și a avut sau nu succes. În plus, este indispensabil cel puțin realizarea a trei condiții determinante: 1. Necesitatea unei egalități relative de forțe a statelor sau a comunităților în curs de federalizare (p.158); 2. Un spirit de colaborare activ și eficient (p.159, 166); 3. O conștiință comunitară comună (p.64). Trebuie neapărat amintit că, în toate statele federaliste s-a impus: Elveția, Republica Federală Germană și în parte în Belgia (pentru a nu mai aminti de strălucitul exemplu al statului federalist american SUA), toate acestea condiții minime, rigurose fundamentale, sunt strict respectate.

Numai că problema, în esență – conjectural și semantic vorbind – este mult mai complicată. Ceea ce studiul de mare pionierat, așfăt de bine venit, al lui George Ciorănescu o dovedește din plin. Adevărul este că ideea federalistă este, de fapt, ambiguă. Într-un fel,

este chiar „drama” sa istorică. Ea este susceptibilă, cu alte cuvinte, după împrejurări, de o dublă interpretare: pozitivă și negativă, liberală și imperialistă, democratică și absolutistă. De unde – de-a lungul istoriei, inclusiv românești – reacții pro și contra. Ambele legitime, într-o formă sau context sau altul. Le notăm pe puncte (rugăm să ne fie iertată „padanteria”) pentru claritatea maximă a discuției. Dacă vorbim sau „combatem” federalismul, să o facem cel puțin într-o direcție cît mai bună cunoștință de cauză. Ceea ce, în mod regretabil, încă nu se întimplă. Nici pe departe. Discutăm (vorba vine) mereu doar „după ureche”. Și nu numai cu acest prilej.

De la început a stimulat ideea națională

1. Un punct capital, și nu numai în cazul românesc: departe de a fi o idee cosmopolită, antinațională, federalismul, dimpotrivă, a permis, a stimulat și încă din plin, și chiar de la început, ideea națională. Este orientarea de bază a tuturor pașoptiștilor români, primii care „lansează” ideea de la noi. Federalizarea este posibilă și acceptabilă doar între naționalități egale în drepturi. Care, în felul acesta, pot să-și manifeste dreptul natural la existența liberă și autoguvernare. Cazul, emblematic, al naționalităților imperiului austro-ungar. Un citat din Simion Bernuțiu, în limbajul său latinizat,

din faimosul discurs de la Blaj, în 1848, este edificator: „Numai după ce va fi constituită și organizată și națiunea română, pe temeiul libertății ecari (egale), atunci să se facă federaliune (federalizare) cu ungurii, pentru apărarea comună, cum face o națiune liberă cu altă națiune liberă” (p.8). Multe alte citate în acest sens sunt în cartea serioasă a lui George Ciorănescu.

2. Mai mult decât atât: ajunși la acest stadiu, români în speță, își pot realiza unitatea națională prin federalizarea tuturor românilor, din toate provinciile reunite. Federalizarea – în acest caz – înseamnă, pur și simplu, unirea națională. Fie și într-o formă intermediară impusă de condițiile istorice ale epocii. Independență față de toate statele care, deocamdată, subjugă pe români și, care într-un nou stat federal, chiar dacă multinațional se vor regrupa, reuni și se vor bucura de aceleași drepturi cu toate celelalte naționalități. Astfel de idei afirmă foarte limpede, în emigrație, D. Brătianu, în 1851 (p.40 sq.). Ceea ce, să recunoaștem, reprezenta un progres enorm. Principiu precursor nu foarte îndepărtat al Unirii Principatelor Moldova și Muntenia, realizată pe etape (1850-1859).

3. Capital este și conținutul democratic al ideii federaliste. Toți pionierii săi, în frunte cu italianul G. Mazzini, au conceput un stat federal, exclusiv republican și democratic. Afirmată în plin regim absolutism, ideea vea o forță explozivă contagioasă imensă. De valoare istorică inestimabilă. Chiar și democratul maghiar L. Kossuth, refractar ideii unei „Dacii mari”, nu refuză federalizarea între alte state danubiene și cu Moldova-Valhia, „dar nu poate acorda transivenilor decât libertate, egalitate și fraternitate” (p.35). Oricum, cu toate reticențele naționaliste maghiare, un progres mai mult decât considerabil. Și mai avansate, în acest sens, proiectele din 1891, mai ales, cel din 1906, al lui Aurel Popovici despre „Statele Unite ale Austriei mari”. Ele sunt, în linii mari, mai bine cunoscute.

Adeptii Europei tinere

4. Mai mult decât atât: ideea federalistă este strîns, indisociabilă, asociată, ideii europene. Federaliștii, inclusiv cei români, sunt adeptii „Europei tinere” (după expresia promotorului său G. Mazzini), ai confederației republicane a Europei orientale, ai unei Europe unificate pe baze republicane (p.47) și democratice: „Libertatea popoarelor de la Dunăre va fi un fapt al epocii noastre” (p.41). Proiecte vizionare, deocamdată. Dar, „intrarea în Europa” este afirmată de pe acum oricâte naționalisme izolaționiste actuale ar bloca această idee, care are nu mai puțin – fapt dovedit printr-o documentație abundentă a cărții discutate – tradiția sa românească de cel puțin 150 de

ani. Unii mici jurnaliști actuali nu cunosc deci istoria ideilor politice românești. Cu acest prilej se mai afirmă – și nu o dată – rolul civilizator al românilor în această parte a Europei. El este pus în valoare de revoluția federalistă sincronă a românilor, croaților, bulgarilor, sârbilor și ungurilor. Federalizarea este poarta de intrare și integrare în Europa civilizată, democrată și prosperă. Modelul occidental devine de pe acum un pol magnetic ideologic și un mare ideal politic. Idee ce se cere puternic subliniată. Elogiul „Europei luminate” fusese anticipat de întreg iluminismul românesc.

O mănușă elegantă care poate fi întoarsă și pe dos

5. Ceea ce nu împiedică să vedem și reversul medaliei. De unde și ambiguitatea structurală și mai ales contextuală a ideii federaliste. O mănușă elegantă ce poate fi întoarsă și pe dos. Realizarea națională a unor ideii, oricără de generoase și bine argumentate, are totdeauna nevoie și de un eficient sprijin politic extern. În cazul incipientei și deocamdată ipoteticei federalizări – în contextul istoric al epocii – ideea federalistă are nevoie de „protectori”. Care însă o transformă cu regularitate într-un instrument politic al sferelor de influență. Mai mult, totdeauna într-un adevărat instrument de dominare imperialistă. Inițial, liber acceptată, ca în cazul unor pașoptiști, ce sperau pe față (vezi

Ion Maiorescu, p.14) un protectorat german al noii federații danubiene. De cele mai multe ori însă, doar planuri de culise, de încurajare și apoi de manevre, în sensul intereselor marilor puteri europene, a dorințelor legitime de independentă, prin federalizarea naționalităților oprimate. Ideal și Realpolitik.

6. De la un moment dat, ideea federalistă, dovedindu-și eficacitatea, este transformată în mod direct – prin cinismul inevitabil, etern, „istoric”, al marilor puteri imperialiste – în pur instrument de propagandă și realizare ale unor mari planuri expansioniste și imperialiste. Proclamate inclusiv prin ideologiopolitologii de prim ordin ai epocii. Seria începe cu Napolen III. Nici Italia lui Cavour și a lui Garibaldi nu era străină de astfel de intenții. Sunt continuante cu succes de Bismarck, mare adept interesat de Mitteleuropa (vezi întreg capitolul Politica Germaniei în spațiul dunărean, p.86-100), urmate de Wilhelm II (p.121, 131). Pierdere primului război mondial și dispariția imperiului austro-ungar pune însă capăt acestor „federalisme” de pur camuflaj imperialist.

Morală fabulei? Între imperialism, interesul egoist – național, genroasa, rațională și fecunda idee federalistă, ultima pierde, cel puțin pînă acum, de fiecare dată partida. Temă de meditație. Actuala „Uniune Europeană” nu este organizată pe baze federaliste „clasice”.

7. Există, în sfîrșit, un ultim aspect esențial al federalismului. El include – am spune întrinsec – germanul proprii sale distrugeri.

Recuperarea trecutului incomod*

MIHAI CHIOVEANU

Redeschiderea permanentă a dosarelor "Romaniei Mari" și Comunismului reprezintă coordonata definitorie a peisajului istoriografic românesc din ultimul deceniu. Numărul mare de lucrări publicate și republicate denotă interesul major, manifest, al profesionistilor și al Marelui Public fata de cele două toposuri - tot mai accesibile după 1989 și totodată aparent inepuizabile.

Sarcina recuperării acestui trecut nu foarte îndepărtat rămîne însă pentru unii autori una mai curind "îngrată". Abordarea unor dintre temele majore continua să fie delicată, normalizarea discursului fiind încă conditionată de existența a numeroase sensibilități și puncte nevrăgice cît și a unor clisee din care acesteia par incapabili să iasa. Cu atât mai mult cu cît decantările ideologice, estomparea miturilor și insuficiența antitezelor, duc de multe ori și în mod deloc paradoxal la descoperirea celui "ugly past", incomod, pe care puțini dintre noi încearcă să îl uite sau nege și încă și mai puțini să îl

Lucrarea de fata, prima intr-o serie de trei volume dedicată istoriei și culturii românești în secolul XX, nu se poate sustrage și prin urmare nu poate fi evaluată în afara contextului sus prezentat. Ambitiosul proiect inițiat de editura Paideia îi confră-

dimensiunea cantitativă, 685 de pagini "atotcuprinsatoare" și nu mai puțin de 22 de capitulo, multe dintre acestea menite să trateze ce ar putea constitui subiectul unor cartii separate. Cei doi autori, mult prea cunoscuți pentru a mai avea nevoie aici de vreo prezentare, se "incumeta" însă în a redacta o sinteză în ciuda dificultăților inherente, de parcurs.

Sarcina dificila, pentru noi, este aceea de a defini și plasa istoriografic o lucrare de asemenea proporții. Autorii o definesc drept "fundamentală" în ciuda faptului că, prin inserarea cu predilecție a "locurilor comune" etno-vulgare nationale aceasta pare să accede mai curind la statutul de istorie popularizanta, adresata mai curind neofitului și mai puțin cititorului avizat. Pentru a uzita o formulă fericita, sugerată de unul dintre autori (Ioan Scurtu) cu alte ocazii, am putea să o definim drept, cel mult, un "instrument de lucru". Literatura primară și cea secundară, prima inserată în text într-o avalansă de citate alese cu grijă, ultima din pacate trecută în cele mai multe dintre cazuri exclusiv în bibliografie, fapt ce face imposibila identificarea unor teze și autori, îndreptătesc o astfel de evaluare.

Faptul că autori aloca doar o pagina și jumătate introducerii, fără să defini clar obiectivele, preciza metodologia și traza cadrul teoretic, conceptual, în care lucrarea ar putea fi circumscrisă, lasă spațiul necesar

interpretarilor.

Priereea pe noul orizont istoriografic și bibliografic ramine mai curind un deziderat în cazul autorilor de fata. Adaptarea din mers la un alt tip de discurs, observabilă mai curind în cazul lui Gheorghe Buzatu, face scuzabilă eliminarea sau introducerea mimetică a unor concepte. Disparitia însă a detasării academice și a tonului neutru atunci cînd sunt discutate probleme de tipul relațiilor romano-maghiare, situația minoritatilor și opțiunile politice ale acestora, cazul Antonescu etc., locul fiind cedat imediat unor stereotipuri: revizionismul, evreul/maghiarul comunist, negarea Holocaustului și substituirea acestuia cu holocaustul roșu, nu poate fi însă trecută cu vederea fie și numai pentru pericolul reprezentat de posibila și gratuită izolare în care o parte a istoriografiei românești pare să alunecă din nou.

O carte poate fi evaluată prin raportare la studii și autori preocupati de subiecte asemănătoare. Pentru cititori aceasta este singura cale de a nu deveni captivi ai unui anumit tip de discurs și/sau logici. Alegerea alternativelor este însă dificilă. În cazul de fata două lucrări, **Paradoxul Roman** (Sorin Alexandrescu) și **Politici Culturale în România Mare** (Irina Livezeanu) par să se impună în mod deosebit. Recent apărute și deci accesibile, controversate prin modul de abordare - stenica

prin maniera profesională și tonul civilizat este și dispută dintre cei doi autori - cele două constituie jaloane valorice obligatorii. Un motiv în plus pentru care ne referim la acestea este datorat faptului că ele nu-si gasesc loc nici macar în bibliografia generală a lucrării noastre. Nu ne hazardăm să cauțăm răsunurile ce stau la baza acestei omisiuni. Ne mulțumim să semnalăm faptul că modelul de analiză propus de Irina Livezeanu și concluziile sale ar fi ajutat la redactarea capitolului intitulat "Minoritari și majoritari", redus din pacate la simpla preluare și readaptare la mai noi "political commitment" și "teze și obsesiuni" ale istoriografiei din trecut. Relevanta discutiei pentru probleme Europei Estice din perioada interbelică, tema reluată pentru perioada post-comunistă și de Vladimir Tismaneanu în **Fantasmale Salvarii**, este ratată în încercarea autorului de a nega natura multinatională a României Mari, esecul politicii de integrare bazate pe utopia regresivă a națiunii etnice omogene. Lucrurile stau aproape la fel și în cazul capitolelor ce tratează evoluția politică a României interbelice, unde analiza propusă de Alexandrescu, lipsită de orice "teleological fallacies" și "political correctness", ar fi redus considerabil din narativismul textului la care ne referim. Adevararea și temperarea textului în recuperarea trecutului incomod și fascinant în același timp ar fi

usat considerabil la relativizarea și ieșirea din formularile inexacte ale trecutului.

Un alt aspect controversat al lucrării, îl constituie modul lapidar, doar opt pagini, în care este expediata problema politicii externe românești interbelice. Locul și rolul României în Europa se reduce și în acest caz, ca în majoritatea lucrărilor de altfel, la reiterarea relațiilor cu Occidentul și mai ales cu Franța, rolul jucat de diplomația românească în crearea alianțelor antrevizioniste, prezentarea României drept victimă a agresiunii nazismului. Nu atât absența nuanelor este deranjantă cît plasarea discursului în afara problematicii legate de evoluția unei regiuni careia România îi aparține. Izolismul practicat din frica de a nu se angaja în mult prea delicata problema a mostenirii tratelor de la Versailles - istoriografia maghiară a reușit nu mai întâzi decit anul trecut să atraga luari de poziție favorabile în urma publicării unei carti extrem de atractive prin titlu și discursul echilibrat practicat (**Geopolitics in the Danube region. Hungarian Reconciliation Efforts 1848-1998**, ed. Ignac Romsics & Bela Kiraly) - are drept efect secundar ignorarea faptului că problemele la fel de delicate precum cea a culturii și tradițiilor politice, modernizare, construirea națiunii, competiția mimetică cu Occidentul etc. nu pot fi înțelese decit prin intermediul studiilor

Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria Romanilor în Secolul XX*, Editura Paideia, 685 pp.

comparative și în urma raportării la statele confruntate în trecut ca și astazi cu probleme asemănătoare.

Rămîn multe de spus în legătura cu carentele cartii de fata, usoar identificabile mai ales în cazul capitolelor dedicate României

interbelice. Desigur dimensiunile și scopul în care aceasta a fost editată ar putea constitui o scuza pentru autori. În egală măsură ele constituie însă argumente pentru cei ce vor prefera să o ignore în favoarea unor cartii mai incitante și de actualitate. Volumul de fata

își va găsi cu siguranță cumpăratori însă mai curind printre studentii ce vor prefera să riste și munceașca mai puțin în vederea pregătirii unui examen obligatoriu la Universitate.

Eu, tu și... o acoperire excelentă.

**Comunicare
perfectă**

**Acoperire
maximă**

Când pleci în vacanță, în țară sau în străinătate, telefonul tău celular te apropie de cei dragi. Te menține în legătură permanentă cu partenerii de afaceri. Dialog pune la dispoziția ta cea mai extinsă rețea de acoperire GSM din România: 258 orașe și 11.400 km de drumuri naționale și cel mai extins serviciu de roaming - cu 125 de parteneri din 70 de țări. Pretutindeni, sub acoperirea Dialog ai 24 de ore pe zi un semnal de mare claritate alături de serviciile de telefonie de cea mai bună calitate. Cu Dialog, oriunde ai pleca în vacanță, păstrezi legătura.

Un nou motiv de Dialog

dialog Face totul posibil 203 33 33

TALON DE ABONAMENT LA REVISTA "SFERA POLITICII"

(vă rugăm să completați cu majuscule)

DA, doresc un abonament la revista "SFERA POLITICII", începînd cu numărul ..... , pe perioada de:

3 luni (30.000 lei)   6 luni (60.000 lei)   1 an (120.000 lei)

Am achitat contravaloarea abonamentului, în sumă de _____ lei, cu mandat poștal nr. _____ sau ordin de plată nr. _____, în contul Fundația Societatea Civilă, nr. 251100922013126 (lei) sau 251100222013126 (valută) deschis la BRD - SMB.

DA, doresc factură fiscală pentru abonamentul achitat.

Nume _____ prenume _____ vîrstă _____

Compania _____ Cod fiscal _____

Profesia _____ Funcția _____

Adresa la care dorîți să primiți abonamentul:

Strada _____ nr. _____ bl. _____ sc. _____ et. _____

Ap. _____ Localitatea _____ Cod poștal _____ jud./sect. _____

Telefon _____ Fax _____ e-mail _____

Vă rugăm completați în întregime acest talon și, împreună cu copia chitanței, sau a ordinului de plată a abonamentului, expediți-l în același plic, pe adresa: Fundația Societatea Civilă – Sfera Politicii, Piața Amzei, nr. 13, et. 1, sector 1, București, cu mențiunea "talon abonament", sau prin fax la +40 - 1 - 312.84.96. Abonamentele se pot contracta și la sediul fundației, la adresa mai sus menționată. Relații suplimentare la tel. 659.57.90. Creșterile ulterioare ale prețului de vînzare al revistei nu vor afecta valoarea abonamentului contractat. În prețul abonamentului sunt incluse taxele poștale.